

GRONINGER MUSEUM
JAARVERSLAG 2008

GRONINGER MUSEUM
JAARVERSLAG 2008

INHOUDSOPGAVE

- 5 Voorwoord door de Raad van Toezicht
- 7 Inleiding door de Directie

Presentaties

- 10 Mardini 0
- 19 Ploegpaviljoen
- 26 overige

Aanwinsten

- 35 hedendaagse kunst, mode en vormgeving
- 39 de Ploeg en context
- 45 archeologie, geschiedenis en regionale kunstnijverheid

55 Collecties

56 Educatie en publieksinformatie

60 Publiekszaken en activiteiten:

65 Informatiecentrum

66 Public Relations en marketing

69 Commerciële activiteiten

73 Personeel en organisatie

80 Rekening Groninger Museum

82 Publicaties

84 Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum

87 Subsidiegevers, begunstigers en sponsors

VOORWOORD

De Raad van Toezicht kwam in 2008 vier keer in vergadering bijeen. Het museum kende in 2008 een bijzonder succesvolle programmering, kreeg met zijn tentoonstellingen lovende kritieken, trok maar liefst bijna 260.000 bezoekers en overtrof daarmee ruimschoots de cijfers die in het beleidsplan en in de begroting 2008 genoemd waren.

De Raad van Toezicht constateert dat daarmee het Groninger Museum aan zijn doelstellingen in kwantitatieve zin en kwalitatieve zin voldoet en spreekt hierover zijn voldoening uit aan het adres van de medewerkers en de directie. Uitvoerig is door de Raad van Toezicht gesproken over de betrokkenheid van het Groninger Museum bij de totstandkoming van het Groninger Forum. Het Groninger Museum steunt het initiatief, maar wenst met het Groninger Forum, de partners en de gemeente duidelijke afspraken te maken over de verdeling van de verantwoordelijkheden en de voorwaarden waaronder wordt samengewerkt. De Raad van Toezicht heeft uitdrukkelijk uitgesproken dat de realisering van het Groninger Forum niet ten koste mag gaan van de financiën en de subsidies die het Groninger Museum toekomen. Met de bestaande middelen (sponsors en de gemeentelijke en provinciale overheid) samen goed voor ruim 60% en de eigen inkomsten, ongeveer 40%, kan het Groninger Museum zich met succes staande houden.

In het jaar 2008 werd het museum geleid door algemeen directeur a.i. Patty Wageman. Zij verving algemeen directeur Kees van Twist die als Ambassadeeraad Culturele Zaken naar New York vertrok. In september 2008 heeft Kees van Twist te kennen gegeven van de overeengekomen terugkeerregeling gebruik te maken om in februari 2009 zijn werkzaamheden in Groningen te hervatten.

Naast het Groninger Forum sprak de Raad van Toezicht over het voornemen om het museumcafé in eigen beheer te nemen en de pachtovereenkomst te beëindigen en werd gesproken over het voornemen plannen te ontwikkelen voor onderhoud en revitalisatie van het gebouw. Gesprekken daartoe zijn met de gemeente gestart om in 2009 met concrete voorstellen te komen.

Begin 2008 nam Lex ter Braak afscheid van de Raad van Toezicht en trad Ann Demeester, directeur van kunstencentrum De Appel in Amsterdam, toe tot de Raad van Toezicht. De Raad van Toezicht is de heer Ter Braak zeer erkentelijk voor zijn jarenlange inzet en goede inhoudelijke bijdragen. De Raad van Toezicht vroeg de waarnemend voorzitter om zijn functie als voorzitter te continueren en om zijn zittingstermijn te verlengen.

De voorzitter van de Raad van Toezicht,

Jan Houwert

INLEIDING

Het jaar 2008 stond in het teken van grote tentoonstellingsproject *Go China! Assen-Groningen*, een bijzonder samenwerkingsverband met het Drents Museum. In het Drents Museum werden opgravingen van het beroemde Terracottaleger van Xi'an getoond. Het Groninger Museum bracht maar liefst vier tentoonstellingen die samen alle museumzalen vulden, iets wat in de geschiedenis van het museum nog niet eerder was gebeurd: *Antieke Bronzen* uit het Shanghai Museum in het Starck Paviljoen; *Tekens aan de wand: Chinees nieuw realisme en avant-garde in de jaren tachtig en negentig* in het Ploegpaviljoen; *New World Order, hedendaagse installatiekunst en fotografie uit China* in Mendini 0, Mendini 1 en de entreehallen; en ten slotte de solopresentatie van China's meest vooraanstaande hedendaagse kunstenaar *Ai Weiwei in Coop Himmelb(l)au*. (Helaas bleek het al in de voorbereiding veel publiciteit genererende project van de Chinese kunstenaar Wenda Gu om de Martinatoren geheel te bekleden met Chinese lampions, niet te realiseren.)

Het zeer ambitieuze samenwerkingsproject *Go China!* tussen het Drents Museum en het Groninger Museum werd financieel mogelijk gemaakt door steun van de *presenting partner* Rabobank, van het Samenwerkingsverband Noord Nederland - Europese Gemeenschap/EFRO, van de Ministeries van respectievelijk Onderwijs Cultuur en Wetenschap, en van Buitenlandse zaken, en tal van andere begunstigers, die wij allen zeer erkentelijk zijn.

Dankzij *Go China!* is 2008 met bijna 260.000 bezoekers voor het Groninger Museum een bijzonder succesvol jaar geweest, waar echter ook de uitloop van de tentoonstelling *Russische Sprookjes* en de feestelijke opening van de overzichtstentoonstelling met het werk van de negentiende-eeuwse Britse kunstenaar John Waterhouse nadrukkelijk aan hebben bijgedragen. Opnieuw blijkt dat de door het Groninger Museum gehanteerde formule, waarbij een grote tentoonstelling als publiekstrekker functioneert en daarmee een solide basis schept om andere, meer specifieke tentoonstellingen met bescheidener bezoekersaantallen, mogelijk te maken. Deze formule zorgt ook voor een gezonde financiële huishouding van het Groninger Museum. In 2008 werd het negatief vermogen teruggedrongen met 169.552 euro. De vooruitzichten voor 2009 zijn zodanig gunstig dat we verwachten dat het negatief vermogen aan het eind van het jaar is omgezet in een, zij het bescheiden, positief saldo.

In 2008 werd de algemene leiding van het museum tijdelijk overgenomen door adjunct directeur Patty Wageman omdat algemeen directeur Kees van Twist per februari 2008 in dienst trad bij Buitenlandse Zaken als Ambassadeeraad Culturele Zaken in New York. In september 2008 heeft de heer Van Twist te kennen gegeven gebruik te maken van de mogelijkheid die de Raad van Toezicht hem had geboden om per februari 2009 terug te kunnen keren in zijn oude functie.

In 2008 waren er enkele belangrijke wijzigingen in het personeelsbestand. Zo werd conservator Han Steenbruggen benoemd tot directeur van het Museum Belvédère in Oranjewoud en nam Mariëtta Jansen zijn functie, verantwoordelijk voor het expressionisme en de Ploeg, over. Door het aangekondigde vertrek van het hoofd van de technische dienst, Eisso Nijborg, in 2009 kwam een herschikking van functies tot stand en werd de conservator collecties tevens eindverantwoordelijk voor de technische dienst en facilitaire zaken.

Op het gebied van collecties heeft het museum zich, dankzij genereuze steun van de BankGiro Loterij, opnieuw weten te versterken door de aankoop van een aantal belangrijke werken, zoals een zelfportret van de Zwitserse expressionist Hermann Scherer en enkele bijzondere aankopen naar aanleiding van *Go China!*

Het Groninger Museum heeft door zijn succesvol presentatie/tentoonstellingsbeleid, verdere uitbreiding van de collectie en versteviging van de rol van educatie, zijn positie als vooraanstaand museum van internationale betekenis verder weten te versterken en daarbij haar betekenis voor de regio Groningen, in cultureel en economisch opzicht, steviger verankerd, daarin gesteund door de gemeentelijke en provinciale politiek.

De Directie

Patty Wageman
Kees van Twist

PRESENTATIES

De tentoonstellingen die in 2008 in het Groninger Museum te zien waren, zijn hieronder als volgt ingedeeld:

- de drie grote tentoonstellingen in paviljoen Mendini 0
- de grote tentoonstellingen in het Ploegpaviljoen
- alle overige presentaties

Binnen elke categorie is de ordening telkens chronologisch.

MENDINI 0

RUSSISCHE SPROOKJES, VOLKSVERHALEN EN LEGENDEN

15 DECEMBER 2007 - 6 APRIL 2008

MENDINI 0

Na de succesvolle tentoonstellingen *Ilja Repin* in 2001, *Het Russische Landschap* in 2003 en *In dienst van Diaghilev* in 2004 was er een belangrijk onderwerp dat nog onderbelicht gebleven in het veelzijdige aanbod van Russische kunst uit de negentiende eeuw: *Russische sprookjes, volksverhalen en legenden*. Hoewel sprookjes al honderden jaren in de folklore voorkwamen, werden ze pas een volwaardig thema binnen de schilderkunst in de negentiende eeuw. De aandacht voor Russische legenden en sprookjes bloeide in deze periode op en kwam voort uit een verlangen om terug te grijpen op de traditie die uiting gaf aan het *echte* Rusland. Er bestaan in Rusland sprookjes die overleefden door mondelinge overdracht (troubadours) en die veelal vergelijkbaar zijn met westerse sprookjes. Daarnaast is er de traditie van de *bylina's* (heldendichten). Deze werden mondeling van generatie op generatie overgedragen en waren gebaseerd op de helden die Rusland verdedigden en bijeenhielden, de zwakken en armen hielpen, en vochten met nationale vijanden en duivelse krachten.

In de tentoonstelling speelde het werk van kunstenaars die korte of lange tijd doorbrachten op Abramtsevo, het landgoed van de mecenas Savva Mamontov, en op Talasjkino van Princes Tenisheva, een belangrijke rol. Deze kunstenaars waren op zoek naar oude tradities en wilden deze laten herleven. De belangrijkste schilders uit deze kunstenaarskoloniën waren Victor Vasnetsov en Nikolas Roerich. De schilderijen van Vasnetsov tonen een magische sprookjeswereld. Al zijn helden zijn verwickeld in de eeuwige strijd tussen goed en kwaad. Nikolas Roerich was voornamelijk geïnteresseerd in Slavisch heidendom, Scandinavische sagen en religieuze mythen uit het middeleeuwse Rusland. In zijn werk probeerde hij in kleurrijke patronen een vergane wereld op te roepen waarin mensen in harmonie dicht bij de natuur leefden.

De verbondenheid met de literatuur was een ander aspect waaraan aandacht werd besteed. Illustraties van kunstenaars als Ivan Bilibin en Elena Polenova werden getoond. In de eerste helft van de negentiende eeuw werd het merendeel van de sprookjesboeken gepubliceerd zonder illustraties. Pas daarna werden illustraties bij sprookjes geleidelijk aan ontwikkeld. De sprookjes van Poesjkin waren gedurende de hele negentiende eeuw populair bij kunstenaars, illustratoren en componisten. Dit resulteerde in de schepping van gedetailleerde 'literaire' voorstellingen waarin poëtische verbeelding aan historische feiten gekoppeld werd. Sprookjesboeken in de negentiende eeuw waren niet alleen bedoeld voor kinderen, maar juist ook voor volwassenen omdat zij in staat waren om de kwaliteit van de illustraties en de door de kunstenaars vormgegeven prettig gestoorde wereld op waarde te schatten en te begrijpen.

Het concept van de tentoonstelling was van Patty Wageman, de productie lag in handen van Carlijn Ubbens. Bij de tentoonstelling verscheen een catalogus met essays van: Lidija Iovleva, David Jackson, Vladimir Kroeglov, Nathasha Kurchanova, Sijbolt Noorda, Ellen Rutten en Patty Wageman. Daarnaast werd er een speciaal sprookjesboek met illustraties van Bilibin uitgegeven, mede financieel ondersteund door Gasterra. De tentoonstelling kwam tot stand dankzij Stichting Fonds Beheer Culturele Relatie-evenementen Gasunie en Gasterra.

GO CHINA! - NEW WORLD ORDER. HEDENDAAGSE INSTALLATIEKUNST EN FOTOGRAFIE UIT CHINA

MENDINI 0 EN 1, ENTREEHALLEN, OVAAL WEST

27 APRIL - 9 NOVEMBER 2008

Het grootste deel van de tentoonstellingszalen van het Groninger Museum was gereserveerd voor recent werk van 27 Chinese kunstenaars, waarbij de nadruk lag op installaties en grote fotowerken. De selectie van kunstenaars was gemaakt door de conservatoren Mark Wilson en Sue-an van der Zijpp, in nauwe samenspraak met Sabine Wang, die dankzij haar uitgebreide netwerk in de Chinese kunstwereld van grote waarde was. Tijdens de onderzoeksperiode die vooraf ging aan de uiteindelijke selectie van kunstenaars bezochten de conservatoren minstens 65 kunstenaars in Beijing, Hong Kong, Guangzhou en Sjanghai. De geselecteerde kunstenaars werden vaak meerdere keren bezocht. Om een zo recent mogelijk beeld te scheppen, werd bepaald dat alleen werk van na het jaar 2000 zou worden getoond. Enkele werken werden speciaal voor de tentoonstelling gemaakt.

Aanleiding voor deze tentoonstelling was de maatschappelijke dynamiek in China die werd veroorzaakt door de ongekend grote en snelle economische groei. Een effect van die groei was onder andere de enorme migratie van het platteland naar de vele miljoenensteden, die de bestaande sociale verhoudingen ingrijpend veranderde. Ook de geleidelijke overgang van een streng en sober communisme naar een consumptiemaatschappij leek op voorhand een belangrijke maatschappelijke factor. Daarbij werd China zich steeds bewuster van haar nieuwe rol op het wereldtoneel, en omgekeerd waren vele ogen op China gericht. Ook deze tentoonstelling was daarvan een bevestiging.

Een belangrijk selectiecriteria was of de kunst, al dan niet bewust, een breuk vormde met zowel de traditionele Chinese kunst, als met de kunst van de generatie van de Chinese Avant-Garde, die gelijktijdig in *Tekens aan de Wand* in het Ploegpaviljoen werd getoond. De nieuwe generatie keert zich soms openlijk tegen het volgens hen uitgekauwde idioom van pseudo-politiek getinte kunst van sommige van hun voorgangers. Deze jongere generatie kijkt veel meer naar de internationale kunst; voor hen is bijvoorbeeld Damien Hirst een inspirerend voorbeeld.

De uiteindelijke selectie gaf een indruk van de enorme verscheidenheid in uitgangspunten, benaderingswijzen en levenshoudingen. Van de kunstenaars, die allemaal zonder uitzondering zeer klassiek en behoudend als schilders getraind waren, was de verbeeldingskracht en de liefde voor het experiment zichtbaar in de vele opmerkelijke en bijzondere installaties en fotowerken. Behalve grote onderlinge verschillen waren er ook overeenkomsten. De snelle verstedelijking, de overgangssituatie van een communistische en ook nog traditionele samenleving, naar een moderne, bleek voor velen een belangrijk thema. Verwijzingen naar de in rap tempo uit de grond gestampte hoogbouw waar veel oude stadswijken plaats voor hebben moeten maken, waren duidelijk aanwezig. Opvallend was ook het element van 'massa' in de vorm van series, hoeveelheden en stapelingen die verwijzingen leken te zijn naar de worsteling van veel Chinezen met het idee van het individu tegenover het collectief. Voorbeeld hiervan waren een werk dat bestond een stad van eieren, en de installatie waarin een jonge Chinese in een schoolklas vanaf een tafel staat te plassen.

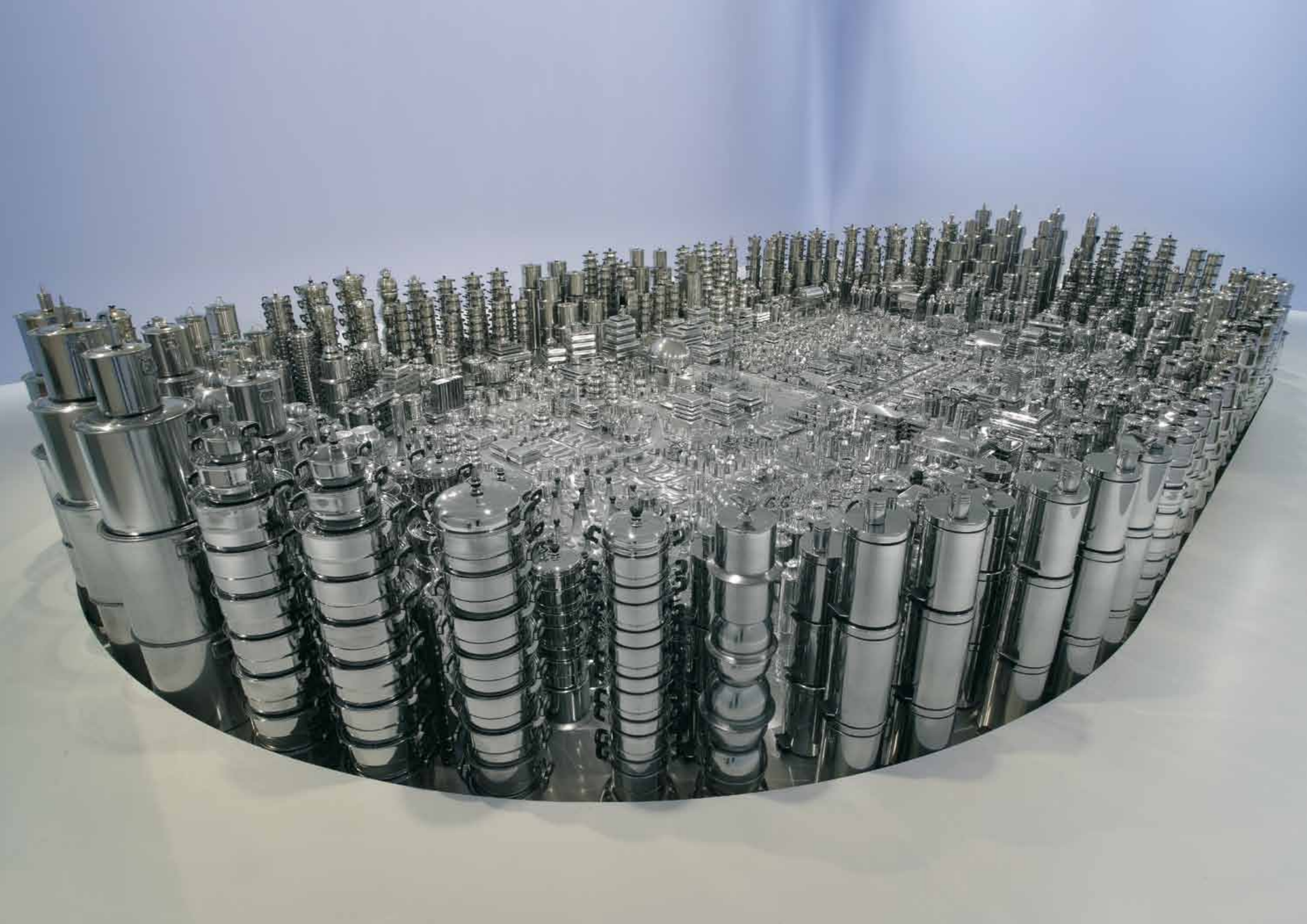
De tentoonstelling vormde daarmee een reflectie van zowel individueel kunstenaarschap als van de maatschappelijke dynamiek, als ook van de nieuwe internationale positie die China momenteel inneemt in de kunstwereld. De kunstenaars hadden praktisch allemaal een eigen zaal of ruimte (zoals de entree- en traphallen) tot hun beschikking, en daarmee behoorde *New World Order* tot de grootste tentoonstellingen van Chinese kunst in Europa.

Deelnemende kunstenaars (indien niet anders vermeld wonend en werkend in Beijing):

Bai Yiluo, Chi Peng, Jin Jiangbo, Jin Shan, Leung Mee Ping (Hong Kong), Li Songsong, Liu Ding, Liu Jianhua (Sjanghai), Liu Wei, Miao Xiaochun, Muchen & Shao Yinong, Peng Yu & Sun Yuan, Qiu Xiaofei, Shen Shaomin, Shi Guorui, Shi Jinsong, Stanley Wong (Hong Kong), Sui Jianguo, Wang Gongxin, Weng Fen (Hainan), Xiao Yu, Xing Danwen, Yin Xiuzhen, Zhan Wang en Zhuang Hui.

In samenwerking met NAI Uitgevers in Rotterdam verscheen bij de tentoonstelling een catalogus met teksten van Sue-an van der Zijpp en Carol Yinghua Lu, die samen met de catalogi van *Ai Weiwei* en van *Tekens aan de Wand* in een cassette te koop werd aangeboden, maar die in de museumwinkel ook los verkrijgbaar was. De tentoonstelling werd mogelijk gemaakt door *presenting partner* Rabobank en een groot aantal begunstigers en subsidiegevers (zie complete lijst op p. 87)

J.W. WATERHOUSE. BETOVERD DOOR VROUWEN

14 DECEMBER 2008 - 3 MEI 2009

MENDINI 0

Het Groninger Museum presenteerde de grootste overzichtstentoonstelling van werken van de beroemde Britse kunstenaar John William Waterhouse (1849-1917) die ooit is georganiseerd.

Hoewel de werken van J.W. Waterhouse door miljoenen mensen wereldwijd bewonderd worden, weet het publiek relatief weinig over de man zelf en zijn artistieke productie.

De tentoonstelling toonde de meest beroemde werken van Waterhouse in de context van zijn gehele carrière. Waterhouse werd geboren in Rome in 1849, als kind van Britse ouders. Hij kreeg een klassieke scholing, volgde later de opleiding aan de Royal Academy en was doordrenkt van de academische traditie, waarin het classicisme de boventoon voerde. Dat blijkt ook uit zijn vroege werken, met onderwerpen die hij ontleende aan het oude Rome en Griekenland.

Toch was Waterhouse ook aan het begin van zijn loopbaan altijd al vernieuwend in zijn keuze van thema's, in het uitdenken van zijn composities en in de manier waarop hij een krachtig gevoel van drama en hartstocht wist over te brengen, iets wat in zijn milieu niet gebruikelijk was. In dat opzicht verschilde hij van de meeste andere leden van de Royal Academy of Arts.

Vanaf 1886 ontpopte hij zich als de 'moderne prerafaëliet', helemaal vervuld van de kleurrijke emotionaliteit van de oorspronkelijke prerafaëlieten D.G. Rossetti, J.E. Millais and William Holman Hunt. Tegelijkertijd was hij zich scherp bewust van de spannende vernieuwingen die in Frankrijk op het vlak van penseelvoering en kleurstelling plaatsvonden in het latere impressionisme.

In 1890-1891, na weer een lange reis door Italië, vond Waterhouse zijn eigen unieke stijl. Gedurende de rest van zijn loopbaan creëerde hij losjes op elkaar aansluitende reeksen van flonkerende doeken. Hierin onderzocht hij zijn zeer persoonlijke visie op vrouwelijkheid en op de bijzondere soorten kennis en kracht van vrouwen. Ook de intense hartstochten uit de werken van Homerus en Ovidius, van Shakespeare en van de Romantische dichters Tennyson, Keats en Shelley speelden een grote rol bij hem. Zijn diepe verwantschap met deze dichters blijkt uit meesterwerken als *De Vrouwe van Shalott*, *Circe biedt Odysseus de beker aan*, *De heilige Cecilia* en *Hylas en de nimfen*.

Met hun nadruk op vrouwen, de talrijke magische attributen (zoals cirkels en spiegels) en hun verheerlijking van occultistische iconen als Circe, Psyche en Orpheus, vallen de rijpere werken van Waterhouse samen met ontwikkelingen in het symbolisme in zijn tijd. Hij overleed in 1917, op het dieptepunt van de Eerste Wereldoorlog, een moment waarop het verscheiden van zijn generatie en hun traditionele methoden om kunst te maken snel werden vergeten.

Deze tentoonstelling werpt voor het eerst een helder licht op Waterhouse, door niet alleen zijn olieverfschilderijen, maar ook zijn schetsboeken, tekeningen en olieverfschetsen bijeen te brengen, waardoor een totaaloverzicht van zijn werkproces ontstaat. In combinatie met de catalogus illustreert de tentoonstelling de grote betekenis van Waterhouse voor de geschiedenis van niet alleen de Britse, maar van de gehele Europese kunst in de negentiende eeuw.

De tentoonstelling werd samengesteld door de gastconservatoren Peter Trippi (auteur van de monografie *J.W. Waterhouse* uit 2002 en voormalig directeur van het Dahesh Museum of Art, New York), Elizabeth Prettejohn (hoogleraar kunstgeschiedenis aan de Universiteit van Bristol); Robert Upstone (curator Britse moderne kunst van Tate Britain); en Patty Wageman (directeur a.i. van het Groninger Museum) en geproduceerd door Stijn ten Hoeve (Groninger Museum).

In samenwerking met BAI Publishers werd een uitgebreide, volledig geïllustreerde catalogus gepubliceerd (in drie edities: Nederlands, Engels en Frans). Auteurs: Peter Trippi, Elizabeth Prettejohn, Robert Upstone en Patty Wageman.

De tentoonstelling kon worden gerealiseerd door een financiële bijdrage van de Stichting Fondsbeheer Culturele Relatie-evenementen Gasunie en GasTerra.

Na Groningen reist de tentoonstelling naar de Royal Academy of Arts te Londen (23 juni - 13 september 2009) en het Montreal Museum of Fine Arts in Canada (1 oktober 2009 - 7 februari 2010).

PLOEGPAVILJOEN

DE KRING ROND KIRCHNER. EXPRESSIONISME AUS DEN BERGEN

15 SEPTEMBER 2007 - 13 JANUARI 2008

PLOEGPAVILJOEN

Deze omvangrijke tentoonstelling concentreerde zich op de kring van kunstenaars die in de omgeving van Davos gedurende de periode 1920-1926 nauwe contacten onderhielden met Ernst Ludwig Kirchner. Aan de hand van uiteenlopende kunstwerken werd een beeld geschetst van een vitaal expressionisme met eigen karakteristieken. De tentoonstelling was een initiatief van het Groninger Museum en werd georganiseerd in nauwe samenwerking met het Kunstmuseum te Bern en het Bündner Kunstmuseum te Chur, respectievelijk eerste en laatste station van de expositie.

In deze tentoonstelling werd voor het eerst het werk samengebracht van Kirchner en de jonge kunstenaars die in de periode 1920-1926 putten uit zijn verworvenheden: Jan Wiegers, Albert Müller, Hermann Scherer, Paul Camenisch en Philipp Bauknecht. Aan de hand van schilderijen, tekeningen, grafiek en houtsculpturen werd uiteengezet hoe in de omgeving van Davos een verwante expressionistische mentaliteit kon ontstaan, die weliswaar terug te voeren is op het werk van Kirchner, maar tegelijkertijd sterke aan de lokale omgeving en situatie ontleende karakteristieken kende. Uiteindelijk duurde de periode van 'heftig' en gezamenlijk beleden expressionisme maar kort, wat vooral is toe te schrijven aan de vroege dood van achtereenvolgens Scherer (1926) en Müller (1927). Jan Wiegers, die in de periode 1920-1921 en in 1925 nabij Davos verbleef, sloeg vanaf 1927 voorzichtig andere wegen in. De inspiratie die hij had opgedaan, resulteerde binnen de Groningse kunstenaarsvereniging De Ploeg wel tot een eigen variant van het Zwitsers expressionisme - tegenwoordig aangeduid als Groninger expressionisme - met als belangrijkste vertegenwoordigers Jan Wiegers, Jan Altink, Hendrik Werkman en Johan Dijkstra.

Het oriënterend onderzoek dat de laatste jaren in het Groninger Museum werd uitgevoerd naar het Noord-Europees expressionisme maakte duidelijk dat er na de Eerste Wereldoorlog sprake was van een 'zweite expressionistische Welle', die oorspronkelijker en rijker was dan tot nog toe werd gedacht. Ook maakte het duidelijk dat het expressionisme in Groningen een minder geïsoleerde positie innam, onderdeel uitmaakte van een bredere expressionistische stroming en vooral duidelijke verwantschap had met het expressionisme in Zwitserland. In Nederland oriënteerde de kunstwereld zich tijdens het interbellum vooral op Frankrijk, waardoor lang voorbij werd gegaan aan de bijzondere plaats die het Groninger expressionisme binnen de Nederlandse kunstgeschiedenis inneemt. Bij de tentoonstelling verscheen een omvangrijke catalogus in het Duits, Nederlands en Engels.

25 JAAR STICHTING DE PLOEG - DE SELECTIE

27 JANUARI - 16 MAART 2008

PLOEGPAVILJOEN

Stichting De Ploeg werd in 1982 opgericht om de activiteiten van het Groninger Museum op het terrein van de kunstenaarsvereniging De Ploeg te ondersteunen. Doel van de stichting is het verwerven van werk van kunstenaars van De Ploeg uit de periode 1918-1945. De collectie van de stichting bestaat inmiddels uit meer dan zeventhonderd werken, waarvan in deze tentoonstelling een selectie was te zien. Alle belangrijke Ploegkunstenaars waren vertegenwoordigd. Tot de belangrijkste aankopen die Stichting De Ploeg met steun van fondsen, bedrijven en particulieren konden realiseren behoren schilderijen van Jan Wiegers, Jan Altink, Johan Dijkstra, George Martens en druksels van Hendrik Werkman. Het grootste deel van de collectie werd geschonken door derden. Voorbeelden daarvan zijn de omvangrijke legaten van Pit van Loo (1991) en Thijs en Annemarie Martens (2003) en een schenking van de familie Alkema (2006).

Stichting De Ploeg werkt nauw samen met het Groninger Museum om de kunstenaars van De Ploeg de volle aandacht te geven. Een voorbeeld hiervan is de uitgave van het Ploegjaarboek, waarvan in mei 2008 de zesde in de reeks is verschenen. Donateurs van de stichting ontvangen deze uitgave gratis.

GO CHINA! - TEKENS AAN DE WAND.

CHINEES NIEUW REALISME EN AVANT-GARDE UIT DE JAREN TACHTIG EN NEGENTIG

23 MAART - 26 OKTOBER 2008

PLOEGPAVILJOEN

Het doel van deze tentoonstelling was het bieden van een historisch overzicht van de ontwikkeling van de moderne kunst in China. Daarmee was deze tentoonstelling de eerste in Nederland die in een notendop een systematisch overzicht bood van de verschillende fasen en stromingen.

De Chinese avant-garde kon zich pas ontwikkelen na de dood van Mao Zedong in 1976. Met zijn dood kwam een einde aan de Culturele Revolutie en ontstond geleidelijk meer vrijheid in het dictatoriale China. De eerste kunstenaars die daarvan gebruik maakten waren degenen die waren geschoold in de stijl van het socialistisch realisme, bedoeld om de glorie van Mao en de Communistische Partij te prediken. De meeste van hen waren als jongere tijdens de Culturele Revolutie (1966-1976) naar het platteland gestuurd om 'heropgevoed' te worden. Daar waren ze in contact gekomen met minderheden zoals de Tibetanen. Na hun terugkeer in de steden schilderden zij in plaats van breed lachende modelboeren levensechte portretten van de mensen op het platteland, van hun lijden en hun hoop. Deze vorm van realisme bracht aanvankelijk een schok teweeg in China maar werd snel populair.

In 1979 deed een kleine groep autodidactische kunstenaars van zich spreken die zich "The Stars" (Xingxing) noemden. Mede beïnvloed door kennis over de moderne kunst uit het westen die langzaam en in zeer beperkte mate in kunstenaarskringen in China doorsijpelde, begonnen ze te experimenteren met nieuwe materialen, technieken en stijlen. Met recht worden zij de avant-garde genoemd. Ze organiseerden op kleine schaal tentoonstellingen en manifestaties, maar ondervonden veel tegenwerking van de overheid. Desondanks groeide het aantal experimentele kunstenaars in China gestaag en midden jaren tachtig spreekt men van de "New Wave Movement". Hun activiteiten werden oogluikend toegestaan en steeds meer groepen in de Chinese maatschappij eisten grotere vrijheid op, zoals de studenten.

Op 4 juni 1989 kwam er met de bloedige onderdrukking van de studentenopstand op het Plein van de Hemelse Vrede in Peking een einde aan deze periode van experiment en optimisme. Jonge kunstenaars trokken zich hierna terug in hun eigen leefwereld en wendden zich met cynisme af van de hun voorgehouden maatschappelijke idealen. Het aldus ontstane "Cynisch Realisme" en "Chinese Pop" zijn de meest prominente stromingen uit deze periode. Opmerkelijk genoeg waren het juist deze schilders die voor het eerst succes kregen in de westerse kunstwereld, en in hun kielzog werd de belangstelling voor Chinese kunst in het westen steeds groter.

De tentoonstelling toonde een kernachtig overzicht van deze vernieuwende kunststromingen in het China van de jaren tachtig en negentig van de twintigste eeuw. De middenzaal was gewijd aan de performancekunst, die in die periode onlosmakelijk verbonden was met de vaak illegale activiteiten van vooruitstrevende kunstenaars die zich in toenemende mate vestigden aan wat toen de rand (East Village) van Beijing was. Een nog tamelijk onbekende compilatie videoregistraties uit die tijd van Wen Pulin vormde de kern van deze presentatie van de performancekunst.

In totaal waren ruim zestig kunstwerken te zien van 25 kunstenaars, afkomstig van 24 bruikleengevers (kunstenaars, musea, particuliere verzamelaars, bedrijfscollecties en galeries) uit 9 landen (China, Frankrijk, Italië, Zwitserland, België, Duitsland, Groot-Brittannië, Nederland en de Verenigde Staten).

Tekens aan de wand werd voor het Groninger Museum samengesteld door gastconservator Cees Hendrikse in samenwerking met co-curator Sabine Wang.

In samenwerking met NAI Uitgevers in Rotterdam verscheen bij de tentoonstelling een catalogus (met teksten van Cees Hendrikse, Eduardo Welsh, Francesca Dal Lago en Thomas J. Berghuis) die samen met de catalogi van *Ai Weiwei* en van *New World Order* in een cassette te koop werd aangeboden, maar die in de museumwinkel ook los verkrijgbaar was.

ARMAND BOUTEN. KUNST MAAKT ZICHZELF

8 NOVEMBER 2008 - 1 MAART 2009

PLOEGPAVILJOEN

In het najaar van 2008 was in het Groninger Museum voor het eerst een grote tentoonstelling van de onbekende Nederlandse expressionist Armand Bouten (1893-1965) te zien.

Armand Bouten werd in 1893 in Venlo geboren. Op 21-jarige leeftijd verhuisde hij naar Amsterdam, waar hij lessen volgde aan de Rijks Normaalschool voor Tekenonderwijs. Hier leerde hij zijn medestudente Hanny Korevaar kennen, waar hij zijn verdere leven mee zou doorbrengen. In 1922 trouwden zij en gingen op huwelijksreis naar het zuiden van Europa. Vanaf dat moment leidden zij een onrustig maar avontuurlijk bestaan. Afwisselend woonden zij in de jaren '20 en '30 in Parijs, Budapest, en werd Marseille bezocht. In de jaren '40 woonde het echtpaar in Brussel en voor kortere periodes in Nederland, in Amsterdam en Den Haag. Totaal berooid keerden zij in 1953 terug naar Nederland en woonden eenzaam tot het einde van hun leven in Amsterdam. Slechts het oeuvre en enkele foto's zijn het bewijs van hun leven en tonen ons een fascinerende ontwikkeling zowel binnen de kunst als in het leven van de kunstenaars.

Boutens vroege kubistisch- expressionistische stijl veranderde vanaf zijn eerste reis naar Zuid-Europa: felle kleuren en krachtige contouren deden hun intrede in het werk. Ook de thema's die hij eerder schilderde, zoals boeren en arbeiders in Hollandse landschappen, veranderden tijdens zijn reizen: zigeuners, kermis, cafés en bordelen duiken op in het werk. Later verraden gruwelijke voorstellingen, geschilderd met sombere donkere kleuren de oplopende politieke spanningen in Europa in de aanloop naar de Tweede Wereldoorlog.

Na de Tweede Wereldoorlog maakte Bouten nog een paar gekleurde gouaches en schilderijen, maar daarna verdween kleur voorgoed uit het werk van de kunstenaar; een paar kleine pentekeningen op papier van veelal Amsterdamse prostituees en kleine stadsgezichten daargelaten. In 1965 overleed Armand Bouten nooit erkend en totaal vergeten.

Deze tentoonstelling, die werd samengesteld door gastconservator Doede Hardemann, werd begeleid door de eerste monografie van de kunstenaar, met teksten van Doede Hardeman en Susan van den Berg.

Informational plaque on the yellow wall.

OVERIGE RUIMTEN

NIEUWE AANWINSTEN

19 MEI 2007 - 23 MAART 2008

MENDINI 1

De presentatie van nieuwe aanwinsten op Mendini 1 toonde werk van Marc Quinn, Tord Boontje, Marga Weimans, Maarten Baas, het Zweedse designcollectief Front, Boris van Berkum, Hussein Chalayan, Ettore Sottsass, Anthony Goicolea, Erik van Lieshout en Anuschka Blommers en Niels Schumm.

LIDY JACOBS

19 MEI 2007 - 23 MAART 2008

MENDINI 1 (ZAAL 9)

Als onderdeel van de presentatie van nieuwe aanwinsten werd één zaal speciaal gewijd aan Lidy Jacobs. Voor het eerst werd de in 2005 aangekochte installatie *Virginis Sanctae* in het museum getoond. Jacobs liet zich voor deze installatie inspireren door het Middeleeuwse schilderij van 'Meester van de Virgo inter Virgines' (ca. 1490), waarop Maria met kindje Jezus is afgebeeld, omringd door vier vrouwelijke heiligen: Barbara, Ursula, Catharina en Cecilia. Dit resulteerde in een 'altaarstuk' met konijnen gemaakt van zachte, aaibare stoffen, waarvan de geslachtsdelen nadrukkelijk zijn weergegeven. Naast de installatie werden vijf grote collages van Jacobs getoond, afkomstig uit diverse particuliere collecties. Zij knipt hiervoor afbeeldingen uit tijdschriften tot 'tekeningen' in fijne contouren en vormt daarmee meterslange collages. Het werk balanceert tussen erotiek en kinderlijke onschuld; Jacobs wil bij het publiek vragen oproepen over seksualiteit, schoonheid, de maakbaarheid van het menselijk lichaam en de normerende beeldvorming in de massacultuur.

ABE KUIPERS. IN PASTEL

6 OKTOBER 2007 - 23 MAART 2008

PRENTENKABINET

Twintig grote pasteltekeningen van de in 1918 geboren Groninger kunstenaar Abe Kuipers werden in het prentenkabinet getoond. Het was de eerste museale solotentoonstelling die zich volledig concentreerde op zijn vrije werk. De pastels van Abe Kuipers worden bevolkt door motieven en symbolen die ook in zijn schilderijen veelvuldig voorkomen. De lemniscaat, symbool voor het evenwicht tussen het geestelijke en stoffelijke, verwijst in Kuipers' werk tevens naar een zich oneindig herhalende dynamiek. Motieven als de kaars en de hellende afgrond appelleren aan eindigheid, dreiging en ondergang. Kuipers' wereldbeeld is doordrongen van de zinloosheid van het bestaan, van menselijke imperfectie en tekortkomingen, en terug te voeren op ervaringen uit zijn eigen leven, zoals het vroege overlijden van zijn vader, de crisisjaren en de Tweede Wereldoorlog.

De voorbereidingen van de tentoonstelling maakten duidelijk dat gerichter onderzoek naar de ontwikkeling van Kuipers' gehele beeldende werk wenselijk is om zijn plaats te duiden binnen de naoorlogse moderne kunst in Groningen.

ATELIER BEIJING. ZHUANG HONG YI EN LU LUO

10 NOVEMBER 2007 - 13 JANUARI 2008

MIDDENZAAL PLOEGPAVILJOEN

In deze expositie lag het accent op de werken die Lu Luo (Si Chuan, 1971) en Zhuang Hong Yi (Si Chuan, 1962) recentelijk in hun geboorteland maakten. De grotendeels monumentale werken die in de tentoonstelling te zien waren, vormen de neerslag van hun herinneringen aan de culturele tradities in hun geboortestreek en hun directe contact met Europese culturele verworvenheden. Zo vinden aloude Chinese materialen en motieven een weg in beelden met een op het westen georiënteerde associatiezin en expressiedrift. Na hun opleiding aan de kunstacademie in hun geboorteplaats vestigden Zhuang Hong Yi en Lu Luo zich achtereenvolgens in 1992 en 1995 in Groningen om een vervolgopleiding aan Academie Minerva te volgen. In 1999 kregen ze hun eerste Nederlandse tentoonstelling bij Galerie Waalkens te Finsterwolde. Daarna exposeerden beiden met succes in binnen- en buitenland. De ingrijpende maatschappelijke, economische en culturele veranderingen in hun geboorteland stimuleerden hen om in 2007, naast hun atelier in Den Haag, een tweede atelier in Beijing te houden. Nadrukkelijker dan in de werken die in Nederland ontstonden, versmelten in hun recente in China vervaardigde werken oosterse en westerse elementen tot geheel nieuwe, poëtische beelden. Bij de tentoonstelling verscheen het boek *Zhuang Hong Yi - het monumentale werk*.

ZOLTIN PEETER. NORDIC SOLUTIONS/PROBLEMS

22 DECEMBER 2007 - 17 FEBRUARI 2008

COOP HIMMELB(L)AU

De tekeningen en plastieken die Zoltin Peeter in Coop Himmelb(l)au liet zien, zijn vervaardigd naar aanleiding van reizen naar IJsland. Zijn lange tochten brengen hem in directe confrontatie met onherbergzame bergketens, brede rivieren, imposante watervallen en laaghangende nevels, landschappen waarin hij zich de enige aanwezige kan wanen en die hij in de meest letterlijke zin fysiek moet ondergaan om spiritueel te doorgronden. Ter plekke ontstaan vlote schetsen waarin het karakter van de waargenomen natuur wordt herleid tot oervormen en lineaire structuren. Naderhand werkt hij thema's en motieven verder uit, waarbij associaties en improvisaties van dat moment de oorspronkelijke beelden aanvullen. Vooral de monumentale tekeningen en plastieken wakkeren het bewustzijn aan van de lichamelijke inspanning die de kunstenaar zich moest getroosten tijdens zijn veldtochten, maar ook tijdens het maken van de werken. De maat van de grote tekeningen wordt bepaald door de reikwijdte van de tekenende hand en markeert derhalve de 'fysieke grens' van de kunstenaar. Evenals de kleinere tekeningen zijn ze opgezet in zwart-tonen en ontdaan van elke romantiek waarvan landschapskunst vaak is omgeven. In plaats van te behagen en oplossingen te bieden, stellen de tekeningen en plastieken ons kijken op de proef, verontrusten ze soms en leggen ze slechts de grondtonen bloot van onderliggende geheimen.

SICHTERMAN PORTRETTEN

26 JANUARI - 9 MAART 2008

OVALE ZAAL WEST

Van 25 januari tot en met 30 maart 2008 hingen de vier portretten van de familie Sichterman elk op een wand in de ovale zaal.

GO CHINA! - ANTIEKE BRONZEN. MEESTERWERKEN UIT HET SHANGHAI MUSEUM

2 FEBRUARI - 28 SEPTEMBER 2008

STARCK PAVILJOEN

In samenwerking met het Shanghai Museum was in het Starck paviljoen een selectie te zien van 61 archeologische bronzen objecten. De objecten dateren uit de Chinese bronstijd; vanaf ongeveer de 18^e eeuw voor Christus tot en met de 3^e eeuw voor Christus. Deze periode wordt meestal onderverdeeld in drie dynastieën: de Xia, de Shang en de Zhou. Brons is een bijzonder materiaal dat een legering is van koper en tin. Voor de productie van brons zijn naast die grondstoffen ook kennis en vakmanschap nodig om het brons te gieten en te bewerken, iets wat alleen plaats kon vinden in tamelijk ontwikkelde samenlevingen zoals tijdens de voorgenoemde dynastieën het geval was. Hoewel ook in Europa in dezelfde periode brons werd vervaardigd, onderscheiden de Chinese objecten zich door een grotere decoratieve complexiteit. Grofweg zou er gesteld kunnen worden dat de artistieke ontwikkeling verloopt van eenvoudig naar complexe vormen. Onder de vondsten zijn voedselvaten, wijnkruiken, waterkruiken, wapens en muziekinstrumenten te vinden en opmerkelijk zijn de gevarieerde patronen die deze objecten sieren. De decoraties zijn vaak combinaties van abstracte motieven met herkenbare afbeeldingen van planten en dieren. Naast zeer realistisch weergegeven dierenmaskers zijn er ook aan de mythologie ontleende figuren zoals draken en feniksen. Hun artistieke kwaliteit en technische perfectie is een verbluffend bewijs van hoe vroeg in de geschiedenis de Chinezen waren met hun technische peil. Over de functie van de bronzen objecten is nog veel onbekend. Veel voorwerpen lijken gebruiksvoorwerpen, maar er wordt vermoed dat de meeste daarvan, en zeker de oudere exemplaren, alleen werden gebruikt voor religieuze, rituele en ceremoniële doeleinden. Slechts koningen waren in het bezit van dergelijke objecten die als enorm waardevol werden beschouwd. Pas eeuwen later kwamen er meer objecten in omloop waardoor de objecten uiteindelijk ook als statussymbool doordrongen in de huishoudens van de rijke bovenlaag van de samenleving. De tentoonstelling was dan ook eerder gericht op de artistieke en visuele aspecten van de verschillende objecten dan dat het inging op de cultuurhistorische waarde. Bij de tentoonstelling verscheen, in samenwerking met uitgeverij Waanders, een catalogus als een duo-uitgave met de catalogus van *Het Terracotta leger van Xian* van het Drents Museum.

GO CHINA! - AI WEIWEI

2 MAART - 23 NOVEMBER 2008

COOP HIMMELB(L)AU

Ai Weiwei (1957) geldt als een van de belangrijkste Chinese kunstenaars. Zijn oeuvre omvat performances, installaties en architectuur. Reeds in 2005 werd Ai Weiwei benaderd voor deze solotentoonstelling. 'Een grote eer', zo herinnerde de kunstenaar zich later, die daarvoor nog niet veel solo's had gehad. Onze timing bleek een goede, want niet lang daarna overspoelden de tentoonstellingsaanvragen en verzoeken van over de hele wereld hem. De keren dat we hem daarna troffen, kreeg hij het steeds drukker en we zijn dan ook heel blij dat we een eerste selectie van zijn omvangrijke oeuvre aan het Nederlandse publiek hebben kunnen tonen. Vanaf 1978 manifesteerde Ai Weiwei zich in de kunstwereld van Beijing als lid van de kunstenaarsvereniging Xingxing (The Stars). Toen deze vereniging zich in 1983 ophief, vestigde Ai zich in New York waar hij kennis maakte met werk van onder anderen Marcel Duchamp en het Amerikaanse Conceptualisme en Minimalisme. In 1993 keerde hij terug naar Beijing en vanaf dat moment gebruikt hij juist ook traditionele Chinese elementen in zijn werk, waarmee hij het mechanisme van politieke en nationale symboliek op provocerende wijze verkende. Voor een van zijn werken liet hij bijvoorbeeld een urn uit de Han-dynastie op de grond kapot vallen. In 1997 richtte hij het China Arts Archives and Warehouse op, dat een podium biedt voor jonge en experimentele kunstenaars en hij was adviseur van het Zwitserse bureau Herzog en de Meuron bij het ontwerp van het Olympisch stadion in Beijing.

De tentoonstelling in Coop Himmelb(l)au was zijn solodebuut in Nederland. Centraal stond hier zijn fascinatie voor keramiek. Het is een materiaal dat als een rode draad door zijn oeuvre loopt en dat sterk verbonden is met de Chinese culturele identiteit. Bij het vervaardigen en herkennen van porselein komt veel vakmanschap en kennerschap kijken. Het is een complex product met allerlei specifieke kenmerken zoals het glazuur, de kleur en de dichtheid van het materiaal, die allemaal afhankelijk zijn van beslissingen van de maker. Alle installaties, in totaal 8 (waarvan één bijvoorbeeld bestond uit 96 vazen) waren in bruikleen van de kunstenaar en zijn galerie Urs Meile. In samenwerking met NAI Uitgevers in Rotterdam verscheen bij de tentoonstelling een catalogus met teksten van Sue-an van der Zijpp en Karen Smith, die samen met de catalogi van *New World Order* en *Tekens aan de Wand* in een cassette te koop werd aangeboden, maar die in de museumwinkel ook los verkrijgbaar was.

AZIATISCHE KERAMIEK

10 OKTOBER 2008 - 1 MAART 2009

STARCK PAVILJOEN

Na de tentoonstelling van de Bronzen uit het Shanghai Museum werd het Starck Paviljoen nu weer gewijd aan een presentatie van Aziatische keramiek uit de eigen collectie van het Groninger Museum. Vanaf de 17de eeuw heeft de Verenigde Oostindische Compagnie (VOC) grote hoeveelheden porselein verscheept vanuit China en Japan. Niet alleen verhoogden dergelijke exotische objecten de status van de eigenaar, maar ze waren bovendien buitengewoon praktisch. Porselein breekt namelijk minder snel dan aardewerk en is bovendien makkelijker schoon te maken. Toen in de 18de eeuw de invoer explosief toenam, daalden de prijzen en werd Aziatische keramiek bereikbaar voor een groter publiek. In vele huishoudens in de Nederlanden maakten porseleinen theeserviezen, borden, vazen en pronkstukken van uiteenlopende aard deel uit van de inboedel. Met name in het Noorden van ons land is hier veel van bewaard gebleven. Waar in het andere delen van het land in de eerste helft van de 19de eeuw de Aziatische keramiek werd vervangen door Europees porselein, bleef in het Noorden het duurbetaalde goed gewoon in de kast staan. Het is dan ook vanuit deze traditie dat het Groninger Museum beschikt over een prachtige collectie Aziatische keramiek.

MARGA WEIMANS. DEBUT

15 NOVEMBER - 1 MAART 2009

MIDDENZAAL PLOEGPAVILJOEN

Marga Weimans (Rotterdam 1970) was enkele jaren geleden de eerste Nederlandse die afstudeerde aan de prestigieuze modeopleiding van de Koninklijke Academie voor Schone kunsten te Antwerpen. Met haar afstudeercollectie, waarin zij een modebeeld creëerde voor de moderne zwarte vrouw als sterk en actief persoon, won zij een belangrijke internationale prijs. In het kader van de stipendiumregeling verwierf het Groninger Museum al eerder een aantal belangrijke stukken uit haar eerste collecties.

Deze presentatie in de middenzaal van het Ploegpaviljoen toonde Weimans nieuwste collectie *Debut*, waarmee zij zich in het voorjaar van 2008 voor het eerst in Parijs presenteerde en die in zijn geheel door het Groninger Museum werd verworven (zie jaarverslag 2007). Weimans streefde met het maken van deze collectie naar 'sublieme schoonheid': overweldigende schoonheid die grenst aan overdaad en decadentie, zelfs aan dood en verval. Enkele van de negen outfits zijn zo omvangrijk dat ze naar architectuur neigen, maar er zitten ook eenvoudige kolomjurken bij en zelfs een draagbaar t-shirt.

VAN COLLENIUS TOT KOONS. MET DANK AAN DE VERENIGING REMBRANDT

22 NOVEMBER 2008 - 19 APRIL 2009

MENDINI 1

Naar aanleiding van het 125-jarig bestaan van de Vereniging Rembrandt toonde het Groninger Museum praktisch alle aankopen die het ooit met steun van deze vereniging heeft gedaan (enkele belangrijke stukken waren overigens uitgeleend aan de centrale jubileumtentoonstelling van de Vereniging Rembrandt in het Van Goghmuseum). Eind negentiende eeuw deed het Groninger Museum voor het eerst een beroep op de Vereniging Rembrandt. In 1892 werd een portret van de hand van de zeventiende-eeuwse Groninger schilder Hermannus Colkenius gekocht. Tot ver na de Tweede Wereldoorlog hadden de meeste aankopen die door het museum werden gedaan, en waarvoor steun werd ingeroepen van de Vereniging Rembrandt, betrekking op de Groninger kunstgeschiedenis. Behalve schilderijen van Groninger meesters als Colkenius en J.J. de Stomme, betrof het enkele belangrijke stukken zilver uit de zeventiende en achttiende eeuw, van Arent Hamminck, Jan Metting, Peter Kleiwerf, Frerick van Halsema, Joseph Seeser en Lucas van Giffen II. (Bij de zilveren kunstwerken in de tentoonstelling werd ook de Hansje-in-de-kelder van Focke Raerda gevoegd die als bruikleen van het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap ter gelegenheid van hun 150 jarig bestaan geëxposeerd werd.) Daarnaast werd ook de collectie Aziatica versterkt met porselein, lakwerk en wandkleden. De eerste moderne kunst die het museum structureel ging verzamelen was de expressionistische schilderkunst van De Ploeg. Tijdens en na het directeurschap van Frans Haks (1978-1995) werd voor het eerst ook internationale hedendaagse kunst met steun van de Vereniging Rembrandt gekocht, waaronder een kunstwerk in de vorm van een spiegel van Jeff Koons, zilveren theeserviezen van Alessi, een groot wandkleed van Robert Kushner en tekeningen van Andy Warhol.

VENSTER OP DE GOUDEN EEUW IN GRONINGEN

22 NOVEMBER 2008 - 14 JUNI 2009

OVALE ZAAL WEST

Mede in het kader van de manifestatie 'Verleden van Groningen' was in de ovale zaal de presentatie *Venster op de gouden eeuw* te zien. Er werden vier groepen van portretten getoond: jonkheren uit de Ommelanden, burgemeesters van de stad Groningen, kooplieden en professoren, waar mogelijk samen met de portretten van hun echtgenotes. Een selectie van 17^eeeuws zilver gaf een indruk van de welvaart in die periode. De presentatie bevatte ook bruiklenen van de Rijksuniversiteit Groningen en het bisdom Groningen, en liet portretten die gewoonlijk op Groninger borgen worden getoond in een andere samenhang zien.

VERLEDEN VAN GRONINGEN

11 OKTOBER - 12 DECEMBER 2008

EXTERNE LOCATIES: KERK VAN ROTTUM, GRONINGER ARCHIEVEN

Het Groninger Museum nam aan de manifestatie 'Verleden van Groningen' ook op verschillende andere wijzen deel. In de kerk van Rottum werd van een expositie ingericht onder de titel *Een nieuw geloof in Groningerland*. De verhalen rond de kerstening van Groningerland en het in de 12^e eeuw gestichte klooster van Rottum stonden hier centraal. Naast panelen met informatie werden verhalen verteld die via 'geluiddouches' te horen waren. Er werden drie druk bezochte lezingen door conservator Egge Knol gegeven.

Op 11 oktober 2008, de dag van de Groninger Geschiedenis, werden in de Groninger Archieven vijf vitrines getoond met een of enkele voorwerpen die de volgende vijf verhalen illustreerden: *Een Romeins geschenk uit Eenum; Een meertuig vat uit de wierde Enzelens; Oranjegezinde tabaksdoos; Het Engelse Kamp 1914-1918; Jan de Roos*.

AANWINSTEN HEDENDAAGSE KUNST, MODE EN VORMGEVING

Dankzij genereuze steun van de BankGiro Loterij konden een aantal belangrijke aankopen naar aanleiding van *Go China!* worden gedaan. Het betrof een werk van Ai Weiwei, en werken van een aantal deelnemers aan *New World Order*. Aankopen uit de derde tentoonstelling van Chinese moderne kunst: *Tekens aan de wand*, het overzicht van de Chinese avant-garde schilderkunst in de jaren tachtig en negentig (te zien in het Ploegpaviljoen) was gezien het prijspeil van de schilderijen niet aan de orde (de belangrijkste werken daar gingen in de richting van 1 miljoen euro of meer). Alle aankopen vormen een waardevolle aanvulling op de collectie en sluiten aan bij de aandachtsgebieden zoals die geformuleerd zijn in het collectieplan.

Ai Weiwei is een van China's belangrijkste, meest kritische en invloedrijke kunstenaars van dit moment. Ook manifesteert hij zich als architect en curator. Porselein vormde de kern van zijn tentoonstelling in het Coop Himmelb(l)au paviljoen en hieruit is het zeventiendelige *Water Melons* gekocht. Met dit materiaal verhoudt de kunstenaar zich tot zijn eigen culturele identiteit waarin porselein altijd een belangrijke rol heeft gespeeld. Net zoals de keizers van China, liet Ai Weiwei porselein vervaardigen in Jingdezhen, van oudsher het porseleincentrum van China. Daar liet hij onder andere replica's van beroemde vazen produceren die ook door kenners maar moeilijk van 'echt' te onderscheiden zijn. Met de *Water Melons* verwijst Ai Weiwei naar de verbluffende Chinese decoratieve traditie die varieert van bijna echt lijkende grafgraven tot huiselijke sierobjecten.

Van het duo Muchen & Shao Yinong werd *New China Series, No. 6* gekocht, een met de hand ingekleurde foto van meer dan vijf meter breed. 'Herinnering' vormt een centraal element in de fotowerken van Muchen en Shao Yinong. Hun oeuvre bestaat uit minutieus met de hand ingekleurde foto's van onder meer communistische propagandabeelden. Door de uitvergroete pixels in te kleuren, ontstaat een onscherp, maar door de kleurverzadiging intens beeld, dat staat voor de zwaar beladen en moeilijke herinneringen aan die tijd. *New China Series, No. 6* is het grootste en meest monumentale werk dat de kunstenaars zo hebben gemaakt. Het is een gigantische afdruk van een tot zichtbare pixels uitvergroete foto van het Tiananmen plein in Beijing met op de voorgrond een grote groep mensen, een overbekende propagandafoto uit de tijd van de Culturele Revolutie. De afgebeelde mensen zijn gekleed in de traditionele drachten van alle 56 etnische groepen waaruit de Chinese bevolking bestaat, en de foto staat daarmee symbool voor de - van bovenaf opgelegde - eenheid van China. Het is een beeld uit de geschiedenis, maar waarvan de politieke actualiteit zich zeker de laatste tijd opnieuw talloze keren heeft doen voelen. Voor het Groninger Museum past dit werk, behalve dat het betekenisvol is in de eigentijdse Chinese kunst, tevens binnen het aandachtsgebied van de geënceneerde fotografie.

Van Zhuang Hui werd *Mao (2007)* gekocht. Zhuang Hui werkte ooit als arbeider in een staalfabriek en is als kunstenaar autodidact. Zijn oeuvre omvat fotografisch werk en installaties die de opkomst van het moderne China en de steeds veranderende politieke idealen en hun maatschappelijke gevolgen tot onderwerp hebben. De laatste jaren legde hij zich ook toe op het maken van installaties. *Mao* is een 'kopie' van de opgebaarde leider in het mausoleum in Beijing. Voor de collectie van het Groninger Museum past het werk in de lijn van de enigszins provocerende, figuratieve sculpturen zoals Marc Quinn's *Sphinx*, en de *Unholy McTrinity* van Jake en Dinos Chapman: door wereldwijd bekende 'iconen' te verbeelden, kunnen deze werken gezien worden als een ironische maatschappijkritiek. Voor een westers publiek is de ironische ondertoon van Zhuang Hui's *Mao* onontkoombaar, voor de kunstenaar zelf en veel andere Chinezen ligt dat genuanceerder. Juist de realistische weergave van Mao, zoals hij opgebaard ligt in zijn mausoleum op het Plein van de Hemelse Vrede, is tekenend voor de ambigue manier waarop veel Chinezen staan tegenover de grote roerganger: zowel positief als kritisch. 'Realisme', ook zonder opzichtige vervormingen, is voor Chinese kunstenaars al tamelijk gewaagd. Het werk werd speciaal voor het Groninger Museum gerealiseerd.

Stanley Wong schonk negen ingelijste collages van zijn installatie in de hal van het Groninger Museum. RED/BLUE/WHITE is het basismateriaal dat deze grafisch ontwerper en kunstenaar uit Hong Kong voor zijn kunst gebruikt. Het is het grof geweven nylon waarvan goedkope, doch onverwoestbare tassen worden gemaakt, en ook zeilen die in de bouw gebruikt worden. Wong ontdekte het materiaal ooit in Londen in de vorm van een hippe tas. Terug in Hong Kong viel hem de alomtegenwoordigheid van het materiaal op, bijvoorbeeld op de vele bouwplaatsen. Daarop begon hij foto's te maken van de verschillende verschijningsvormen van het RBW, dat hij steeds meer begon te zien als een permanent onderdeel, en zelfs een symbool, van de

stad Hong Kong, zijn inwoners en de controversen die er spelen. Shi Jinsong was in *New World Order* met enkele prachtige houten sculpturen van bomen vertegenwoordigd, maar we hebben van hem toch een ander werk gekocht, namelijk een roestvrijstalen ‘kerstboom’. Zijn houten sculpturen zijn van een grote poëtische schoonheid, maar uiteindelijk passen zijn metalen sculpturen - op het eerste gezicht aantrekkelijke roestvrijstalen objecten die op luxueuze gebruiksobjecten lijken, maar die bij nader inzien martelwerktuigen en wapens lijken te zijn - beter in de collectie van het Groninger Museum. Er zitten letterlijk en figuurlijk scherpe kantjes aan: *Merry Christmas*, 2007, bestaat uit o.a. messcherpe bladen en levensgevaarlijke ninja-werpsterren.

Yin Xiuzhen is een van de meest prominente vrouwelijke kunstenaars in China. De installaties die ze maakt, kunnen beschouwd worden als een reflectie op de mega make-over die steden als Beijing en Sjanghai op dit moment ondergaan. In haar werk verbindt zij de individuele ervaring met deze grote maatschappelijke veranderingen, het kijkt achteruit en vooruit. Met haar typerende materiaalkeuze van gedragen kleren, lijkt zij het conflict tussen traditie en vernieuwing, tussen de vergaande stedelijke transformatie en de ontmenselijking van de stedelijke schaalvergroting zowel te willen bevestigen als te willen bezweren. Een van haar meest monumentale werken was te zien in ‘New World Order’: *TVTRockets* (2005). Het zijn drie sculpturen die het midden houden tussen raketten en toren en waarvan een duidelijk herkenbaar is geïnspireerd op de Oriental Pearl TV Tower van Sjanghai. Van de torens die alle bekroond zijn met een soort stalen sabels en in vrolijk gekleurde tweede handskleren zijn gehuld, gaat daarom toch een dreiging van uit alsof ze elk moment zouden kunnen opstijgen om te veranderen in dodelijke wapens. Deze gigantische stoffen raketten waren echter te groot om aan te kopen. In plaats daarvan hebben we twee series van elk tien *Weapons* kunnen kopen, ook in de vorm van de TV Tower, die onder andere te zien waren tijdens de Biënnale van Venetië in 2007.

Dankzij een bijdrage van de Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum konden de vijf grote foto’s van Xing Danwen uit *New World Order* worden aangekocht. Het werk van Xing Danwen spitst zich toe op de snelle stedelijke transformaties en de emotionele impact die deze ontwikkelingen hebben op de inwoners. *Urban Fiction* gaat over haar fascinatie voor de stad, en over werkelijkheid en onwerkelijkheid. Het zijn foto’s van maquettes die als verkoopinstrument worden gebruikt door vastgoedhandelaren. Op de foto’s kan de kijker als een voyeur allerlei menselijke drama’s zien die de kunstenaar met behulp van de computer creëerde. *Urban Fiction* toont de gevoelens, verlangens en fantasieën van Xing en die aspirant kopers projecteren op zo’n maquette.

Ai Weiwei
<i>Water Melons</i> , 2007, 17 keramische watermeloenen, porselein, hoogte: 38 cm/ Ø 38 cm (meloen), aankoop met steun van de BankGiro Loterij, 2008.0364
Hussein Chalayan
outfit uit de collectie <i>Blindscape</i> (lente-zomer 2005), jurkje van gedessineerd katoen met geïntegreerd met een, van leren veters, geweven topje, aankoop, 2008.0361
outfit uit de collectie <i>Blindscape</i> (lente-zomer 2005), strandjurkje geapliceerd met glas kralen en kralen van hout, aankoop, 2008.0362
outfit uit de collectie Panoramic (herfst-winter 1998), wollen cape (a) met knie-lange klokkende rok (b) en een paar half hoge laarsen in een zachte strechende skyleer met platte zool (c), aankoop, 2008.0363
Shi Jinsong
<i>Merry Christmas.211</i> , roestvrij stalen kerstboom op een draaiende sokkel, 211 x 228 cm, aankoop met steun van de BankGiro Loterij, 2008.0370
Stanley Wong
<i>Red Blue White</i> , 2008, negen ingelijste collages gemaakt van geweven nylon/ RWB kunstvezel, 119 x 93,6 x 4,7 cm, schenking van kunstenaar, 2008.0367a t/m i

Xing Danwen
<i>Urban Fiction, no.3</i> , 2005, foto, 170 x 224,5, aankoop met steun van de Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum, 2008.0366.A
<i>Urban Fiction, no. 12</i> , 2008, foto, 170 x 226 cm, aankoop met steun van de Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum, 2008.0366.B
<i>Urban Fiction, no. 13</i> , 2005, foto, 170 x 219,5 cm, aankoop met steun van de Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum, 2008.0366.C
<i>Urban Fiction, no. 17</i> , 2004, foto, 170 x 213,5 cm, aankoop met steun van de Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum, 2008.0366.D
<i>Urban Fiction, no. 26</i> , 2006, foto, 170 x 215,5 cm, aankoop met steun van de Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum, 2008.0366.E
Yin Xiuzhen
<i>Weapon</i> , 2003 tot 2007, 20 van stof en metaal vervaardigde raketten (CCTV tower/ Weapons) van elk 3 meter lang, aankoop met steun van de BankGiro Loterij, 2008.0369a t/m q
Muchen & Shao Yinong
<i>New China Series, no.6</i> , 2008, met de hand ingekleurde foto, 265 x 531 cm, aankoop met steun van de BankGiro Loterij, 2008.0365
Zhuang Hui
<i>Mao</i> , 2007, siliconen figuur, naar gelijkenis van de opgebaarde Mao Zedong, liggende op een witte trapezium vormige bank met een kunststof overkapping, 243 x 90 x 120 cm, aankoop met steun van de BankGiro Loterij, 2008.0368

AANWINSTEN DE PLOEG EN CONTEXT

Een van de belangrijkste aankopen in 2008 is het schilderij *Porträt eines Malers im Atelier- Selbstporträt* uit 1925 van Hermann Scherer, dat dankzij steun van de BankGiro Loterij kon worden verworven. Na het in 2006 gekochte *Sitzender Akt* (1925) van Albert Müller, is dit het tweede topstuk van het Zwitsers expressionisme in de collectie van het Groninger Museum.

Net als Jan Wiegers, die rond 1921 beïnvloed raakte door het werk van de in Davos verblijvende Ernst Ludwig Kirchner, zo werden ook deze jonge Zwitsers destijds door de vooraanstaande Duitse expressionist beïnvloed. Müller en Scherer richtten met Paul Camenisch in de oudejaarsnacht van 1924/25 de groep Rot-Blau op. De groep realiseerde verschillende spraakmakende tentoonstellingen maar verloor al snel haar betekenis na een onenigheid tussen beide voormannen Müller en Scherer en hun vroegtijdige dood in respectievelijk 1926 en 1927.

Of Wiegers tijdens zijn bezoeken aan Kirchner in de winter van 1924/25 en de zomer van 1925 kennismaatte met de Rot-Blau kunstenaars is niet gedocumenteerd. Het lijkt voor de hand te liggen dat hij werd voorgesteld aan Albert Müller, die gedurende de zomermaanden van 1925 in Frauenkirch verbleef en nauw met Kirchner optrok, maar duidelijkheid hierover bestaat vooralsnog niet. De enige Rot-Blaukunstenaar waarvan met zekerheid kan worden aangenomen dat Wiegers hem ontmoette was Hermann Scherer. In 2001 dook namelijk een door Wiegers geschilderd portret op dat onmiddellijk werd geïdentificeerd als Scherer. Het portret werd nog in datzelfde jaar door Theo Niemeijer geschonken aan Stichting De Ploeg en ondergebracht in het Groninger Museum. Het behoort thans tot de hoogtepunten van de collectie De Ploeg die het museum onder beheer heeft.

Het nu verworven *Porträt eines Malers im Atelier - Selbstporträt* van Scherer is een karakteristiek voorbeeld van de op Kirchner terug te voeren expressionistische portretschilderkunst. Binnen De Ploeg ontwikkelde deze zich vooral in een reeks vitalistische kunstenaarsportretten die de schilders van elkaar maakten. De Zwitsers legden zich meer toe op het zelfportret en vonden in Kirchners nerveuze, soms getormenteerde zelfportretten het vertrekpunt voor een eigen, somber zelfbeeld. Met name Scherer portretteerde zichzelf doorgaans als gekwelde, onbegrepen geest. De geladen psychologie en nerveuze spanning die in zijn zelfportretten bestorven liggen, vinden overigens ook een weg in het portret dat Wiegers in 1926 van Scherer maakte. In *Porträt eines Malers im Atelier - Selbstporträt* plaatst de kunstenaar zichzelf dicht op het beeldvlak en geeft hij zichzelf weer in klassieke schilderspose, de penseel in de schilderende hand naar het nog net zichtbare doek gericht, twee andere penselen in de andere hand. Op de achtergrond identificeert een tweede schilderij de ruimte als atelier. Kleur en vorm geven invulling aan het beeld dat de schilder van zichzelf wil overdragen. Het schilderij is opgezet in bewogen, krachtige contrasten en Scherers ranke kop, met ingevallen wangen en gefronst voorhoofd, steekt opvallend schril af tegen de gele achtergrond. Zoals in de meeste gevallen zijn de vlakken en kleurstelling zorgvuldig bepaald en geenszins het resultaat van spontane, artistieke bevliegingen. Alleen de uitwerking is vlot en expressief, volgens de bijzondere wetmatigheden van de toegepaste was/olieverftechniek op absorberende krijtgrond. In haar doctoraalscriptie *Jan Wiegers en Ernst Ludwig Kirchner - Het probleem van een beïnvloeding* uit 1985 merkte Jetske Homan van der Heide reeds op dat het compositieschema van dit zelfportret opvallende gelijkenis vertoont met het portret dat Jan Wiegers in 1926 - hetzelfde jaar waarin hij ook Scherers portret schilderde en een ontmoeting tussen beide kunstenaars kan hebben plaatsgevonden - schilderde van mede Ploeglid Johan Dijkstra. Of Wiegers inderdaad Scherers *Porträt eines Malers im Atelier - Selbstporträt* als uitgangspunt koos voor zijn portret van Dijkstra is niet met zekerheid vast te stellen, maar van de treffende overeenkomsten kan een ieder zich nu in het Groninger Museum vergewissen.

Met twee schilderijen van Ernst Ludwig Kirchner, verworven in de late jaren vijftig, één schilderij van Albert Müller en één van Hermann Scherer kan het Groninger Museum een indruk geven van de expressionistische schilderkunst zoals die rond Davos ontstond en dankzij Jan Wiegers ook Groningen bereikte. Maar voor een inhoudelijk verantwoorde representatie van het Zwitsers expressionisme, die meerwaarde kan bieden aan de collectie De Ploeg, zal het Groninger Museum zich in de nabije toekomst kunnen richten op het bijeenbrengen van een klein ensemble schilderijen (vooral landschappen), grafiek en tekeningen van Müller en Scherer.

Een andere belangrijke aanwinst werd onder grote belangstelling gepresenteerd op de jaarlijkse Ploegdag die op zondag 27 januari gehouden werd in het Groninger Museum. Johan Dijkstra's *Groninger Meikermis* uit circa 1928 werd door Ruurt Hazewinkel geschonken aan Stichting De Ploeg. Dick en Han Leutscher - Hazelhoff schonken aan Stichting De Ploeg een portret dat Ploeglid Ekke Kleima

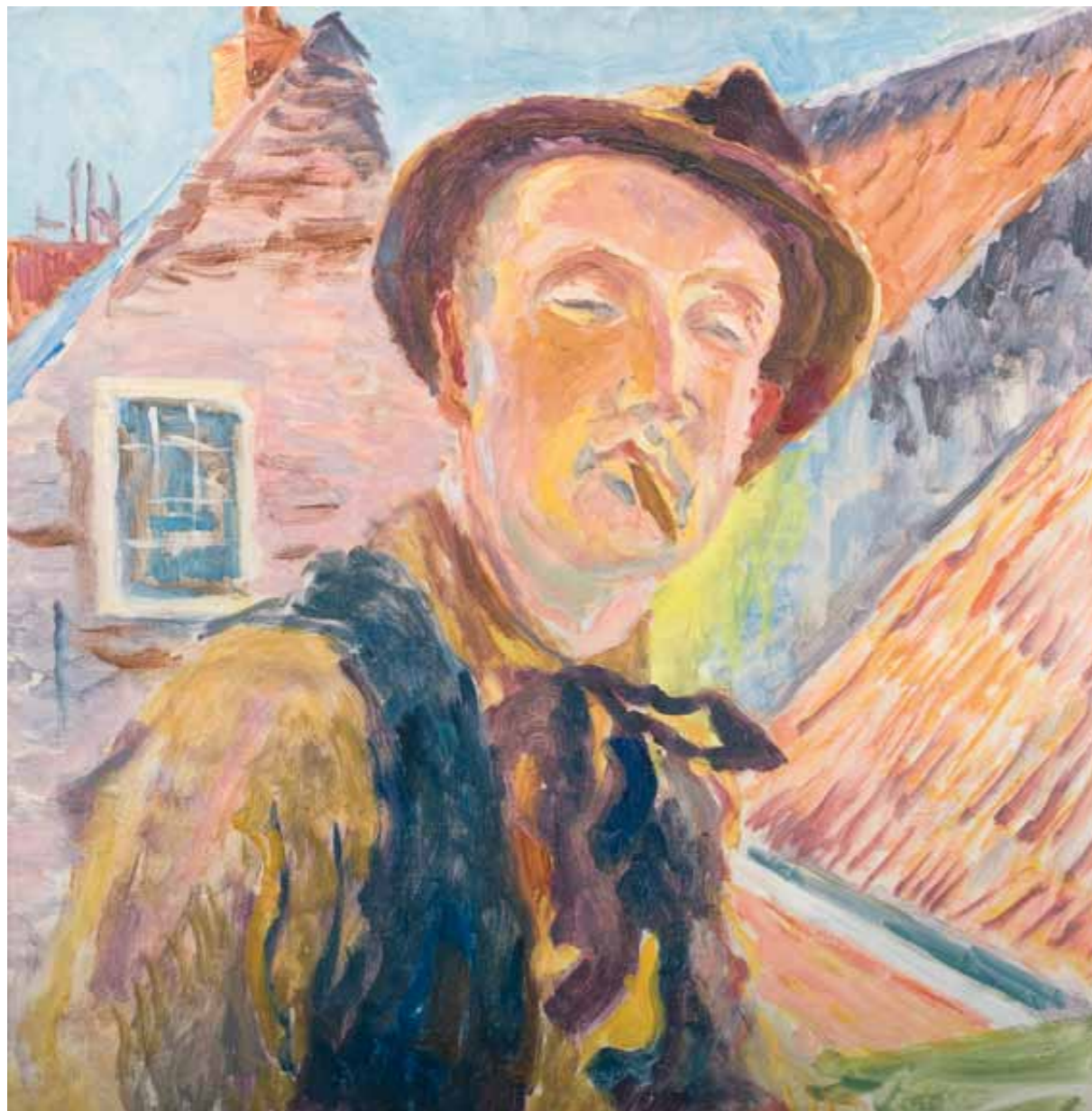

rond 1930 maakte van collega schilder George Martens. Het is een interessante aanvulling op de al aanwezige collectie (duel) portretten van Ploegschilders die aanwezig is in het Groninger Museum.

Een bijzondere schenking van mevrouw Bertha Clemens- Schröner betreft een onbekend portret dat Jan Gerrit Jordens van haar maakte in 1926. Mevrouw Schröner was toen twaalf jaar. Haar vader Clemens Schröner, was van 1902-1937 concertmeester van de Groninger Orkest Vereniging (GOV) en bevriend met Jordens.

Tot slot een omvangrijke schenking van tekeningen en schilderijen van Hendrik de Vries door de Stichting Hendrik de Vries- Riek van der Zee aan Stichting De Ploeg, die deze vervolgens in langdurig bruikleen afstond.

SCHILDERIJEN	
Hermann Scherer (1893- 1927)	Spaanse danseres, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 22 x 17,5 cm, 2008.0074
<i>Porträt eines Malers im Atelier - Selbstbildnis</i> , 1925, olieverf op canvas, 90 x 60,5 cm (doek), 97 x 67 x 3.5 cm (lijst), aankoop met steun van de BankGiro Loterij, 2008.0360	Spaanse danseres, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 32,4 x 17,4 cm, 2008.0108
Johan Dijkstra	Spaans danseresje, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 31,2 x 14,5 cm, 2008.0109
<i>Groninger Meikermis</i> , ca. 1928, was/olieverf op doek, 56 x 74 cm, bruikleen Stichting De Ploeg (schenking Ruurt Hazewinkel), 2008.0037	Spaans danseresje, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 31,2 x 17,7 cm, 2008.0110
Ekke Kleima	Spaans danseresje, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 29,2 x 13,3 cm, 2008.0111
<i>Portret van George Martens</i> , ca. 1930, was/olieverf op doek, 49 x 49 cm (dagmaat), bruikleen Stichting De Ploeg (schenking Dick Leutscher en Han Leutscher-Hazelhoff), 2008.0036	Huizen in rotsachtig landschap, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 15 x 20 cm, blad: 34,5 x 22 cm, 2008.0112
	Landschap met rotsen, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 4,7 x 22 cm, 2008.0113
	Schreeuwend figuur met pop in hand, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 19 x 21,5 cm, 2008.0114
	Groteske, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 32,5 x 25 cm, 2008.0115
	Vrouwenfiguur, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 32,2 x 25 cm, 2008.0116
	Twee koppen, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 32,2 x 25 cm, 2008.0122
	Bos, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 42 x 31 cm, 2008.0123
	Maannacht, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 44,3 x 31 cm, 2008.0124
	Vreemde bomen, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 30,7 x 23,2 cm, 2008.0125
	Groteske (Figuur met vogels), 1940, Oost-Indische inkt op papier, 15,9 x 12,7 cm, 2008.0131
	Groteske (Dansende kinderen), 1940, Oost-Indische inkt op papier, 12,5 x 15,7 cm, 2008.0132
	Groteske (Diermens), 1940, Oost-Indische inkt op papier, 22,1 x 16 cm, 2008.0133
	Vogelmonster, van achter opzij gezien (Dinosaurius met sleepstaart), 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 27,8 x 21,9 cm, 2008.0134
	Sprookjesfantasie / Droomgestalten, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 32,5 x 25 cm, 2008.0135
	Spaans meisjesgestalte, 1916 tot 1985, verf op papier, 25 x 15,5 cm, 2008.0136
	Spaans meisje, 1916 tot 1985, verf op papier, 25 x 21,7 cm, 2008.0137
	Spaanse danseres, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 32,4 x 25,1 cm, 2008.0138
	Spaanse danseres, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 32,2 x 24,9 cm, 2008.0139
GRAFIEK	
Abe Kuipers (1918)	
<i>Grönneger laidjes (Merelreeks nr 1)</i> , ca. 1938-voor 10 april 1945, liedjesbundel met handmatig ingekleurde houtsneden van Abe Kuipers, gedrukt bij Werkman, 25,3 x 18 x 1 cm, schenking Abe Kuipers, 2008.0008	
Jan Jordens	
<i>Portret van Bertha Clemens Schröner</i> , op ongeveer 12-jarige leeftijd, 1926, litho, ca. 23 x 22,5 cm (beeldmaat), schenking Bertha Clemens Schröner, 2008.0337	
Hendrik Nicolaas Werkman (1882-1945)	
<i>De laatste trein</i> , 1922, ets, 10,1 x 9,7 cm (beeldmaat), aankoop (herkomst Job Hansen), 2008.0005	
<i>Portret van schoonvader Supheert</i> , 1922, ets, 10 x 7,3 cm, aankoop (herkomst Job Hansen), 2008.0006	
WERKEN OP PAPIER	
Hendrik de Vries Portfolio	
schenking van Stichting Hendrik de Vries-Riek van der Zee aan Stichting de Ploeg, in bruikleen gegeven aan het Groninger Museum:	
Handschrift van het gedicht 'Credo', 1978, Oost-Indische inkt op papier, 27x21 cm, 2008.0068	
Handschrift van het gedicht 'Retiro', 1966, Oost-Indische inkt op papier, 27 x 21 cm, 2008.0069	
Handschrift van het gedicht 'Aan de weinigen', Oost-Indische inkt op papier, 27 x 21 cm, 2008.0070	
Handschrift van de vertaling van een Spaans gedicht, vertaling en origineel met de beginregel: Hijo de agosto me sientio / Ik voel me een zoon van Augustus, Oost-Indische inkt op papier, 18,5 x 20,9 cm, 2008.0071	
Meisje met hoed, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 18,2 x 12,7 cm, 2008.0072	
Spaanse danseres, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 21 x 23 cm, 2008.0073	

Spaanse danseres, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 32,5 x 25 cm, 2008.0140

Spaanse danseres, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 31,2 x 20,5 cm, 2008.0141

Spaanse danseres, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 31,1 x 28,6 cm, 2008.0142

Spaanse danseres, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 31,5 x 27 cm, 2008.0143

Spaans meisje, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 31,5 x 22 cm, 2008.0144

Spaanse danseres, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 31,3 x 23,4 cm, 2008.0148

Spaanse danseres, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 31,3 x 22 cm, 2008.0149

Spaanse danseres, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 31,3 x 19 cm, 2008.0150

Spaans meisje, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 25 x 18,3 cm, 2008.0151

Groteske, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 31,2 x 29,5 cm, 2008.0152

Groteske, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 31,2 x 19,4 cm, 2008.0153

Groteske, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 31,4 x 28,4 cm, 2008.0154

Groteske, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 32,5 x 24,8 cm, 2008.0155

Groteske, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 32,3 x 25 cm, 2008.0156

Groteske, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 32,3 x 24,8 cm, 2008.0157

Groteske, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 32,3 x 24,8 cm, 2008.0158

Groteske, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 32,3 x 25 cm, 2008.0159

Heuvelachtig landschap met bomen en struiken, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 35 x 24,8 cm, 2008.0165

Heuvelachtig landschap met bomen en struiken, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 32,4 x 24,8 cm, 2008.0167

Heuvelachtig landschap met bomen en struiken, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 34,8 x 24,8 cm, 2008.0168

Heuvelachtig landschap met bomen en struiken (donker), 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 32,5 x 25 cm, 2008.0169

Heuvelachtig landschap met bomen en struiken, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 32,5 x 25 cm, 2008.0170

Heuvelachtig landschap met bomen en struiken, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 31,1 x 22 cm, 2008.0172

Heuvelachtig landschap met bomen en struiken, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 31,1 x 22 cm, 2008.0173

Heuvelachtig landschap met bomen en struiken, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 31,1 x 22 cm, 2008.0174

Heuvelachtig landschap met bomen en struiken, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 31,1 x 22 cm, 2008.0175

Heuvelachtig landschap met bomen en struiken, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 31,1 x 22 cm, 2008.0176

Heuvelachtig landschap met bomen en struiken, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 31,1 x 22 cm, 2008.0177

Heuvelachtig landschap met bomen en struiken, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 31,1 x 22 cm, 2008.0178

Heuvelachtig landschap met bomen en struiken, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 22 x 31,1 cm, 2008.0179

Heuvelachtig landschap met boom op de voorgrond, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 32,4 x 24,9 cm, 2008.0180

Onvoltooid landschap, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 38 x 44,2 cm, 2008.0181

Bocht van een pad tussen heuveltjes met enig struikgewas met lucht erboven, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 40 x 31 cm, 2008.0182

Figuur met paarden bij kloof, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 32,5 x 25 cm, 2008.0183

Twee vrouwenfiguren in bergachtig landschap, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 32,5 x 25 cm, 2008.0184

Twee figurengroepjes in heuvelslandschap, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 32,5 x 25 cm, 2008.0185

Twee figuren en ruiters in landschap, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 32,5 x 25 cm, 2008.0186

Twee figuren op weg in landschap, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 32,5 x 25 cm, 2008.0187

Struikgewas, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 46,2 x 39,2 cm, 2008.0188

Dicht struikgewas, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 40,3 x 31,2 cm, 2008.0189

Hoge maan, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 31,3 x 22,1 cm, 2008.0190

Maan boven struikgewas op heuvel, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 41 x 31,2 cm, 2008.0191

Maan boven landschap, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 41,1 x 31 cm, 2008.0192

Maan boven struikgewas op heuvel, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 42,4 x 31 cm, 2008.0193

Maan boven struikgewas op heuvel, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 42 x 31,1 cm, 2008.0194

Leeg landschap, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 25 x 32,5 cm, 2008.0195

Struiken en bomen onder donkere lucht, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 38,3 x 29,7, 2008.0196

Bergachtig landschap met spelonk, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 38,9 x 30 cm, 2008.0197

Bergachtig landschap met pad, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 37,9 x 30 cm, 2008.0198

Bergachtig landschap, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 37,8 x 29,7 cm, 2008.0199

Bergachtig landschap, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 29,8 x 42,3 cm, 2008.0200

Bergachtig landschap, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 29,8 x 42,8 cm, 2008.0201

Bosrand, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 42 x 31 cm, 2008.0204

Watertje in bos, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 41,7 x 31,3 cm, 2008.0205

Bos, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 41,3 x 31,1 cm, 2008.0206

Heuvels met struikgewas, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 39,7 x 30,8 cm, 2008.0207
Berglandschap met bomen en struiken, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 31,2 x 43,3 cm, 2008.0208
Berglandschap met bomen en struiken, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 31,2 x 43,3 cm, 2008.0209
Berglandschap met bomen en struiken, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 31,2 x 43,3 cm, 2008.0210
Berglandschap met bomen en struiken, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 31,2 x 43,3 cm, 2008.0211
Struiken in landschap, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 43,9 x 31,2 cm, 2008.0212
Jongen met stier, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 32,4 x 24,8 cm, 2008.0213
Groteske, 1916 tot 1985, vetkrijtjes op papier, 44,1 x 31,3 cm, 2008.0214
Zittende vrouw met kind, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 32,2 x 24,9 cm, 2008.0215
Groteske, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 32,2 x 24,8 cm, 2008.0216
Groteske, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 32,3 x 25 cm, 2008.0229
Groteske, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 32,3 x 25 cm, 2008.0230
Groteske, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 34 x 21.5 cm, 2008.0231
Groteske, 1916 tot 1985, vetkrijtjes op papier, 31,3 x 21,9 cm, 2008.0232
Groteske, 1916 tot 1985, vetkrijtjes op papier, 31,7 x 21,6 cm, 2008.0233
Groteske, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 34,4 x 44 cm, 2008.0234
Groteske, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 15 x 18 cm, 2008.0235
Groteske/ Heks (schetsje, 1916 tot 1985, vetkrijtjes op papier, 2008.0236
Onvoltooid landschap, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 44 x 31,3 cm, 2008.0238
Onvoltooid landschap, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 56,8 x 44 cm, 2008.0239
Onvoltooid landschap, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 31,2 x 43,9 cm, 2008.0245
Onvoltooid landschap, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 31,2 x 43,9 cm, 2008.0246
Onvoltooid landschap, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 31,2 x 43,9 cm, 2008.0247
Onvoltooid landschap, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 31,3 x 43,9 cm, 2008.0248
Onvoltooid landschap, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 31,2 x 44,1 cm, 2008.0249
Onvoltooid landschap, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 31,2 x 44,1 cm, 2008.0250
Onvoltooid landschap, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 31,2 x 44,8 cm, 2008.0251
Onvoltooid landschap, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 31,3 x 44,4 cm, 2008.0252
Onvoltooid landschap, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 36,5 x 31,1 cm, 2008.0253
Onvoltooid landschap, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 44,3 x 34,8 cm, 2008.0254

Onvoltooid landschap, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 44,2 x 43,9 cm, 2008.0255
Onvoltooid landschap, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 55,3 x 44,1 cm, 2008.0256
Heuvelachtig landschap met bomen en struiken, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 56,6 x 44,1 cm, 2008.0257
Onvoltooid landschap, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 56,6 x 43,9 cm, 2008.0258
Onvoltooid landschap, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 60,5 x 43,9 cm, 2008.0259
Fantasiebomen, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 35,8 x 44,3 cm, 2008.0261
Vrouw met meisje op schoot (Spaans), 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 31,3 x 24,7 cm, 2008.0262
Donkere massa met hoofd, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 50,5 x 49,8 cm, 2008.0263
Fantasie nr. 8, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 34,5 x 22,2 cm, 2008.0264
Vrouw en hond, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 32,5 x 25 cm, 2008.0265
Koppen, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 32,3 x 25 cm, 2008.0266
Slangenvoedster 2x, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 32,5 x 20,2 cm, 2008.0267
Berglandschap met huizen, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 66 x 49 cm, 2008.0272
Maanschemer, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 44,2 x 31,3 cm, 2008.0273
Maanschemer,1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 44,2 x 31 cm, 2008.0274
Maanlicht, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 46,5 x 39 cm, 2008.0275
Struikgewas in heuvelachtig landschap, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 43,8 x 30,9 cm, 2008.0281
Struikgewas, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 44 x 31,2 cm, 2008.0282
Onvoltooid landschap, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 32,3 x 49,8 cm, 2008.0283
Struikgewas, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 59,6 x 51,2 cm, 2008.0284
Struikgewas, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 57,9 x 44 cm, 2008.0285
Bomen en struiken in bergachtig landschap, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 60,4 x 43,9 cm, 2008.0286
Bergachtig landschap met bomen, 1916 tot 1985, Oost-Indische inkt op papier, 43,8 x 31,3 cm, 2008.0287

AANWINSTEN ARCHEOLOGIE, GESCHIEDENIS EN REGIONALE KUNSTNIJVERHEID

De cultuurhistorische collectie van het Groninger Museum wordt elk jaar verrijkt met een groot aantal nieuwe aanwinsten. In tijd en karakter zijn de aanwinsten zeer divers. Alle hebben ze betrekking op de provincie Groningen. De meeste voorwerpen passen goed binnen de traditioneel sterke deelcollecties zoals Groninger munten en penningen, archeologie, Groninger dracht of zilver. Maar sinds enige jaren wordt er ook intensiever verzameld uit de twintigste eeuw.

De muntmeester van de stad

De tweede helft van de vijftiende eeuw staat bekend als de machtigste tijd van de stad Groningen. De muntslag van de stad had grote economische, maar vooral ook politieke betekenis ver buiten haar grenzen. In de tweede helft van de vijftiende eeuw begon de stad aanvankelijk zonder autorisatie met het slaan van gouden munten. Hierbij waren gouden guldens met een afbeelding van Johannes de Doper, waarvan de onderarm als reliek in de Martinikerk werd bewaard. Er bestaan uit genoemde periode meerdere varianten goudguldens. Eén variant is gedateerd: 1488. Deze zal geslagen zijn nadat de stad in 1487 officieel daartoe bevoegd was door de keizer. Het Groninger Museum had deze munt alleen in gesnoeide vorm. Dat wil zeggen dat kleine randjes van de munt zijn afgesneden. De uitermate kleine kans om een gaaf exemplaar te verwerven is dan ook met beide handen aangegrepen. (inv.nr. 2008.0290)

De muntmeester van de stad

De Groninger Ommelanden zagen in de Tachtigjarige Oorlog in 1579 de kans schoon om geld te laten slaan in een eigen munthuis in Appingedam. Door het Verraad van Rennenberg werd de muntplaats onveilig. De muntmeester week uit naar Gorcum. Hij en zijn weduwe bleven op naam van de Ommelanden geld slaan, maar de muntmeester nam meer vrijheden. Hij sloeg verschillende varianten van destijds populaire geldstukken. Het wapen van de Ommelanden wordt in de loop van de tijd steeds corrupter, soms ontbreekt het geheel en is enkel aan de omschriften te zien dat de munten op naam van de Ommelanden werden geslagen. Ook in Culemborg sloeg de opvolger van de muntmeester Ommelander geld. Op een Duitse veiling kon met steun van de Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum een tot voor kort ontbrekende variant worden verworven. Op de voorzijde een adelaar en op de keerzijde een op een troon gezeten keizer met tussen zijn voeten een wapenschildje met een adelaar. (inv.nr. 2008.0001)

De muntmeester van de stad

Dat Groningen in de Middeleeuwen en daarna internationaal veel goederen uitwisselde, is alom bekend. De stad was niet voor niets lid van het Hanzeverbond. Maar dat laat zich niet altijd goed in voorwerpen demonstreren. Een mooi voorbeeld van internationale handel bevindt zich sinds vorig jaar in het museum: een amfoor van witbakken aardewerk met groen glazuur. Dergelijke amforen zijn vooral bekend van het Iberisch schiereiland en werden gebruikt voor de transport van olijfolie. Ze dateren uit de 16de- en vroeg-17de -eeuw. Het verworven exemplaar kwam in de veertiger jaren van de vorige eeuw te voorschijn uit de vroege valge van de wierde Warffum. Reeds in 1947 schreef de toenmalige conservator van het Groninger Museum, Minke A. de Visser, aan de vinder dat het museum belangstelling had voor de amfoor. Zij vroeg om aan het museum te denken als de vinder na een poosje genoeg had van de pot. Zestig jaar later was het zo ver en kon het museum de pot aankopen. (inv.nr. 2008.0023)

De muntmeester van de stad

Nadat eeuwenlang het Groninger goud- en zilvergilde het gehalte van het Groninger zilverwerk had gekeurd, kwam in 1806 met de instelling van de eenheidsstaat onder het koninkrijk Holland onder koning Lodewijk Napoleon daaraan een einde. Vanaf 1807 was er een landelijke keur en was de Groninger afgeschaft. Enkele jaren later, in 1810, werd Nederland ingelijfd in het Franse keizerrijk van Napoleon Bonaparte. In het Franse keizerrijk werd alles uniform geregeld en dus moest ook het waarborgkantoor Groningen Franse merken in Groninger zilver gaan slaan. Het kantoor kreeg het nummer Q en de Fransen verstrekten een insculpatieplaat met de rechtsgeldige merken. De binnenring toont de merken voor Parijs, de buitenring de merken voor de kantoren buiten de hoofdstad, waaronder *Groningue* viel. De ronde verzilverd- koperen plaat (diameter 81 mm) dook vorig jaar op in een veiling en door het museum worden verworven. Het museum bezit ondermeer twee thorabekroningen, bestemd voor een Groninger synagoge, van de zilversmid Henricus Hubert die zijn voorzien van dergelijke Franse merken. Na enkele jaren kwam een einde aan het bewind van Napoleon Bonaparte en volgde de instelling van het Koninkrijk der Nederlanden. In 1814 kwamen er nieuwe waarborgtekens en een nieuwe insculpatieplaat voor het Groningse waarborgkantoor dat voortaan bekend stond onder de letter F. De Franse merken werden in 1816 ongeldig verklaard. Bij verhandeling moest zilver met de nieuwe merken

herkeurd worden, hoewel met het zilveragehalte niets mis was. Alle reden voor de Nederlandse regering om in 1987 de merken van 1810 weer geldig te verklaren. (inv.nr. 2008.0339)

Als schenking van de familie Hopma ontving het museum een prachtige jurk die volgens overlevering gedragen is door Aafke Schultinga (1799 - 1880). Zij was afkomstig van Schultingaheerd in Bedum en huwde met Jan Schuringa Hopma (1794-1874). Zij waren landbouwers bij de Topsteril in Toornwerd. De jurk heeft kenmerkende pagodemouwen. Aan de voorkant zit een lange rij met zijde bedekte knopen. Los bij de jurk horen mouwen waarmee de onderarmen bedekt kunnen worden. Van de prachtige bedrukte stof is nog een staal voor reparatie bewaard. De stof, mousseline geweven van oranje en blauwe katoendraden en bedrukt met een donkerbruin veermotief, heeft een soort changeant-effect. Het jaar 1855 valt midden in de bloeiperiode van de Groninger landbouw, de tijd waarin de landbouwers voor hun vrouwen de nieuwste stoffen uit Parijs lieten komen. De exacte herkomst van deze jurk is niet overgeleverd, maar de stof is zo mooi, dat een Franse herkomst heel goed mogelijk is. Zo geeft de jurk ook een indruk van deze zogenaamde 'champagnejaren'. Ze is een mooie versterking van de deelcollectie Groninger Dracht. De jurk is weinig verkleurd en vermoedelijk niet veel gedragen. (inv.vr. 2008.0350)

Een kop en schotel van zilver is wel heel onpraktisch. Er kan feitelijk thee noch koffie uit gedronken worden. Toch is dat het merkwaardige afscheidscadeau voor dominee J. Sinninghe Damsté (1807-1883) uit Hoogezand van zijn kerkenraad. In de loop van de negentiende eeuw kochten Groningers meer en meer zilver dat niet gemaakt was door Groninger zilversmeden. Tabaksdozen en loddereindoosjes kwamen vaak uit Schoonhoven, Avondmaalszilver kwam van grote zilverhandelshuizen zoals Bonebakker in Amsterdam, of van zilverfabrieken zoals Van Kempen in Voorschoten. Maar kop en schotel hebben geen Nederlands zilvermerk. Het merk is nog niet herkend, maar zal vermoedelijk van een zilverstad in het buitenland zijn. Hoogezand was in die tijd een plaats met vele zee kapiteins en het is niet onmogelijk dat een van hen in den vreemde dit merkwaardige voorwerp voor dominee gekocht heeft. Als voorbeeld van uitheems gelegenheidszilver voor de Groninger markt is het een merkwaardig object. (inv.nr. 2008.0066)

Aan het eind van de negentiende eeuw kwam voetbal in de mode. Meer en meer verenigingen gingen voetballen en zo ontstond de behoefte aan een netwerk van kampioenschappen. Naast de Nederlandse Voetbal Bond werden er op provinciaal niveau bonden opgericht. In 1907 kwam zo de Groninger Voetbal Bond tot stand. Zij organiseerde op vergelijkbare wijze als de nationale bekerwedstrijd een voetbalcompetitie om de grote zilveren legpenning. Aan een zijde is het Groninger provinciewapen afgebeeld, aan de andere zijde is een voetbal gegraveerd met de woorden *Wissel Prijs De Groninger Voetbal Bond 1907*. Verreweg de meeste winnaars staan met naam en competitiejaar op de penning gegraveerd. In 1949 was de penning zo vol gegraveerd met winnaars, dat zelfs de rand vol stond, waardoor men zijn toevlucht zocht tot metalen strips met ingegraveerde namen van winnaars die om de penning werden gebogen. Het laatste seizoen waarin kennelijk om de legpenning werd gestreden was 1955-56 toen THOS uit Beerta won. De legpenning verdween in de jacquetjas van de laatste voorzitter en de jas kwam te eniger tijd op de vuilnisberg van Zuidbroek. Daar werd de jas opgedoken door iemand die de vuilnisberg afstroopte naar waardevolle zaken. Hij vond de penning en verkocht deze aan een antiekiefhebber, die vorig jaar het Groninger Museum in staat stelde dit stuk te verwerven. (inv.nr. 2008.0352)

Tweehonderdvijftig jaar Groningens Ontzet was op 28 augustus 1922 aanleiding voor een groot feest. Natuurlijk sprong de plaatselijk middenstand hierop in met de productie van aardewerken borden. Zoals wel vaker op het moment van productie en de daar opvolgde decennia wordt dit soort gelegenheidsgoed aanvankelijk niet zo gewaardeerd, maar mettertijd verandert dat. De verwerving van een prachtig decoratief bord, uitgegeven door de firma Geubels, is dan ook nu met enthousiasme begroet. Het bord uit 1922 werd geproduceerd door Ivora. Dat was een merknaam van de firma P. van der Want uit Gouda die vanouds pijpen maakte, maar in de Eerste Wereldoorlog met succes overschakelde op aardewerk. Zij produceerde prachtige gelegenheidsborden, ondermeer ter herinnering aan die wereldoorlog. Het bord uit 1922 sluit aan op dit werk. Het vertoont nog duidelijke Jugendstilkenmerken. De eenvoudige voorstelling is helder. Boven donkere wolken met de woorden Münster en Keulen straalt een zon met de woorden Groningen Ontzet 1672 1922 28 augustus. In de rand wordt de Groninger bevelhebber Rabenhaupt geëerd. Een stadswapen ontbreekt niet. De merknaam Ivora is niet alleen ontleend aan het ivoorkleurig biscuit dat onder de glazuur zit, maar verwijst ook naar de directeur Ivon van der Want. Het Groningse bord maakt het eerste in één oogopslag duidelijk. (inv.nr. 2008.0319)

Het Groninger Museum heeft een mooie verzameling vaandels die deels via de website van het museum ook te zien is. Dat was aanleiding om dit vaandel aan het museum te koop aan te bieden. Het is een mooi fluwelen vaandel met applicaties van het bekende vaandel atelier Fa. C.M. van Diemen uit Dordrecht, gemaakt bij een jubileum in 1924. Het Groninger Museum bezat nog geen vakbondsvaandel. Met name in de eerste decennia van de twintigste eeuw waren er vele vakbonden die bij demonstraties met het vaandel voorop de weg opgingen. Vaandels trokken de aandacht en waren bij uitstek geschikt om reclame te maken. Exposities over sociale conflicten met foto's, film en pamfletten krijgen door vaandels kleur en kracht. Dat kan nu ook in het Groninger Museum. Geen wonder dat het pas verworven vaandel gelijk een plaatsje krijgt in het laatste deel van de nieuwe geschiedenis van Groningen. (inv.nr 2008.0318)

Schilderijen van Groninger interieurs zijn eigenlijk verrassend zeldzaam. In de twintigste eeuw legde Elsie Spronck (1893-1985) zich toe op schilderijen van interieurs. De schoolboekenuitgever P. Noordhoff had vanwege zijn schoolplaten veel contact met kunstschilders. Hij liet Elsie Spronck in 1925 de salon van zijn villa Zuiderpark 1 vastleggen. De villa op de hoek van de Hereweg vormt nog altijd een markant punt in de stad. Het is erg aardig dat van een dergelijk deftig huis een interieurafbeelding in kleur is gemaakt. Zwartwit- of vaker bruinwitte foto's van deftige interieurs zijn er meer, maar de kleuren zijn eigenlijk nooit overgeleverd. Het was dan ook een blijk van historisch besef van de heer Mr. Louis Johan Noordhoff (1911-2008), de oud-chartermeester van het Groninger Rijksarchief, om dit kleine schilderijtje van zijn ouderlijk huis na te laten aan de Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum, die het overgedragen heeft aan het museum. (inv.nr. 2008.0035)

De echte Ranja kwam uit de limonadefabriek van Calmer Polak Gersonszoon ofwel CP, vroeger ook wel bekend als de "natte" Polak. De 'droge' Polak was de puddingfabriek. Calmer Polak (1840-1922) begon als koopman in koloniale waren en bakkersbenodigdheden aan de Rademarkt. Rond 1867 begon hij met een likeurstokerij. In 1887 werd de zaak verplaatst naar de Kleine Peperstraat. Een jaar eerder was echter aan de latere Petrus Campersingel een grote fabriek gebouwd met een likeurstokerij annex, limonade- en extractenfabriek. Het bedrijf werd door de volgende generatie voortgezet. Vanaf 1921 werd de sinaasappellimonade onder de naam Ranja in de markt gezet met een bekend logo met sinaasappelen en een pers. "Uit sinaasappelen geperst" was de slogan. Een muurreclame met zijn ontwerp werd een aantal jaren terug in Delft helemaal in originele staat hersteld. Aanvankelijk werd gemikt op de gehele frisdrankmarkt. Ook voor volwassenen was het aangenaam te drinken. Het werd nationaal een groot succes. De merknaam Ranja werd een aanduiding voor het product. Terwijl dat product al lang niet meer gemaakt wordt, is het woord ranja niet meer weg te denken uit de Nederlandse taal.

De fabriek, ook bekend als CP, schakelde in 1931 de bekwame reclameontwerper Dirk Hart (1898-1986) uit Amsterdam in. Het leverde prachtig reclamemateriaal op en ontwikkelde het mannetje Ranja, later voorzien van een zusje Rojo. In Groningen herinnert weinig meer aan deze roemruchte fabriek, al heeft het Groninger Audi Visueel Archief er een mooie film over. Dit jaar verwierf het museum verschillende glazen, rietjes, zelfs een maasei voor het mazen van sokken, een asbak en andere voorwerpen waarmee dit product ook driedimensionaal getoond kan worden. De collectie kent nu zelfs een echte limonadefles, want er werd ook een miniatuurflesje verworven met een bijzonder etiket gedrukt in 1965 ter gelegenheid van de verkoop van de 100.000ste single van het door Johnny Lion gezongen liedje "Zij dronk Ranja met een rietje, mijn Sophietje". Ondanks de nieuwe aanwinst is de collectie bepaald nog niet compleet.

Het is niet eenvoudig om voor de twintigste eeuw keuzes te maken. Er is immers zo veel beschikbaar. Wie door een kringloopwinkel wandelt wordt - althans op dit moment - nog omgeven door de laat-twintigste eeuw, maar een ieder begrijpt dat niet alles bewaard kan worden. Voor presentaties over het Groninger verleden in het Groninger Museum, en op afzienbare tijd in het Groninger Forum, mag echter een goede selectie uit de vorige eeuw niet ontbreken.

Gelukkig kan op dit punt wel gedacht worden vanuit het begrip 'collectie Groningen'. De zorg voor documenten, foto's, film, geluidsmateriaal, boeken en ander drukwerk is bij Regionaal Historisch Centrum Groninger Archieven en het Groninger Audiovisueel Archief in goede handen. Verschillende musea en stichtingen verzamelen deelgebieden. Dat hoeft niet gedubbeld te gebeuren. Hierbij kan onder andere gedacht worden aan het verdienstelijke werk van het Noordelijk Scheepvaartmuseum voor de scheepvaart, van het Veenkoloniaal Museum voor strokarton, aardappelmeel en streekeigen voorwerpen, en aan de Stichting Oorlog- en Verzetsmateriaal in Groningen voor de Tweede Wereldoorlog. Een moeilijk oplosbaar

probleem vormt de schaalvergroting. In de loop van de twintigste eeuw kwamen steeds meer producten van elders naar Groningen, uit eigen land of uit het buitenland. Moeten alleen Groninger producten verzameld worden, of ook in Groningen gebruikte importen? Een duidelijk antwoord is niet eenvoudig gegeven. Groningers brouwden Barbarossa bier, maar dronken zeker zoveel Hengelo's, Amstel, Heineken of Oranjeboom bier. Moet het museum dan alleen bierglazen van Barbarossa verzamelen?

Het Groninger Museum denkt op dit moment aan enkele speerpunten. Eén daarvan vormen Groninger sportverenigingen. De sportbeoefening in verenigingsverband (voetbal, gymnastiek en vele andere sporten) kwam eind 19de eeuw op en vormde gedurende de hele twintigste eeuw voor zeer velen een belangrijke activiteit. In aanvulling op de platte zaken van het archief, verzamelt het Groninger Museum vaandels, bijzondere prijzen en glazen met logo's van de vele verenigingen. Niet alleen de diversiteit aan sporten, maar ook de maatschappelijke verzuiling is in dit deelgebied goed te zien. De verwerving van de glazen bokaal “Groningen sportstad van het jaar 1964” past goed in dit speerpunt, evenals de zilveren legpenning van de Groninger Voetbalbond (1907). Reclamemateriaal voor Groninger producten, met name die met een landelijke uitstraling, is een tweede thema. Zij zetten Groningen vaak op de kaart. Gedacht kan worden aan Fongers fietsenfabriek, Adco aardewerk, Huizinga meubelen, Stijlgroep Groningen en Ranja van CP. Tenslotte vallen in de verzameling ook voorwerpen op hun plaats die markant zijn voor Groningen zoals voorwerpen rond de viering van Groningens Ontzet of een beeldje van straatzanger Jan de Roos (1896-1979). Benadrukt moet worden dat voor de vorige eeuw het collectieplan van het Groninger Museum nog in ontwikkeling is, maar de contouren worden al wel zichtbaar. Doel is om bij presentaties naast platte zaken als foto’s, film of drukwerk ook driedimensionale voorwerpen te kunnen tonen.

SCHILDERIJEN
Elsie Spronck (1893-1985)
Salon van de familie J. Noordhoff, Zuiderpark 1 te Groningen in 1925, 1925, olieverf op paneel, 32 x 35 cm, schenking Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum (legaat mr L.J. Noordhoff, Haren), 2008.0035
Anoniem, Portret van een onbekende Jezuïet met kruisbeeld in de handen, 1600-1650, olieverf op canvas, 40,8 x 30 5 cm (doekmaat)/ 53,2 x 44,7 x 6,8 cm (lijst), in bruikleen van de Nederlandse Provincie der Jezuïeten, 2008.0371

BEELDHOUWWERKEN
<i>Jan de Roos</i> , 1980, bronzen beeldje op wit marmeren sokkel, 36 x 13 x 12 cm, aankoop, 2008.0019

ZILVERWERK
Gerrit Hillebrants (Groningen)
Apostellepel (Johannes), 1624/1625, 17,5 x 45,5 cm, aankoop, 2008.0022
J. Lang en C. Koops (Rotterdam)
- Dienblad met inscriptie J. Sinninghe Damsté, 1854-1855, 3,3 x 33 x 25,5, aankoop, 2008.0066
- Zilveren kop en schotel inscriptie J. Sinninghe Damsté, 1852/1874, 7 x 10 x 8,5 (kop) en 2 x 14 (schotel) cm, aankoop, 2008.0067
Zilveren dienblad “Aangeboden namens de Groningers aan Mevr. Dr. Mieke Bouman-v.d. Berg voor haar onverschrokken moed bij de verdediging van onze landgenoten”, ca. 1957, zilver, 1,5 x 30 cm, schenking, 2008.0058
Deksel van Bierpul Dr Folmer, 19 ^e eeuw, zilver of verzilverd tin, 9,3 x 8,5 x 11,5 cm, schenking Groninger Archieven, 2008.0065
Insculpatieplaat van het waarborgkantoor Groningen 1810, verzilverd brons, diameter 8,1 cm, aankoop, 2008.0339

ARCHEOLOGISCHE OBJECTEN
Amfoor, 1575-1650, vervaardigd op het Iberisch schiereiland, gevonden in Warffum provincie Groningen, witbakkend aardewerk met loodglazuur, ca. 28 x 22 cm, aankoop, 2008.0023

OOSTERSE KERAMIEK
Schoteltje VOC 1728, Chine de commande porselein, schenking mevr. H.C. van Leeuwen, Den Haag (met dank aan dhr en mevr. Gieskes, Den Haag), 2008.0061
Twee rijstschotels (onderdeel van een rijstset), ca. 1700, Delfts aardewerk, 30,5 x 18 x 34 en 23,3 x 18 x 34 cm, aankoop, 2008.0064
Legaat Noordhoff, L. J. (dhr. en mevr.)

Wierookbrander, ronde wierookbrander op drie pootjes, met twee rechthoekige opstaande oren en een laaggewelfd deksel. Grijs aardewerk. Westelijke Han-dynastie, 3e-2e eeuw v.Chr. Hoog 9,9 cm/ Ø 13 cm, 2008.0075
Schotel op vlakke bodem, spreidende wand. Rood aardewerk. Han-dynastie, 2e-1e eeuw v. Chr. Hoog 3,6 cm/ Ø 26,3 cm (rand) / Ø 12 cm (voet), 2008.0076
Grafbeeldje mensenfiguur met runderkop, aardewerk Tang-dynastie, 7e-8e eeuw, hoog 19,5 cm, 2008.0077
Bolvormig potje, grijs steengoed, Late Vijf Dynastieën/vroege Noordelijke Song-dynastie, 10e-11e eeuw. Hoog 8,5 cm/ Ø 3,3 cm (mond)/ Ø 7 cm (bodem), 2008.0078
Theekom, grijs steengoed, Song-dynastie, 12e-13e eeuw. Hoog 7,6 cm/ Ø 15,3 cm (bovenrand) / Ø 5,3 cm (voetring), 2008.0079
Theekom, Song-dynastie, 12e-13e eeuw. Hoog 6,5 cm/ Ø 3,3 cm (voet), 2008.0080

Diepe kom, geel-bruin, grof steengoed. Herkomst en datering onduidelijk. Hoog 8,4 cm/ Ø 12,3 cm/ Ø 7 cm (voet), 2008.0081
Diep bakje, Qingbai type, porselein, zuidelijke -dynastie, 12e-13e eeuw. Hoog 2,5 cm/ Ø 13,5 cm/ Ø 10,4 cm (bodem), 2008.0082
Schaal, Qingbai type, porselein, zuidelijke Song-dynastie, 12e-13e eeuw. Hoog 3,4 cm/ Ø 16 cm/ Ø 4,3 cm (voet), 2008.0083
Kom, Jun type, grijs-bruin steengoed, zuidelijke Song-dynastie, 12e-13e eeuw. Hoog 7,2 cm/ Ø 17 cm/ Ø 5,5 cm (voet), 2008.0084
Balustervormige pot, geelbruin steengoed, late Song/Yuan-dynastie, 13e-begin 14e eeuw. Hoog 12 cm/ Ø 7,7 cm (mondrand)/ Ø 8,7 cm(bodem), 2008.0085
Schotel met geribde wand, Zhejiang prov., grijs steengoed, zuidelijke Song-dynastie, 12e-13e eeuw. Hoog 6 cm/ Ø 28,8 cm/ Ø 14,2 cm(voetring), 2008.0086
Wierookbrander, brander, laag, wijd model op drie platte pootjes in de vorm van een 'ru-yi' (wolkmotief), dik porselein, Ming-dynastie, 15e-17e eeuw. Hoog 6 cm/ Ø 14 cm, 2008.0087
Bolvormig potje, Porselein, Ming-dynastie, 16e eeuw. Hoog 8 cm/ Ø 3 cm(mond), Ø 5 cm (bakring). Exportgoed voor zuid-oost Azië, 2008.0088
Kendi, dik porselein, Ming-dynastie, eerste helft 17e eeuw. Hoog 18,7 cm/ Ø 3,5 cm(mond)/ Ø 10,4 cm(voet). Kraak-porselein, 2008.0089
Kom, dik porselein, Ming-dynastie, laat 16e/begin 17e eeuw. Hoog 8,7 cm/ Ø 21 cm/ Ø 8,7 cm (voetring). Swatow-type. Versierd in onderglazuur blauw en emailleuren, 2008.0090
Diepe schotel, dik porselein, Ming-dynastie, eind 16e eeuw. Hoog 8,5 cm/ Ø 39,5 cm/ Ø 19 cm(voetring), 2008.0091
Schaal op, porselein/steengoed, Qing-dynastie, regering Kangxi, 1680-1720. Hoog 5 cm/ Ø 28,5 cm/ Ø 13,4 cm(voet), 2008.0092
Twee Chinese figuren op voetstuk, porselein, Qing-dynastie, regering Kangxi, begin 18e eeuw. Hoog 14,2 cm, 2008.0093
Beeldje van een baardige man, Qing-dynastie, 18e eeuw, Hoogte 18,5 cm, voetstuk 6,2 x 4,7 cm, 2008.0094
Beeldje van een staande, lachende jongen, Qing-dynastie, 18e-19e eeuw. Hoog 21 cm, voetstuk 6,5 x 4,8 cm, 2008.0095
Twee gelijke beeldjes van Guanyin in zittende positie, Qing-dynastie, 19e-begin 20e eeuw. Hoog 20,5 cm, 2008.0096
Schenkan, porselein, Qing-dynastie, regering Yongzheng, ca. 1725-35. Hoog met deksel 34,5 cm, afmeting voet 13 x 9,8 cm, 2008.0097
Twee borden, porselein. Qing-dynastie, regering Qianlong, ca. 1740, Hoog 1,6 cm/ Ø 22,9 cm/ Ø 12,3 cm(bakring).'Familie rose', 2008.0098
Twee achthoekige borden, porselein, Qing-dynastie, regering Qianlong, midden 18e eeuw. Hoog 3,8 cm/ Ø 22,5 cm/ Ø 12,2 cm(voetring). Chinees Imari, 2008.0099
Tien theekopjes met twee diepe schoteltjes, porselein, Qing-dynastie, regering Qianlong, midden 18e eeuw. Kop: hoog 4 cm/ Ø 7,4 cm(rand)/ Ø 3,8 cm(voetring), schoteltje: hoog 2,8 cm/ Ø 11,7 cm(rand)/ Ø 7,2 cm(voetring). Chinees Imari, 2008.0100
Pot, donker roodbruin steengoed, Qing-dynastie, 19e eeuw. Hoog 14 cm/ Ø 9,5 cm/ Ø 8 cm(bodem), 2008.0101
Ronde dekselpot, geelbruin steengoed, Sawankalok, 13e-14e eeuw. Hoog met deksel 12 cm/ Ø 13 cm/ Ø 8 cm(voet), 2008.0102
Miniatuurfiguur van een zwemmende schildpad, roodbruin steengoed. Swawankalok, 13e-14e eeuw. Hoog 3 cm, lang 5,8 cm, 2008.0103
Kruikje, bruin-grijs steengoed. Sawankalok, 14e eeuw. Hoog 12 cm/ Ø 4,5 cm(mond)/ Ø 4 cm(voet), 2008.0104

Schoteltje, 14e-15e eeuw. Hoog 2,2 cm/ Ø 13,3 cm/ Ø 5,3 cm(voetring), 2008.0105
Diepe kom op hoge voet, geel gebakken hard aardewerk. Oven en datering onbekend, mogelijk 18e-19e eeuw. Hoog 9 cm/ Ø 18 cm/ Ø 6,7 cm(voet), 2008.0106

TEXTILIA
Vaandel Nederlandsche Vereen.[iging] van fabrieksarbeiders, afdeling Hoogkerk 1914 1/12 1924, vervaardiger: Fa. C.M. van Diemen te Dordrecht, fluweel en galonapplicatie, 134 x 91 x 3 cm, aankoop, 2008.0318
Jurk, 1850, damesmode waarbij twee losse mouwen en een restant stof van de jurk, een witte omslagdoek, een klein schortje van bedrukt katoen en een stoel-overtrek o.i.d., tezamen in een kartonnen doos van de firma Gerzon te Groningen, katoen, 2008.0350
Applicatie van beschilderde zijde en gouddraad met een voorstelling van St. Ignatius van Loyola, vervaardiger is onbekend, 1875-1900, zijde (textiel), 28 x 15 cm, in bruikleen van de Nederlandse Provincie der Jezuïeten, 2008.0372

RELIGIEUZE VOORWERPEN
Groot bruikleen van Stichting Oude Groninger Kerken, bestaande uit liturgische objecten afkomstig uit oude kerken in de provincie Groningen. Avondmaalsschotel (vervaardiger Lambert Muntinck, 1634-1635, zilver (uit kerk Eenrum), 2008.0217
Ovale schaal (zonder inscripties met twee uitheemse merken: w.o. 0/I zilver (mogelijk uit de kerk van Eerum), 2008.0218
Avondmaalskan (vervaardiger aangeduid met de initialen T.A.,1851, zilver uit kerk Eenrum), 2008.0219
2 Bekkens (vervaardiger onbekend, 1873, zilver (uit kerk Eenrum), 2008.0220 en 2008.0221
40 avondmaalsbekertjes (vervaardiger Fa. J.M. van Kempen & Zoon, 1910, zilver (uit Nederlands Hervormde kerk te Den Andel), 2008.0222a t/m 2008.0222an
twee avondmaalsschalen (vervaardiger P. Spoelstra 1914, zilver (uit kerk Den Andel), 2008.0223.A en 2008.0223.B
Drie avondmaalsschotels(vervaardiger Firma J. en F. Rienwerf, , ca. 1825-1874, tin (uit kerk Den Andel), 2008.0224.A t/m 2008.0224.C
Avondmaalsbeker (vervaardiger onbekend, 1993, zilver (uit kerk Den Andel), 2008.0225
Avondmaalsbeker (vervaardiger Johannes Dronrijp, 1704/1705, zilver (uit kerk Westernieland), 2008.0226
Avondmaalsbord (vervaardiger Fa. Gebr. Deelman, 1851-1863, zilver (uit kerk Westernieland), 2008.0227
Avondmaalsbord (vervaardiger Fa. Gebr. Deelman, zilver (uit kerk Westernieland), 2008.0228
Twee avondmaalsschalen, 1875-1925, verzilverd metaal (uit kerk Adorp), 2008.0330.A en 2008.0330.B
Avondmaalskan (vervaardiger Gerhardi & Co 1800-1824, tin (uit kerk Adorp), 2008.0332
Twee avondmaalsbekers (vervaardiger onbekend, 1900, zilver (uit kerk Adorp), 2008.0333.A en 2008.0333.B
Avondmaalsbeker (vervaardiger onbekend, ca. 1900, zilver(uit kerk Adorp), 2008.0334
Avondmaalsbeker(vervaardiger onbekend, ca. 1900, zilver (uit kerk Adorp), 2008.0335

50 kleine avondmaalsbekertjes (vervaardiger H. Amsing, 20e eeuw, tin (uit kerk Adorp), 2008.0336a t/m 2008.0336ax
Avondmaalskan (vervaardiger W. Rienewerf, 1856, tin (uit kerk Adorp), 2008.0331
Avondmaalsbeker, (vervaardiger onbekend, 1640-1641, zilver (uit de kerk te Leegkerk), 2008.0357
Avondmaalskan (vervaardiger Jurjen Wibbens, 1959, zilver), 2008.0358
Avondmaalsgerei (vervaardiger J. en C. Koops Lang, 1757- 1850, zilver (schalen, beker & kan), aardewerk(uit de kerk van Breede), 2008.0359

MUNTEN EN PENNINGEN
Ommelander daalder, geslagen in Gorcum, z.j. [1584], zilver, diameter ca. 4,2 cm, aankoop, 2008.0001
Legpenning Frans Brugsma (1852-1935), 1936, brons, 5,9 x 4,4 x 0,2 cm, aankoop, 2008.0002
Penning Gemeentebestuur Hoogezand, ca. 1920-1939, zilver, 4 x 0,2 cm, aankoop, 2008.0003
Biermunt lustrum RKS V Albertus Magnus 1997 'Koning te rijk', 1997, goudkleurig kunststof, 2,9 x 0,2 cm, schenking Egge Knol, 2008.0017
Biermunt lustrum RKS V Albertus Magnus 2002 'Hoge ogen', 2002, roze kunststof, 2,8 x 0,2 cm, schenking Egge Knol, 2008.0018
Rekenpenning Coevorden 1594 (uitgegeven bij de verovering van Coevorden en Groningen door Prins Maurits en Willem Lodewijk), brons, 3 x 0,1 cm, aankoop, 2008.0034
Consumptiepenning: De Pudding, Groningen, z.j. [net voor of in 2008], oranje kunststof, 2,9 x 0,2 cm, schenking Jan van der Wis, 2008.0166
Prijспенning Nationale Wedstrijd Komische Duetten Groningen 28/2/1914 1e Prijs, zilver, aankoop, 2008.0240
Medaille: 2e lustrum tocht W.V. De Wijert Groningen 12 april 1975, bronslegering, 3,7 x 3 x 0,1 cm, aankoop, 2008.0242
Medaille: Spiritnachttocht Delfzijl, ca. 1975, metaal, 4 x 3 x 0,1 cm, aankoop, 2008.0243
Medaille: 34e Groninger wandeldag 4/10/1975, bronslegering, 4,2 x 3 x 0,1 cm, aankoop, 2008.0244
Jubileumpenning Numismatische Kring Groningen 25 jr 1951-1976, zilver, 5 x 0,4 cm, aankoop, 2008.0260
Goudgulden stad Groningen, 1488, goud, 2,3 cm, aankoop, 2008.0290
Delfje (munt DelfSail 1998), 3 x 0,2 cm, aankoop, 2008.0302
Munt Rabobank Groningen 100 Jaar, 2008, messing, 3,2 x 0,2 cm, (2 exemplaren), schenking Rabobank Stad en Midden Groningen, 2008.0317
Papieren noodgeld Provincie Groningen, mei 1945: biljetten van: fl. 1,-; fl. 2,50; fl. 10,-; en fl. 100,- (van elk biljet 2 ex.), bedrukt papier, 7 x 13 cm (per biljet), schenking Oorlogs- en Verzets Centrum Groningen (OVCG), 2008.0322-329

HISTORISCHE VOORWERPEN
Beker Martinitoren Groningen, ca. 1900, Duits porselein met gekleurde transferdruk, 9,6 x 7,2 cm, aankoop, 2008.0004
Schotel Academisch Ziekenhuis Groningen (AZG), ontw. Jan Kamphuis, ca. 1980-1989, 3,7 x 36,2 x 27 cm, keramiek, schenking Kringloopbedrijf Coleurop te Uithuizen, 2008.0010
Inmaakglas 'Hollandsche inmakerij en vischconservenfabriek Fa. A.A. Smit Ged. Zuiderdiep Groningen', ca. 1950, 22,5 x 14,7 cm, aankoop, 2008.0011
Glas 'Kon. Liedertafel Gruno 1853-1963', 13 x 6 cm, schenking Marianne Starreveldt-Oom, 2008.0012

Glas Muza Alfra Nieuweweg 8 Groningen, 1960-1969, 13,8 x 6,4 cm, aankoop, 2008.0013
Twee glazen Atletiek Vereniging Groningen (AVG) 1926-1966, 16,7 x 6,5 cm (per glas), schenking Marianne Starreveldt-Oom, 2008.0014
Suikerschep 'Coöperatie De Toekomst 1888-1938', verzilverd, 1 x 15 x 3,3 cm, aankoop, 2008.0015
Glas 'Drumband Avanti Groningen, opgericht 1959', ca. 1965, 13,7 x 6,4 cm, aankoop, 2008.0020
Glas 'H.C. [Hengelclub] Groningen 1919-1964', 1964, 14 x 6,6 cm, aankoop, 2008.0021
Glas Noord Nederlandse Dovenverenigng Groningen 50 jaar, 13,9 x 6,6 cm, aankoop, 2008.0026
Glas Kindercircus Santelli 10 jaar, 13,9 x 6,6 cm, aankoop, 2008.0027
Papierwikkel: S. Wigboldus slagersbenodigdheden, midden 20° eeuw, drukwerk (kleurenlithografie), aankoop, 2008.0029
Glas Christelijke Voetbal Vereniging Bedum (CVVB), 13 x 5,5 cm, aankoop, 2008.0030
Herinneringsbord: Groningen ontzet 28 aug. 1672 - 1922, aardewerk, 2,8 x 23,5 cm, aankoop, 2008.0031
Glas met afbeelding van het Groninger Museum, 2008, 14,9 x 6,8 cm, schenking Ghitta Marcis-Bakory, 2008.0032
Glas Verenigde Nederlandse Brouwerijen D'Oranjeboom, ca. 1968, 13 x 7,2 cm, aankoop, 2008.0033
Promotiemateriaal CP Fabrieken NV Groningen, grafisch ontwerp Dirk Hart, aankoop, 2008.0038-53:
Glas 'Ranja'
Glas 'Rojo, het zusje van Ranja'
Flesje 'Sophietje drinkt Ranja met een rietje'
Maas-ei
Medaille
Reclamebordje CP fabriek
Nota-blokje 'CP Vruchtenlimonade'
Speldje CP rood
Speldje CP oranje
Speldje CP zilver
Button CP
Speldje CP oranje mannetje
Foto eerste directeur CP fabrieken: Calmer Gerson Polak
Foto tweede directeur CP fabrieken: David Gerson Polak
Oorkonde ontstaan CP fabrieken
Twee doorslagen order met briefhoofd
Ontbijtbord Renbaan Stadspark [Koninklijke Mosa BV Maastricht], ca. 1975-1999, hotelporselein, 2,2 x 21,5 cm, aankoop, 2008.0054
Fotolijstje: First Royal Navy Brigade, geïnterneerd in Groningen, 1916, beschilderd hout, 17 x 12 x 1,5 cm, 2008.0055
Verzilverd theelepeltje Groninger Industriële Credietbank, z.j. [1950-1959], 11,4 x 2,1 cm, aankoop, 2008.0056
Koekjesblik Groningen, ca. 1965, beschilderd blik, 5,7 x 17 x 10,8 cm, aankoop, 2008.0057
Verzilverd sigarettendoosje "Aangeboden door Groningers aan Mr. H. Bouman uit waardering voor zijn dappere verdediging van onze landgenoten", ca. 1957, 4,2 x 17,5 x 11 cm, schenking, 2008.0059
Winkelreclame levertraan Rabenhaupt, achterglasschildering in standaard, 37,5 x 60 x 11 cm, aankoop, 2008.0060
Glas 16e plantsoenloop Groningen 1973, 13,5 x 6,2 cm, aankoop, 2008.0062

Koekblik Fa. A. Tj. de Vries, Groningen, ca. jaren 1950, ca. 28 x 10 x 8 cm, aankoop, 2008.0063
Souvenir: Kop en schotel met afbeelding Groningen Station, Duits porselein met ingekleurde transferdruk, 5,3 x 9,5 x 9,5 cm, aankoop, 2008.0117
Souvenir: Beker met afbeelding Emmaplein Groningen, Duits porselein met ingekleurde transferdruk, 10,3 x 7,6 cm, aankoop, 2008.0118
Souvenir: Hartvormig dekseldoosje met afbeelding Groningen Martinitoren, Duits porselein met ingekleurde transferdruk, 4,3 x 7,8 x 8 cm, aankoop, 2008.0119
Asbak 'Nutsspaarbank Oude Ebbingestr. 35 Groningen', porselein met transferdruk', 2,8 x 15 cm, aankoop, 2008.0120
Asbak 'Nutsspaarbank Oude Ebbingestr. 35 Groningen', porselein met transferdruk', 3 x 15 cm, aankoop, 2008.0127
Asbak 'Graanhandel NV Kraus-Wieringa & Co Groningen', porselein met transferdruk, 2,3 x 15 cm, aankoop, 2008.0121
Glas 'Waterschap Reiderzijvest Wedde 1969-1984', 15,6 x 6,2 cm, aankoop, 2008.0125
Glas 'A.V. Aquilo Winschoten 1962-1987', 13,9 x 5,4 cm, aankoop, 2008.0126
Glas 'Ranja' geel (Promotiemateriaal CP Fabrieken NV Groningen), jaren '60 (20° eeuw), 8,6 x 6,4 cm, aankoop, 2008.0128
Glas 'Ranja' groen (Promotiemateriaal CP Fabrieken NV Groningen), jaren '60 (20° eeuw), 8,6 x 6,4 cm, aankoop, 2008.0129
Spaarpot Nutsspaarbank Groningen in de vorm van een boekje, metaal met leer bekleed, 12,5 x 8,7 x 2,7 cm, aankoop, 2008.0145
Flesje Ranja/Rojo(Promotiemateriaal CP Fabrieken NV Groningen), glas, 11,5 x 4,3 x 4,3 cm, aankoop, 2008.0146
Rietje in oorspronkelijke verpakking (Promotiemateriaal CP Fabrieken NV Groningen), bedrukt papier, 23 x 1 cm, aankoop, 2008.0147
Armband Luchtbeschermingsdienst [WO II], 1940-1945, bedrukt textiel, 12,2 x 37,5 cm, schenking Rob Dijkstra, Groningen, 2008.0160
Glas Kamer van koophandel en fabrieken voor Groningen [z.j.], 15,6 x 7,5 cm, aankoop, 2008.0161
Glas Operettevereniging 'Pro Burletta' Hoogezand-Sappemeer, 1964, 13,9 x 6,6 cm, aankoop, 2008.0162
Glas HSC Hoogezand-Sappemeer, z.j., 14,1 x 6,6 cm, aankoop, 2008.0163
Glas Oranjeboom Dortmund z.j., 14,1 x 6,5 cm, aankoop, 2008.0164
Mok Stadhuis Groningen, 2006, 10,7 x 11,5 cm, schenkink Jan van der Wis, 2008.0171
Ingelijst zilverportretje achter wasglas van Willem V en Wilhelmina van Pruisen, z.j., zilver (portretje), glas, metaal, hout, was (lijstwerk), 2 x 7,5 cm, schenking, mevr. drs. M.J.A. Vooy s te Groningen, 2008.0203
Theelepeltje Winschoten, ca. 1950-1959, zilver, 11,5 x 2 x 1,5 cm, aankoop, 2008.0237
Kop en schotel Gironingen, z.j. [2002], porselein, 6 x 15 cm, aankoop, 2008.0268
Asbak Foto- en Kinohandel Jos Lange Groningen, z.j., handbeschilderd Delfts blauw porselein, 2,1 x 13,8 cm, aankoop, 2008.0269
Glas GHBS Groningen 70 jaar, 1998, 13,5 x 7,5 cm, aankoop, 2008.0270
Vlag van de Algemene Nederlandse Drankbestrijders Organisatie (AND O), z.j. [jaren '60/'70 20° eeuw), bedrukt textiel, 90 x 139 cm, overdracht Groninger Archieven, 2008.0271
Documentatiematerialen m.b.t. de firma Jacob Koning te Groningen, aankoop, 2008.0276-280, 288-289:

- De panden der firma JACOB KONING in de Oude Ebbingestraat 9-11 vóór de verwoesting door oorlogshandelingen in 1945, 1958, oostindische inkt op papier, 30,5 x 23 cm (dagmaat)
- Tijdelijk pand der firma Jacob Koning Herestraat 62 (november 1945 - november 1957), 1958, oostindische inkt op papier, 30,5 x 23 cm (dagmaat)
- Facade van de oude panden der firma Jacob Koning, Oude Ebbingestraat 9-11 in 1944, 1944, kleurpotlood op papier, 27 x 22,8 cm (dagmaat)
- De panden der firma JACOB KONING in de Oude Ebbingestraat 9-11 na de verwoesting door oorlogshandelingen op 15 april 1945, 1945, zwartwitfoto, 15,4 x 16,5 cm (dagmaat)
- Interieur van een van de panden der firma JACOB KONING, Oude Ebbingestraat 11, na de verwoesting door oorlogshandelingen op 15 april 1945, 1945, zwartwitfoto, 22,5 x 16,5 cm (dagmaat)
- Uitnodiging heropening firma JACOB KONING: 15 april 1945 Heerestraat 62, drukwerk, 14 x 20 cm
- 1862-1937 Jacob Koning, jubileumboekje met tekst door Cornelis Marees van Swinderen, illustraties door Hendrikus à Stuling, drukwerk, 15 x 12 x 0,5 cm
Kleerhanger/knaapje 'H.H. Meijering Vischmarkt 43-45 Groningen tel. 978', hout en metaal, 42 x 17,5 x 0,9 cm, schenking Jan van der Wis te Groningen, 2008.0291
Melkkannetje Gemeente Groningen, z.j., Schonwald hotelporselein, 4,5 x 9 x 5,8 cm, aankoop, 2008.0294
Lepeltje 'Klein Scheveningen' Kropswolde, z.j., verzilverd metaal, 11,7 x 2 x 1 cm, aankoop, 2008.0295
Lepeltje wapen Leek, z.j., alpaca (nikkelzilver), 11,5 x 2 x 1 cm, aankoop, 2008.0296
Glazen bokaal Groningen Sportstad van het jaar 1964, uitgereikt door de AVRO, 28,5 x 22 x 11,5 cm, schenking A. Gewalt te Haren, 2008.0303
Trommeltje Groningen (MHD), z.j., bedrukt blik, 6 x 17 x 11 cm, aankoop, 2008.0305
Glas Young Men's Shop Groningen, z.j. [jaren '70 20° eeuw], 17,2 x 6,3 cm, aankoop, 2008.0306
Glas Volleybalvereniging Lycurgus Groningen 1952-1972, 13,9 x 6,6 cm, aankoop, 2008.0310
Glas Restauratie Martinikerk (licht taps toelopend), z.j. [20° eeuw], 9 x 7,5 cm, aankoop, 2008.0311
Glas Zeeverkennergroep St. Nicolaas Groningen, z.j. [20° eeuw], 15,5 x 7,1 cm, aankoop, 2008.0312
Glas Gerestaureerde Nederlands Hervormde Kerk te Hoogkerk, z.j. [20° eeuw], 16,8 x 6,5 cm, aankoop, 2008.0313
Glas GHHC Groningen (Groningse Harense Hockey Club), opgericht 1926, z.j. [circa 1966], 14 x 6,6 cm, aankoop, 2008.0314
Glas Restauratie Martinikerk, z.j. [20° eeuw], 8,3 x 7,6 cm, aankoop, 2008.0315
Replica van: Zittende prelaat, gevonden te Rottum (replica van object # 0000.3136), 2008, kunststof, aankoop, 2008.0316
Fa. Jacob Koning, bordje 'GRONINGEN 28 Augustus Ontzet van Groningen 1672-1972', porselein, 2 x 18,9 cm, aankoop, 2008.0319
Luciferdoosje-houder: Bristol R NVR Groningen, 1914-1918, beschilderd hout, 4,9 x 6,7 x 3,1 cm, aankoop, 2008.0320
Liniaal Modevakschool Groningen, ca. 1900, bedrukt hout, 50 x 3,5 x 0,4 cm, aankoop, 2008.0338
Asbak CP Fabrieken NV Groningen, z.j., rood gebakken aardewerk, 2,8 x 17,3 cm, aankoop, 2008.0340

De Stad Maastricht (vervaardiger), souvenirbordje Groningen Martinitoren, bordje met kantrand, met ingekleurd transfer, hoogte: 3,2 cm/ Ø 21,1 cm, 2008.0341

Glas Nieuwsblad van het Noorden, bierglas met semi-transparante opdruk, hoogte: 15,9 cm/ Ø 6,2 cm, 2008.0342

Consumptiepenning Skopje Harkstede, Emmen, Emmer-Compasuum en Beilen, 2000-2008, plastic munt om consumpties mee te betalen in de discotheken Skopje te Harkstede, Emmen, Emmer-Compasuum en Beilen. Vz.: SKOPJE HARKSTEDE, plastic, dikte: 0,2 cm/ Ø 2,9 cm, 2008.0343

Consumptiepenning De Ijzeren Klap Musselkanaal, 2000-2008, plastic munt om consumpties mee te betalen ‘De ijzeren klap’ te Musselkanaal, plastic, dikte: 0,2 cm/ Ø 2,9 cm, 2008.0344

Consumptiepenning De Bios Musselkanaal, 2000-2008, plastic munt om consumpties mee te betalen in bioscoop ‘De Bios’te Musselkanaal, plastic, dikte: 0,2 cm/ Ø 2,9 cm, 2008.0345

Consumptiepenning De Tapperij Grijskerk, 2000-2008, plastic munt om consumpties mee te betalen in ‘De tapperij’ te Grijskerk, plastic, dikte: 0,2 cm/ Ø 2,9 cm, 2008.0346

H.H. (Firma) Hoogkaas, Lepeltje Martinitoren Groningen, 1946, zilver, 12,5 x 2,2 x 1 cm, 2008.0347

Glas Ranja Soda (Promotiemateriaal CP Fabrieken NV Groningen), 1950-1969, glas, hoogte: 11 cm/ Ø 6,4 cm, 2008.0348

Glas Ranja Soda: Tintelt op de tong (Promotiemateriaal CP Fabrieken NV, 1950-1969, glas, hoogte: 7,9 cm/ Ø 7,5 cm, 2008.0349 Groningen)

Windvaan, 1700-1800, windwijzer op metalen voet met het wapen van fam. Gockinga, metaal, 24 x 29 cm (vaan), 41 x 15 cm (voet), 2008.0351

Wisselprijs Groninger Voetbalbond, 1907, penning met 7 naamstrookjes van zilver, voorzien van de namen en de jaren van de winnaars tussen 1907/1908 en 1955/1956, zilver, Ø 6,5 cm (penning), 0,5 x 6,5 cm (naamstrookjes), 2008.0352

Wilhelm Anthonius Maria Harsing, St. Jozef met St. Jozefkerk, 1950, wandreliëf van St. Jozef met linksonder de St. Jozefkerk. In de aureooltekst staat geschreven: ‘H. Jozef bescherm ons gezin’. Het reliëf is in oplage gemaakt ten behoeve van een actie voor de St. Jozefkerk, aardewerk, in bruikleen van de Nederlandse Provincie der Jezuïeten, Den Haag, 2008.0353

Gerardus Klinkenberg, Tegel met afbeelding van de Martinitoren te Groningen, 1930-1950, aardewerk, 16,5 x 10 cm, 2008.0354

Dirk Hart, Brochure (merchandise) met verhaal: ‘Ranja’s strijd op het citroenen-eiland’, 1950-1960, 14 x 10 cm, 2008.0355

Dirk Hart, Vloeiblad Ranja en Rojo, 1930-1940, drukwerk, 14 x 11 cm, 2008.0356

AFDELING COLLECTIES

In 2008 bleek het depot van het Groninger Museum een zeer nuttige facilitaire dependance van het museum. Hoewel het depotgebouw voornamelijk dienst bleef doen als kunstopslag en overslagplaats voor tentoonstellingen, vonden ook bijvoorbeeld restauratoren er de ruimte om restauratie- en conserveringswerkzaamheden uit te voeren aan objecten uit de collectie. Ook andere werkzaamheden, die voorheen in het museumgebouw werden uitgevoerd, hebben nu plaats in het depot. Gezien het nijpende ruimtegebrek in het museum zelf valt te verwachten dat deze ontwikkeling zich in de komende jaren zal voortzetten.

De medewerkers van de afdeling collecties zijn, naast hun beheer- en behoudtaken betreffende de museumcollectie, in 2008 in belangrijke mate blijven bijdragen aan de presentaties van het Groninger Museum. Omdat de conservator collecties vanaf september vorig jaar ook leiding geeft aan de technische dienst, belast met tentoonstelling op- en afbouw, is de samenwerking tussen beide afdelingen versterkt. Hierbij moet worden opgemerkt dat het beheer van de eigen collectie en het verzorgen van de presentaties gescheiden kerntaken zullen blijven binnen het museum.

Halverwege het vorige jaar heeft de afdeling collecties een serieuze aanvang gemaakt met het actualiseren van de zogenaamde standplaatsregistratie. Nu het collectieregistratiesysteem en de depotsituatie op orde zijn is het van belang, voor zover dit nog niet het geval is, van elk object de standplaats te registreren. Tijdens dit project worden ook eventuele onvolkomenheden in de registratie en vermiste objecten opgespoord.

BRUIKLENEN

Ook in 2008 was de collectie van het Groninger Museum weer in trek bij binnen- en buitenlandse musea. Vooral waar het de objecten betrof van Viktor & Rolf en Studio Job en schilderijen van De Ploeg zagen we dat verschillende musea zeer grote bruikleenaanvragen deden. In enkele gevallen waren alle tentoongestelde objecten afkomstig uit de collectie van het Groninger Museum. In dergelijke gevallen meent het Groninger Museum een vergoeding te moeten vragen voor de gemaakte onkosten.

Opvallend was de belangstelling voor videokunst en een toename van het aantal presentaties met een historisch onderwerp in de regio. Uit onze collecties Aziatische en Westerse keramiek werden in 2008 veel objecten in bruikleen gevraagd.

Het blijkt dat enkele musea in Nederland zeer veelvuldig een beroep doen op het Groninger Museum voor hun tentoonstellingen. Het Haags Gemeentemuseum spant hierbij de kroon en weet onze collectie buitengewoon goed te vinden.

Uiteraard heeft het Groninger Museum ook een bijdrage geleverd aan de tentoonstelling ter ere van het 125 jarig bestaan van de Vereniging Rembrandt in het Van Gogh Museum.

EDUCATIE EN PUBLIEKSINFORMATIE

PUBLIEKSINFORMATIE

Museummagazines verschenen bij de tentoonstellingen *Go China!*, *Armand Bouten* en *John William Waterhouse*, onder eindredactie van de coördinator educatie en publieksinformatie. De redactieraad kwam twee maal bijeen. *Go China!* bestond uit twee magazines, waarvan de eerste in samenwerking met het Drents Museum werd gemaakt (oplage 75.000 ex.) en het tweede gewijd was aan de tentoonstellingen *Avant garde* en *New world order*. Met ingang van het najaar werd het magazine niet meer gratis verspreid maar aangeboden voor 1 euro. Door deze maatregel kan de hoge kwaliteit van het drukwerk en de medewerking van (inter)nationale auteurs gewaarborgd blijven. Het *Waterhouse* magazine was geheel tweetalig (Nederlands en Engels).

Met *Go China!* werd een nieuw systeem van multimediatours in gebruik genomen. Voor alle deeltentoonstellingen werden tours gemaakt, met audio, animatie en filmpjes. Ook werden - in eerste instantie voor de studentensalon- twee zogenaamde moodtours ontwikkeld, Geef je bloot en Dood en verderf, waarmee op verrassende en humoristische wijze een eigen ‘sfeer’tocht gemaakt kon worden, al dan niet met twee personen tegelijk. Een preview werd op de website geplaatst. Deze tours werden ontwikkeld door stagiaires Willemijn Krijnen en Nora Hulsink. In het najaar werden nieuwe multimediatours ontwikkeld rondom *Armand Bouten / Van Collenius tot Koons* door stagiaire Anne Verhagen en drie tours rondom John William Waterhouse (algemeen, literair en mythologisch) door stagiaire Daphne Frühmann. De literaire en mythologische tours, met veel extra beeld- en geluidsmateriaal, zoals voorgedragen gedichten, zorgden voor een speciale beleving van de tentoonstelling, zoals daarvoor de moodtours. De meeste multimediatours werden in Nederlands, Engels en Duits aangeboden.

Bij de tentoonstelling *Go China!* konden de bezoekers een gelamineerd informatieblad met korte tekstjes over de kunstwerken meenemen, waarvoor veel belangstelling was. Bij *Waterhouse* werd een tekstboekje gemaakt in Nederlands en Engels, met daarin beschrijvingen van de belangrijkste werken, hetgeen elke bezoeker bij kopen van een entreekaartje ontving. De bedoeling is bij elke grote tentoonstelling zo'n tekstboekje te maken.

VOORTGEZET ONDERWIJS

Vanaf begin februari werd een digitale *Go China!* lesbrief aangeboden op de educatie site www.educatie-groningermuseum.nl, met een kijkwijzer over *Antieke Bronzen*. Later werden hieraan de overige *Go China!* tentoonstellingen toegevoegd, zodat uiteindelijk vier kijkwijzers beschikbaar waren voor vmbo en havo/vwo. De eerste docentenbijeenkomst werd georganiseerd in samenwerking met het Universiteitsmuseum, gekoppeld aan de tentoonstelling *The Colours of China* aldaar, en was gericht op vmbo. De tweede bijeenkomst was gericht op het totale voortgezet onderwijs en vond zoals gebruikelijk gehele in het Groninger Museum plaats. Stagiaire Danielle Bosman ontwikkelde de lesbrief en kijkwijzers. Tevens maakte zij een speciaal programma, Grunst à play, als afstudeerproject aan de docentenopleiding van Academie Minerva. In dit project zochten leerlingen zelfstandig in kleine groepjes naar antwoorden op grappige raadsels, die zij per sms kregen aangeboden. Met een mobieltje moesten zij de juiste oplossingen fotograferen. In een afsluitende bijeenkomst werden oplossingen besproken. Leuke vondsten werden geplaatst op de speciale website www.grunst.nl.

Voor de tentoonstelling *Waterhouse* maakte stagiaire Daphne Frühmann een digitale lesbrief. Stagiaire Anne Verhagen schreef de kijkwijzer voor vmbo. De kijkwijzers voor vmbo en voor havo/vwo hadden als aparte toepassing tekstfragmenten in spiegelbeeld, omdat de kunstenaar vaak de spiegel(ing) als magisch motief gebruikt. Door deze toepassing konden de leerlingen pas na het ontcijferen van de gespiegelde tekst bepaalde inhoudelijke informatie verkrijgen, waardoor hun eerste indruk anders werd en hun mening verder gevormd. Een spiegelkje werd bijgeleverd. De docenteninformatiebijeenkomst vond plaats de woensdag na de opening, voor de kerstvakantie.

BASISONDERWIJS

Voor het basisonderwijs was het belangrijkste programma het *Go China!* busproject, ontwikkeld in samenwerking met het Drents Museum en de Rabobank.

Met een speciale Cultuurbus werden leerlingen van groep 7 en 8 gehaald en gebracht van school naar de beide musea, waardoor het mogelijk werd voor leerlingen uit het hele land aan het project deel te nemen. In de speciaal beschilderde bus kregen de leerlingen eerst een filmpje van 15 minuten te zien, waarin zij op speelse en informatieve wijze informatie kregen over China. Een aantal kinderen maakte een virtuele reis, onder begeleiding van top hockeyer Fatima Moreira de Melo. Ook ontmoetten zij andere Rabotopsporters

als Theo Bos en Imke Bartelds. Vervolgens kregen de kinderen een pocket loco boekje, een speciaal in samenwerking met Wolters-Noordhoff ontwikkeld quizboekje met allerlei weetjes over China. Hierin werd ook aandacht besteed aan de tentoonstellingen; er stonden enkele werken afgebeeld, met vragen, die de kinderen later in het echt te zien kregen. Op de terugreis in de bus ontvingen de leerlingen nog een goodie-bag, met informatie en leuke hebbedingetjes, zoals een fortune cookie, en een spelletje. De materialen in de goodie-bag hadden betrekking op de inhoud van de dag en de tentoonstellingen die ze bezocht hadden. Aangezien alle kinderen hetzelfde totaalprogramma kregen, maar in een andere volgorde, was het van belang dat de voorbereiding in de bus goed zou worden uitgevoerd. De leerkrachten kregen tevoren een informatiepakket toegestuurd, zodat ze deze begeleiding in de bus goed konden uitvoeren. Vanuit het Groninger Museum werd de gehele logistiek aangestuurd door stagiaire Nora Hulsink.

In het programma in het Groninger Museum stonden twee verschillende deeltentoonstellingen centraal: de oude bronzen in het Starckpaviljoen en de eigentijdse kunst / Ai Wei wei in Mendini paviljoens en Coop Himmelblau paviljoen. De groep van ca 35 kinderen werd bij ontvangst in het museum door de museumdocenten in twee groepen gesplitst. Daarna kregen zij een rondleiding van drie kwartier over en tentoonstelling. De imposante installaties in New World Order leverden veel plezier op: de ontmoeting met een enorme tank, de brullende dinosaurus, de griezelig echte dode Mao en de stad van roestvrijstalen pannen (“de afwas staat klaar!”) maakten veel indruk. Maar ook de grote vazen met “handjstekening” van Ai Wei wei en het porselein waarbij de beschildering in het langslopen als het ware verdween, riepen verwondering op. In het Starck paviljoen waar de bronzen voorwerpen deels verborgen waren achter de doorschijnende vitrages was een geheimzinnige sfeer voelbaar. Na de rondleiding gingen de kinderen zich uitleven in het kinderatelier, waar ze een creatieve opdracht naar aanleiding van een van de tentoonstellingen konden uitvoeren. De meest gebruikte opdracht was gebaseerd op de bronzen, De leerlingen maakten een sjabloon met drukinkt op plexiglasplaten. In de afdruk kon een eigen decoratie worden aangebracht en werd de naam van een voorouder gezet. Ter inspiratie dienden Chinese symbolen die in het kinderatelier aanwezig waren.

Een ander project werd ontwikkeld rondom *Waterhouse*. Het kinderatelier werd geheel nieuw ingericht met bloemen aan de wand een speciaal geprepareerde stof, die als wolken aan het plafond was bevestigd. Het programma, ontwikkeld door de museumdocenten, bestond uit een rondleiding en een atelieropdracht, waarin een magisch doosje centraal stond (voor onderbouw en voor bovenbouw). Museumdocente Odile van der Stel ontwikkelde een art trek voor kinderen bij de tentoonstelling *Waterhouse*.

SAMENWERKING MET SKSG

Het Groninger Museum heeft met het SKSG Kinderopvang een convenant afgesloten. Hierdoor wordt het mogelijk dat alle 2500 BSO (buitenschoolse opvang) kinderen van het SKSG een workshop volgen in het museum. De verschillende locaties in de stad Groningen dragen thema's aan, die door het museum in het kader van de actuele tentoonstellingen worden gezet. Daaruit worden cursussen en workshops ontwikkeld en verzorgd door de museumdocenten. De eerste workshops vonden plaats in mei en juni naar aanleiding van *Go China!* door kinderen van de locaties Merdeka (Indische Buurt) en Roezemoes (Oosterpoort). Dit resulteerde in installaties van torens in de vorm van een stad, die aansloot bij de tentoonstellingen. De eigenzinnige bouwsels van stof en satéprikkers bleven ook zelfstandig boeien. Ook werden er heilige huisjes gebouwd, waarin dierbare en persoonlijke spulletjes bewaard werden, variërend van een foto van een zusje tot symbolen van ‘vrede’ en ‘licht in de duisternis’. Hierbij werden persoonlijke wensen geformuleerd, naar aanleiding van de inscripties aan voorouders in de antieke Chinese bronzen. “Ik wens dat ik hetzelfde blijf”, “Ik wens dat mijn (overleden) oma aan mij denkt” of “Ik hoop dat mijn (gescheiden) ouders een goed leven krijgen” kregen in dit geheel een ontroerende lading. De laatste cursusbijeenkomsten bestonden uit een presentatie van alle objecten in een halve-dag tentoonstelling in het museum, waarbij ouders en oma 's en opa's aanwezig waren. De deelnemende kinderen gaven ook uitleg en rondleidingen bij de tentoonstellingen, zowel van eigen creaties als op de zalen. De installaties werden ook op de BSO locaties zelf getoond.

SAMENWERKING MET PABO'S

Met de twee Pabo's in de stad Groningen werden afspraken gemaakt voor de participatie van studenten in de onderwijsprogramma's van 2008-2009. Na een voorlichting op school, werden intake gesprekken gehouden met gemotiveerde studenten, waarna deze onder begeleiding van museumdocenten workshops ontwikkelden en uittestten

JUNIORCLUB

Op zaterdag 13 september werd de Juniorclub officieel gepresenteerd met de onthulling van de JuniorClub website door Aart Staartjes. De JuniorClub is opgericht om op een nieuwe manier kinderen van 7-12 jaar aan het museum te binden. Via onderwijsactiviteiten, buitenschoolse opvang en cursussen kunnen kinderen al groepsgewijs deelnemen, en voor individueel bezoek zijn er speurtochten in de vorm van art treks, maar de JuniorClub beoogt een structurele band voor individuele kinderen. Het is een laagdrempelige club met steeds sprankelende activiteiten rondom het aanbod van het museum. Voor deze JuniorClub zijn twee clubmasters aangesteld, Annet Cupedo en Inge van der Veen, die eerder jarenlange ervaring als museumdocenten hebben opgedaan. In een uitgebreid in- en extern voortraject hebben zij onderzoek gedaan en voorbereidingen getroffen.

Als mascotte is gekozen voor het designwezen Qee. De nieuwe leden mogen meedoen aan een wedstrijd: ontwerp de jas van Qee. In het jaarprogramma worden wisselende activiteiten georganiseerd, waarbij de leden geheimen ontrafelen, kunstenaars ontmoeten, excursies beleven, werkstukken en tentoonstellingen maken, het depot bezoeken of via de nooduitgangen ontsnappen. In de eerste workshop fotografeerden zij de ontsnapte Qee die op vreemde plekken in het gebouw werd gesignaleerd en maakten er collages van.

De JuniorClub kreeg veel publiciteit door het uitdelen van gratis *Go China!* lampionnen voor het museum op 8 november. Op 14 december waren de leden de eersten die de Waterhouse tentoonstelling bezochten. Zij werden verwelkomd met een Waterhouse ontbijt, met groene en blauwe drank in champagneglazen, waarvan overigens niet iedereen durfde te drinken. Na het bekijken van schilderijen met tovenaressen en gifdranken, makten zij hun eigen brouwsels en een etiket voor de fles.

De juniorclub telde op dat moment 31 leden. Het ledenaantal wordt gestaag uitgebreid. De speciale website werd in de eerste weken bezocht door 533 bezoekers, die 1632 pagina's bekeken.

STUDENTENSALONS

In samenwerking met de studievereniging IK van de opleiding Kunsten, Cultuur en Media van de RUG werden twee studentensalons georganiseerd. De eerste salon vond plaats op 19 mei bij *Go China!* Hierbij werden twee *moodtours* ontwikkeld. Met behulp van een splitter konden twee studenten samen van een tour genieten. Verder was er een demonstratie en een lezing door een journalist. De tweede salon vond plaats op 16 december met een lezing van de Duitse kunsthistorica Nathalie Krall, rondleidingen, een muziekoftreden van Celtann en high tea.

De studentensalons, laagdrempelig en voor een brede groep, vonden plaats van 17 tot 20 uur. Het gemiddeld aantal deelnemers was 150 studenten.

GRUNST WEBSITE

Jongeren en studenten worden via onderwijskanalen benaderd voor educatieve projecten en studentensalons, maar het museum probeert ook andere kanalen uit, om individuele belangstelling en museumbezoek te bevorderen. Gebaseerd op de sociale netwerken op internet en de mogelijkheid zelf creatieve bijdragen te leveren, is de site www.grunst.nl ontwikkeld. Hiervoor werd onderzoek gedaan onder representatieve jongeren door jongerenonderzoeksbureau Floor. In 2008n was grunst nog in een experimenteel stadium.

LEZINGEN EN ONTVANGSTEN

De coördinator educatie verzorgde talrijke informatiegesprekken en bijeenkomsten, bijvoorbeeld voor studenten van de Reinwardt Academie Amsterdam, Noordelijke Hogeschool Leeuwarden, cultuurcoördinatoren van het ABCG en collega's uit Emden. Daarnaast gaf hij lezingen, bijvoorbeeld op het Praediniusgymnasium (ouderavond) en voor het Nederlands Klassiek Verbond (Zeist, Haarlem en Amersfoort) en interviews (bijvoorbeeld Radio Noord). Hij was lid van de Werkveld Advies Raad van de docentenopleiding van Academie Minerva. Medewerker Geertje de Groot verzorgde diverse lezingen voor volwassenonderwijs in en buiten de stad Groningen.

SAMENSTELLING AFDELING

Naast de coördinator werkte Geertje de Groot op de afdeling met als hoofdtaken speciaal onderwijs en volwassenonderwijs (Ploegworkshops)

Stagiaire Nora Hulsink (Culturele en Maatschappelijke Vorming, Windesheim Zwolle) coördineerde het schoolprogramma rondom *Go China!* voor basisscholen en maakte de art trek voor kinderen bij *Go China!* (op de multimediatour) en een moodtour. Na de zomer keerde zij terug voor een onderzoek naar de geplande

tentoonstelling *Ailiihto* in mei 2009 plus project voor speciaal onderwijs. Danielle Bosman (docentenopleiding Academie Minerva) deed onderzoek naar de wensen van het vmbo en ontwikkelde hiervoor een programma, grunst à play; bovendien de digitale lesbrief en kijkwijzers. Willemijn Krijnen (Kunsten, Cultuur en Media, RUG) ontwikkelde de multimediatours *Go China!* en digitale lesbrief en kijkwijzers en deed redactiewerk voor het magazine *Go China!*. Daphne Frühmann (Cultuurwetenschappen, Universiteit van Amsterdam) ontwikkelde de tours voor Waterhouse, deed redactiewerk voor het magazine Waterhouse en schreef mee aan het publieksboekje. Anne Verhagen (Kunsten, Cultuur en Media, RUG) ontwikkelde de multimediatours Bouten en Van Collenius tot Koons, deed redactiewerk voor het magazine Bouten en schreef hiervoor een artikel en maakte de kijkwijzer vmbo bij Waterhouse. Alle stagiaires verleenden verdere algemene ondersteuning op de afdeling.

Het team van museumdocenten werd uitgebreid met Jelmer Dijkstra (tijdelijk), Jos Boerjan en Sije Kingma. Maandelijks werd vergaderd over de voortgang en nieuwe projecten met de coördinator educatie, medewerker educatie en de clubmasters van de JuniorClub. Ook de voorraadbeheer van materialen, inrichting van het kinderatelier, betere aankleding van verjaardagsfeestjes en dergelijke werden ter hand genomen. Het team bestond uit, naast bovengenoemde personen, Christine van der Cingel, Lijsbeth Demmer, Aafke Holman, Barbara Janssens, Grietineke Lier, Peter Propstra, Tine Rinds, Odile van der Stel en Jelle van Veen.

Aantal leerlingen basisonderwijs	45 scholen	2.347 leerlingen
	80 schoolgroepen (Go China)	2.400 leerlingen
Aantal leerlingen voortgezet onderwijs	105 scholen	7.408 leerlingen
Aantal leerlingen hbo		1.644 leerlingen
Totaal		13.799 leerlingen

PUBLIEKSZAKEN & ACTIVITEITEN

MUSEALE PUBLIEKSACTIVITEITEN

De museale publieksactiviteiten stonden in 2008 vooral in het teken van de tentoonstellingen *Russische Sprookjes, volksverhalen en legenden* en *Go China! Assen - Groningen*. Er zijn diverse evenementen en/of openingsmanifestaties georganiseerd bij deze, maar ook bij andere tentoonstellingen.

TENTOONSTELLINGSOPENINGEN

In 2008 vonden vijf tentoonstellingsopening plaats, waarvan twee middelgrote en drie grote openingsmanifestaties werden georganiseerd, waaronder dit jaar voor het eerst een samenwerkingsproject met het Drents Museum in de vorm van *Go China! Assen - Groningen*.

Als eerste werd op zondag 27 januari 2008 in het Ploegpaviljoen van het Groninger Museum de tentoonstelling *25 jaar Stichting De Ploeg - de selectie. Van Jan Altink tot Hendrik Werkman* geopend. Gekoppeld hieraan was de jaarlijkse Ploegdag met een heel scala aan activiteiten in samenwerking met Han Steenbruggen, Richard ter Borg en het televisieprogramma *Kunstschatten* van TV Noord. Deze bijzondere dag werd bijgewoond door circa 1.140 belangstellenden.

Op zaterdag 2 februari 2008 is het project bij de start van de tentoonstellingen *Antieke Bronzen* in het Groninger Museum en *Het Terracotta Leger van Xi'an* in het Drents Museum groots geopend. De opening startte in Groningen in de vorm van een speciaal voorontvangst met diner en een bezichtiging aan de tentoonstelling *Antieke Bronzen* voor een select aantal van 200 genodigden waaronder minister van Buitenlandse Zaken, Maxime Verhagen en de ambassadrice van China, Madam Xue Hanqin. Vervolgens werd 's avonds voor circa 1.000 genodigden in de nieuwe TT-Hall te Assen 'Go China!' officieel geopend door ere - spreker de heer Maxime Verhagen. De organisatie van het programma in Groningen was in handen van het Groninger Museum, het openingsprogramma in Assen is tot stand gekomen in samenwerking met de gemeente Assen en organisatiebureau 'ZieOmmeZijde'. Onder de gasten bevond zich een officiële Chinese delegatie. De gasten werden vervolgens getrakteerd op een voorstelling van de 'Xi'an Song and Dance Troupe' uit China. Na afloop van de voorstelling werden de gasten verwelkomd in het Drents Museum als eerste bezoekers van de tentoonstelling *Het Terracotta Leger van Xi'an*.

Vanaf zaterdag 26 april 2008 was het *Go China!* project compleet en waren alle tentoonstellingen geopend. Dit werd gevierd met een spectaculaire openingsmanifestatie voor circa 1.000 gasten in het Groninger Museum. Het museum was op dat moment met haar vier *Go China!* tentoonstellingen omgetoverd tot een 'klein Chinees Rijk'. In optocht en omringd door Chinese attracties als steltenlopers slang- en drakendansers verplaatsten de gasten zich te voet naar de Grote Markt van Groningen. Hier werd het tweede deel van *Go China!* officieel geopend door minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, de heer Ronald Plasterk, in gezelschap van 1.000 genodigden en 5.000 belangstellenden uit de stad en provincie. Voor de genodigden was een grote tribune opgesteld tegenover een podium waar de geschiedenis van 2.000 jaar China werd vertolkt door 45 dansers van 'The Han Zhou Dance & Song Troupe' en 'The Han Zhou Gold Coast Art Troupe' die speciaal voor deze gelegenheid uit China waren overgevlogen. Met deze unieke fragmenten uit de theatershow 'China Impressions' werd een wereldpremière gebracht. China's meest populaire groep, de 'China Girls', sloot het geheel feestelijk af. Zij gaven een bijzonder concert waarin een mix van klassieke muziek werd gecombineerd met Chinese folk- en popmuziek. De organisatie van deze openingsmanifestatie was in handen van het Groninger Museum met medewerking van Bluenote050 Producties.

Zaterdag 8 november 2008 is in aanwezigheid van circa 500 genodigden de tentoonstelling *Armand Bouten (1893-1965): Kunst maakt zichzelf* geopend met een feestelijke bijeenkomst in het Groninger Museum. Tijdens deze opening werd een inleiding over werk en leven van Armand Bouten verzorgd door gastconservator Doede Hardeman en werd de avond afgesloten met een diner voor een select aantal gasten.

De serie openingen in 2008 werd afgesloten met het openingsprogramma van de wintertentoonstelling *J.W. Waterhouse. Betoverd door vrouwen* op zaterdag 13 december 2008. Voor ca. 900 gasten werd een galaprogramma georganiseerd met een unieke voorstelling van het Noord Nederlands Toneel. Zij speelden in het Martiniplaza Theater fragmenten uit 'Medea' van Euripides waarbij de werken van Waterhouse als inspiratie dienden. De avond werd ingeluid door Kees van Twist en Josee Selbach als vervangend vertegenwoordigers van het Groninger Museum in verband met het vervroegd zwangerschapsverlof van directeur a.i. Patty Wageman. De officiële opening werd verricht door Sir Tim Rice, kunstverzamelaar, genereus bruikleengever van de tentoonstelling en tekstdichter van grote theaterproducties als 'Joseph

and the Amazing Technicolor Dreamcoat', 'Jesus Christ Superstar', en 'Evita', gevolgd door een introductie van J.W. Waterhouse door Peter Trippi, één van de gastconservatoren van de tentoonstelling. De avond werd afgesloten met een feestelijk ontvangst in het Groninger Museum waar de gasten de tentoonstelling konden bezichtigen maar tegelijkertijd konden genieten van een museum dat op de openingsavond was ondergedompeld in de feeëriek en mysterieuze sferen van Waterhouse.

In totaal bezochten 3.540 genodigden de reeks openingen in 2008.

PUBLIEKSDAG 2008 / 2009

In het najaar presenteerde het Groninger Museum voor de tweede maal haar nieuwe seizoen in de vorm van een speciale Publieksdag. Genodigden en publiek konden gratis 'ontbijten' met de directie in de entreehal van het museum, waar een ontbijtbuffet was opgesteld. Na een welkomstwoord gaf directeur a.i. Patty Wageman de plannen voor het komende seizoen weer. Vervolgens konden museumbezoekers en genodigden vrij deelnemen aan diverse activiteiten gerelateerd aan het actuele en het komende seizoen. Tevens werd op deze Publieksdag de nieuwe Juniorclub van het Groninger Museum gelanceerd door 'ere - lid' Aart Staartjes. Daarnaast werden er films getoond en lezingen geboden door o.a. conservator Mariëtta Jansen, gast conservator Doeke Sijens en coördinator educatie Steven Kolsteren; 'DJ x - O - x' bracht Chinese en Cubaanse loungemuziek; 'Los Bomberos' verzorgde samen in een optreden met 'El Son Cubano' Cubaanse muziek en dans. Verder werden Tai Chi demonstraties gegeven begeleid door Chinese live muziek van Sissy Zhang.

De publieksdag werd bezocht door 378 belangstellenden.

VRIJDAGAVOND OPENSTELLING & ACTIVITEITENPROGRAMMA

In 2008 is het Groninger Museum gestart met een vrijdagavondopenstelling, mede mogelijk gemaakt door financiële ondersteuning van RWE. Om het bezoek aan het Groninger Museum op de vrijdagavond extra aantrekkelijk te maken, zijn er allerlei activiteiten voor een breed publiek met name op de vrijdagavond georganiseerd, gratis aangeboden aan de museumbezoekers. Dit heeft geresulteerd in activiteiten als onder andere concerten, theatervoorstellingen, operavoortellingen, verhaalvertellingen, filmprogramma, lezingen en workshops.

Publieksonderzoek op de vrijdagavond wees uit dat de bezoeker met een gemiddelde leeftijd van 42 jaar, de vrijdagavond waardeerde met het cijfer 8,1. Van de bezoekers kwam uitsluitend 58,3 % voor de tentoonstelling, 12,6 % uitsluitend voor de activiteiten en 29,1% voor de combinatie van beide. De meeste bezoekers bezochten het museum voor het eerst op de vrijdagavond (83,3%) waarvan 66,6 % aangaf het museum graag nogmaals op de vrijdagavond te willen bezoeken en derden op de vrijdagavondopenstelling te attenderen.

Bij de wintertentoonstelling *Russische Sprookjes* is een breed scala aan activiteiten rondom deze tentoonstelling ontwikkeld als diverse lezingen, concerten als van het Byzantijns koor 'Musica Son', het Tchaikovsky Muziek College uit Ekaterinburg, de ensembles 'Souvenir' en 'Masterok' uit Severomorsk, maar ook werd Russische Rock gebracht door de 'Ranetki Girls' binnen het Eurosonic Noorderslag Festival waarbinnen het museum locatie was. De 'Xynix Opera' was in haar theatervoorstelling op zoek naar de Muze van Moussorgsky en het publiek kon tevens genieten van verhaalvertellingen, dansvoorstellingen en workshops. Daarnaast werden uiteenlopende kinderactiviteiten aangeboden waaronder voorleesmiddagen waarbij op woensdagmiddagen Russische sprookjes werden voorgelezen in de tentoonstelling door onder andere de directie en medewerkers van het Groninger Museum, Paul de Leeuw, Jan Meng, Aart Staartjes en Victoria Koblenko.

De activiteiten rondom Russische Sprookjes resulteerden in 2.987 museumbezoekers.

Tijdens *Go China!* stond de (vrijdagavond) programmering geheel in het teken hiervan. Bezoekers hebben kunnen genieten van authentiek Chinese theatervoorstellingen als van 'Het Schaduwtheater' uit Huanxian / Gansu en 'Het Chinees Marionettentheater' uit Quanzhou, van Chinese documentaires en van uiteenlopende concerten . Ook hebben bezoekers een workshop Tai Chi en kalligrafie kunnen volgen. Tevens werden lezingen gegeven door de schrijfster Lulu Wang, China deskundige en hoogleraar Peter Ho en NOS China-correspondente Garrie van Pinxteren. Verder heeft het Groninger Museum een Galerieroute *Go China!* in Groningen geïnitieerd waar acht galeries aan deelnamen met een presentatie van Chinese kunst en/of thema's.

In totaal bezochten in 2008 1.199 geïnteresseerden de Go China! activiteiten.

EVENEMENTEN

Naast het activiteitenprogramma bij de tentoonstellingen werden in 2008 diverse andere activiteiten georganiseerd, zoals de presentatie van het door het Groninger Museum uitgegeven boek over oud directeur Frans Haks en de boekpresentatie van deel twee van *De Geschiedenis van Groningen*. Daarnaast heeft het museum samengewerkt in het kader van bestaande manifestaties en of evenementen als het Eurosonic Noorderslag festival waarbinnen het Groninger Museum als locatie diende; het Noorderzonsfestival en de Puddingfabriek in de vorm van een Noorderzon Nachtclub Go China!; de Stichting Poëziemarathon die een dichtcompetitie ontwikkelde in het kader van Russische sprookjes en waar het Groninger Museum in de persoon van Minke Schat zitting nam in de jury; het Peter de Grote Festival met een concert en zo ook het jaarlijkse concert van het Nederlands Studenten Kamerkoor in het museum. Nieuwe samenwerkingsverbanden zijn in 2008 aangegaan met Dansacademie Noord Nederland in de vorm van een structurele deelname aan het activiteitenprogramma welke zij als onderdeel hebben opgenomen in hun onderwijsprogramma; het Jonge Harten festival die haar openingsavond presenteerde in het Groninger Museum; als partner van het biografie instituut van de Rijksuniversiteit Groningen met de presentatie van het congres 'The Art Collector'; als partner van SixtySecondStatements, een 60 seconden filmfestival in Groningen dat aanhaakt bij het landelijke OneMinutesFestival en waarbij Minke Schat het Groninger Museum vertegenwoordigde in de vakjury.

De genoemde samenwerkingsverbanden genereerden in totaal 1205 museumbezoekers.

Het Groninger Museum zag een meerwaarde in samenwerkingsverbanden waardoor het samenbrengen van diverse disciplines op cultureel gebied kon resulteren in een nieuw cultureel product. Kruisbestuivingen van (culturele) organisaties binnen Groningen maar ook daarbuiten, kunnen nieuwe en krachtige producten voortbrengen door kennis en know how op gebied van cultuur, evenementen en organisatie(s) te koppelen en of te bundelen, om zich vervolgens te kunnen ontpoppen tot een programmering met een inhoudelijk hoog niveau. De randprogrammering rond de tentoonstellingen heeft in 2008 vruchten afgeworpen. De doelstelling het publiek te verwonderen op een andersoortige wijze, die aansluit op het thema van de tentoonstellingen, is succesvol gebleken. Het heeft extra museumbezoek opgeleverd, free publicity en een verbreding van de bekendheid van het Groninger Museum.

PUBLIEKSREACTIES

In 2008 zijn 164 publieksreacties ontvangen en verwerkt. 57 publieksreactie hiervan, 35%, waren niet rechtstreeks gerelateerd aan een tentoonstelling. De overige 104 reacties hadden, op enkele uitzonderingen na, betrekking op de tentoonstellingen *Russische sprookjes, volksverhalen en legenden*, de tentoonstellingen binnen het project *Go China* en specifiek over de tentoonstelling *Antieke Bronzen*. In onderstaande paragrafen worden deze bevindingen toegelicht.

1.1 ALGEMENE REACTIES OVER HET GRONINGER MUSEUM

Van de 57 reacties die niet gerelateerd zijn aan een bepaalde tentoonstelling waren drie reacties positief. Uit de overige reacties is geen eenduidige lijn te trekken, deze onderwerpen verschillen sterk. De meest voorkomende reacties betroffen:

Te weinig zitgelegenheid (5 reacties)

De bewegwijzering in het museum (4 reacties)

Het feit dat de trap niet goed zichtbaar is voor slechtzienden (3 reacties)

Van alle binnengekomen reacties is een kopie aan de betrokken afdelingen gegeven. Om de reacties met betrekking tot te weinig zitgelegenheid zoveel mogelijk te beperken adviseerden de informatiebaliemedewerkers de bezoekers om klapstoeltjes mee te nemen over de tentoonstelling. Deze stoeltjes zijn gratis verkrijgbaar bij de garderobe. Om de bewegwijzering te optimaliseren staan op de huidige plattegrond de tentoonstellingen aangegeven. Tijdens het project *Go China!* is in de benedenhal een verwijzing gemaakt naar de verschillende afdelingen. Tevens proberen de informatiebaliemedewerkers de bezoekers zo duidelijk mogelijk te informeren over de verschillende tentoonstellingen in de verschillende ruimtes. De drie reacties die binnen zijn gekomen over de zichtbaarheid van trap, zijn nog geen aanleiding geweest om de trap aan te passen.

1.2 REACTIES N.A.V. DE TENTOONSTELLING RUSSISCHE SPROOKJES, VOLKSVERHALEN EN LEGENDEN

Over de tentoonstelling *Russische sprookjes, volksverhalen en legenden* zijn 39 reacties binnengekomen. Eén reactie hiervan was positief. De overige 38 reacties bestonden uit verbeterpunten en opmerkingen. De meeste voorkomende waren:

De bijschriften (11 reacties)

De AVRO documentaire behorende bij de tentoonstelling (5 reacties)

De MultiMediaTour behorende bij de tentoonstelling (5 reacties)

De reacties over de bijschriften gingen over het feit dat deze als te klein werden ervaren. Met name door de vele bezoekers op de tentoonstelling was het voor enkele bezoekers niet mogelijk om de bijschriften te lezen. Naar aanleiding van de AVRO documentaire kwamen er reacties binnen dat de akoestiek in het Auditorium niet geschikt was voor de documentaire. Ook kwam er een reactie binnen van een slechtziende bezoeker die het spijtig vond dat de documentaire niet in zijn geheel te horen was in het Nederlands. Een andere bezoeker vond het jammer dat de Nederlandse ondertiteling onderaan het beeld was te lezen. Door de vele bezoekers, die veelal gingen staan in het Auditorium kon ze het niet lezen. De reactie over de MultiMediaTour behoorden bij de tentoonstelling is dat niet alle werken werden behandeld in de tour en/of dat de tour niet (meer) aanwezig waren.

Van de binnengekomen reacties is een kopie gegaan naar de betrokken afdelingen. De reacties over de bijschriften hebben, mede vanwege de hoge kosten die hiermee samengaan, er niet voor gezorgd dat de bijschriften bij deze tentoonstelling zijn aangepast. Wel zullen deze reactie over de bijschriften worden meegenomen bij de bijschriften bij volgende tentoonstellingen. Met betrekking tot de reacties over de AVRO documentaire kon het Groninger Museum weinig tot niets doen. De productie van de documentaire was in handen van de AVRO en wijzigingen met betrekking tot ondertiteling waren daarom niet mogelijk. Naar aanleiding van de reacties over de MultiMediaTour dienden de informatiebaliemedewerkers de bezoekers duidelijk te informeren dat er een selectie van de werken te zien waren op de MultiMediaTour en dat niet alle werken werden behandeld. Ook dienden de informatiebaliemedewerkers de bezoekers te verzoeken om later weer te komen als alle MultiMediaTour waren uitgeleend.

Naast bovengenoemde meest voorkomende reacties kwamen er ook inhoudelijk vragen binnen over bepaalde werken, de informatievoorziening, de bewegwijzering, de belichting en de activiteiten.

1.3 REACTIES N.A.V. HET PROJECT 'GO CHINA!'

In totaal zijn er 48 reacties binnengekomen over het project *Go China!*, ofwel de gezamenlijk tentoonstellingen die hieronder vallen. Twee reacties die over het project binnenkwamen waren positief. De overige onderwerpen waar de meeste reactie over binnenkwamen waren:

De MultiMediaTour behorende bij de tentoonstelling (14 reacties)

Het feit dat de tentoonstelling vroegtijdig werden afgebouwd (11 reacties)

De inhoud van de tentoonstelling (6 reacties)

Reacties met betrekking tot de MultiMediaTour hadden onder andere te maken met het feit dat het apparaat niet gebruikersvriendelijk zou zijn, de nummertjes behorende bij de tour in de tentoonstelling niet te vinden waren, dat de inhoud op de MultiMediaTour niet correct zou zijn of dat de tour het niet deed. Vanaf 13 oktober 2008 zijn er reacties binnengekomen over het feit dat sommige tentoonstellingen eerder werden afgebouwd en dat dus niet alle tentoonstellingen meer waren te zien.

De inhoudelijke vragen naar aanleiding van de tentoonstelling gingen over het feit dat er te weinig achtergrondinformatie aanwezig zou zijn en er kwamen vragen binnen over/ naar aanleiding van de kunstwerken.

Van de binnengekomen reacties is een kopie gegaan naar de betrokken afdelingen. De informatiebaliemedewerkers proberen door een zo duidelijk mogelijke uitleg te geven bij de MultiMediaTour onduidelijkheden te voorkomen. De nummertjes behorende bij de MultiMediaTour zijn vervangen door een groter exemplaar en eventuele onjuistheden in de tour zijn gecorrigeerd. Om tegemoet te komen aan de bezoekers met betrekking tot het feit dat sommige tentoonstellingen vroeger werden afbouw dan in eerste instantie was gecommuniceerd zijn de toegangsprijzen aangepast.

Tevens is op alle mogelijke manieren geprobeerd de bezoekers te informeren over de wijzigingen van afbouwdata. Om aan de vraag van de bezoekers te voldoen om meer inhoudelijke informatie over de kunstwerken, zijn zaalbladen ontwikkeld. Deze zaalbladen waren verkrijgbaar bij de informatiebalie in de benedenhal van het museum.

Tevens kwamen er reacties binnen met een vraag over de bewegwijzering, informatievoorziening, het combiticket, de catalogus, het geluid van de dinosaurus, het kunstwerk 'Bone space' en over de Engelse titels.

1.4 REACTIES N.A.V. DE TENTOONSTELLING ANTIEKE BRONZEN

Uit de ontvangen reacties over de tentoonstelling *Antieke Bronzen* valt geen eenduidig beeld te geven, met uitzondering van de tien reacties over de bewegwijzering in de tentoonstelling. Door de gordijnen op Starck en de zaalbladen waarmee de bezoekers door de tentoonstellingen werden begeleid, kwamen er reacties binnen dat bezoekers niet wisten hoe ze moesten lopen.

Helaas kan er door de architectuur van de ruimte geen wijzigen worden aangebracht in de bewegwijzering. De overige reacties naar aanleiding van de tentoonstelling hadden als onderwerp, een vraag over de tentoonstelling, de wijze van presenteren, een drempel in het Starckpaviljoen en de videopresentatie.

INFORMATIEBALIES

Aan het begin van 2008 waren er 43 vrijwilligers werkzaam bij de informatiebalies en waren er dagelijks vier medewerkers per dagdeel aanwezig met uitzondering van twee dagdelen waar drie vrijwilligers aanwezig waren. Aan het einde van 2008 waren 49 vrijwilligers werkzaam bij de informatiebalies en stonden er geen vacatures open. In 2008 hebben twee vrijwilligers afscheid genomen van hun werkzaamheden bij de informatiebalie en zijn acht nieuwe vrijwilligers aangenomen om het team van informatiebaliemedewerkers te versterken. De doelstelling van een volledige bezetting van vier vrijwilligers per dagdeel is daarmee gerealiseerd. Het kwaliteitsniveau van de informatiebalie is op het gewenste niveau. In 2009 zal ernaar worden gestreefd om dit niveau te behouden.

INFORMATIECENTRUM

Na een lange voorbereiding is de Adlib software voor de eens gescheiden bibliotheek- en museumcollectie vervangen en samengevoegd. De literatuur kan nu worden gekoppeld aan de museumstukken. Verder is een internet module geïnstalleerd. Na controle van de records zal fasegewijs de collectie op het wereldwijde web worden geplaatst.

BIBLIOTHEEK

Het saneren van de collectie is dit verslagjaar voortgezet. Boeken, catalogi en tijdschriften die de laatste jaren niet zijn geraadpleegd en waarvan de verwachting is dat dit in de toekomst ook niet het geval zal zijn, worden verwijderd. De in 2004 gestarte retrospectieve invoer van artikelen en de registratie van de beëindigde jaargangen tijdschriften is in 2008 vervolgd. Aantal ingevoerde records 2008: 1.646 (boeken 600, av-media 38, artikelen 1008)

Totaal ingevoerd: 49.060

BEELDARCHIEF EN FOTOGRAAF

De stagiaire Kirsten de Roon van de Hanze Hogeschool, opleiding IDM, heeft een vervolgonderzoek en aanbevelingen gedaan naar een betere ordening en digitalisering van het beeldarchief.

Marten de Leeuw heeft vele fotografische bijdragen geleverd aan publicaties zoals van de 3 catalogi bij Go China, het Ploegjaarboek, Armand Bouten en de Geschiedenis van Groningen. Voorts zijn o.a. de werken Otto Eerelman en glaswerk uit de jaren 70 gefotografeerd.

COLLECTIEREGISTRATIE

De uitgebreide invoer van objectgegevens in het collectieregistratiesysteem wordt voortgezet. Alle beschikbare gegevens worden gegevens gecontroleerd en ingevoerd. Dit jaar de objectnummers beginnend met 1960 t/m 1950, een deel van de schilderijen en andere topstukken en historische voorwerpen beschreven in Leidse boekjes.

Aantal nieuw ingevoerde records (aanwinsten en retrospectieve invoer): 1.081. (Totaal 31.601).

DIGITALE INFORMATIEVOORZIENING

Het aantal bezoekers aan de websites van het Groninger Museum blijft ook dit verslag groot.

Het gemiddelde aantal bezoekers per dag 1839. Totaal aantal bezoekers 673.223

Het gemiddelde aantal paginaweergaves per dag 7685. Totaal aantal paginaweergaves 2.812.724
www.gochina-assen-groningen werd bezocht door 110.005 bezoekers

Juniorclub (gestart in september) werd bezocht door 1.751 bezoekers en 8.335 paginaweergaves

Bij de tentoonstellingen *Go China! Assen-Groningen* en *J.W. Waterhouse. Betoverd door vrouwen* zijn publiekwebsites gemaakt. De computers waren zoals gebruikelijk de hele dag bezet.

In het informatiecentrum zijn voor het publiek pc geplaatst met o.a. informatie, foto's, persberichten over tentoonstellingen in het museum. Vanaf 1994 tot heden is informatie opvragen. De komende jaren gaan we verder terug in de tijd.

PLOEGARCHIEF VAN HET GRONINGER MUSEUM

In samenwerking met de Groninger Archieven worden plannen gemaakt het gehele Ploegarchief te digitaliseren en te ontsluiten en via het wereldwijde web toegankelijk te maken.

Het archief werd in 2008 o.a. verrijkt met een aanvulling op het persoonlijke archief van Wobbe Alkema en het archief van Els Amman.

Alle archiefstukken, boeken en catalogi zijn ingevoerd en te vinden in Adlib. Alle aanwezige tijdschrift- en krantenartikelen vanaf 1918 tot 2006 zijn ingescand. Deze scans worden ingevoerd als plaatje in Adlib en zijn intern op de pc's te bekijken.

PUBLIC RELATIONS EN MARKETING

TOPJAAR 2008

Het jaar 2008 is voor het Groninger Museum en de PR/marketing een bijzonder druk en topjaar geweest. In totaal bezochten ruim 256.000 mensen het Groninger Museum. De grote bezoekersaantallen werden vooral gerealiseerd door de tentoonstellingen *Russische Sprookjes*, *Volksverhalen en Legendes* (139.615 bezoekers waarvan een deel van de bezoekers ook voor de Bronzen uit Sjanghai kwamen; omgerekend waren dat in de periode Russische Sprookjes en China 19.437) en *Go China! Assen-Groningen* (134.544).

Daarnaast waren er minder grote tentoonstellingen te zien zoals: *Abe Kuipers - in pastel*, *Van Collenius tot Koons - Met dank aan de Vereniging Rembrandt*, *Marga Weimans - Debut* en *Armand Bouten (1893-1965)- Kunst maakt zichzelf* en de tentoonstelling *Nieuw Geloof in Groninger Land*.

MEDIA

Het Groninger Museum werd 219 keer genoemd in kranten en 61 keer in magazines. De onderwerpen waren zeer gevarieerd. Er was veel media aandacht voor Russische Sprookjes en Go China! Assen-Groningen. Er zijn vier persbijeekomsten georganiseerd: drie voor China, een voor Russische Sprookjes (dec. 2007). De persbijeekomsten werden gemiddeld door 40 journalisten bezocht.

In dit jaar zijn er twee persreizen geweest, een voorbereidende reis met AVRO Close-up naar Londen voor Waterhouse en een reis in september met 10 journalisten naar Londen als voorbereiding op de tentoonstelling Waterhouse. De persreis met journalisten werd gesponsord door SRC travel.

Er zijn 74 persberichten geschreven en verstuurd over tentoonstellingen, activiteiten, juniorclub, Bankgiroloterij, presentatie van het boek *Frans Haks. Een portret* en de vrijdagavondopenstelling. Kees van Twist vertrok per 1 februari naar New York. Voordat hij vertrok gaf hij nog twee radio interviews voor het programma Goede Morgen Met en Tijd voor Twee. Patty Wageman werd de nieuwe directeur van het Groninger Museum. Dit bleef niet onopgemerkt in de media. In haar nieuwe functie heeft ze verschillende bladen te woord gestaan: *Elegance*, *Foolcolor Magazine*, *Jan Magazine*, *CityScoop*, *Klassiek Berichten* en de *Studentenkrant*.

RUSSISCHE SPROOKJES

De tentoonstelling *Russische Sprookjes* heeft erg veel aandacht gekregen in de media. 105 Keer werd de tentoonstelling genoemd in dagbladen en 43 keer in magazines, de nationale televisie besteedde twee maal aandacht aan de tentoonstelling en de regionale televisiezender 3 keer. Daarnaast waren er onderwerpen over Russische Sprookjes zes keer te horen op een nationale radiozender en drie maal op een regionale zender. Rudo Menge was de grafische vormgever voor alle promotie en PR middelen zoals: uitnodigingskaart, posters, flyers, Boomerang kaart, museummagazine, activiteitengids, bijschriftenboekje, entreebewijzen en de opmaak voor de advertenties in de Art ladder van NRC, Volkskrant en Trouw en voor de Ster & Cultuurspot op de televisie.

PUBLIEKSONDERZOEK

Publieksonderzoek is voor het Groninger Museum een belangrijk instrument in de evaluatie van haar promotie- en marketingactiviteiten.

De belangrijkste conclusies bij *Russische Sprookjes* zijn:

- Meerderheid vrouwen.
- Bijna drie kwart van bezoekers is ouder dan 55 jaar.
- Een impuls voor de stad Groningen. Meer dan de helft van de bezoekers brengt ook een bezoek aan de stad.
- Nieuwe groep bezoekers speciaal voor *Russische Sprookjes*.
- Het Groninger Museum wordt bezocht dankzij de vele artikelen in kranten en tijdschriften, de televisie en radio en de mond-tot-mond reclame.

De waardering voor de tentoonstelling is 8,1

De expositie *Russische Sprookjes* heeft een economische spin-off van ruim 5,9 miljoen euro.

PR / MARKETING GO CHINA! ASSEN- GRONINGEN

Voor de pr/marketing van *Go China!* is door het Groninger Museum en het Drents Museum een intensieve multimediacampagne opgezet om dit unieke samenwerkingsproject onder de aandacht te brengen en om een zo breed mogelijke doelgroep te bereiken. Het doel was 330.000 bezoekers te trekken. Uiteindelijk bezochten 486.649 bezoekers *Go China!* waarvan 354.105 bezoekers het Drents Museum en 134.544 bezoekers het Groninger Museum. Daarnaast is ingezet op het zichtbaar maken van de betrokkenheid van de Rabobank als Presenting Partner. In verband met de complexiteit van het project, namelijk twee verschillende musea in twee steden, vijf tentoonstellingen met uiteenlopende thema's en met verschillende openingstijden, start- en einddata, zijn er vier deelcampagnes gevoerd. De campagnes zijn door de communicatie-afdelingen van beide musea en de Rabobank ontwikkeld en uitgevoerd. En waren zo ingericht dat er continue aandacht voor het project is geweest. Binnen deze campagnes stond de gezamenlijke promotie en vormgeving van het project centraal, met verschillende campagnebeelden en in het oog springende acties.

In juni 2007 begon de eerste deelcampagne, de tweede in februari 2008, de derde in april 2008 en de laatste in september 2008 met de focus op *Go China! Groningen*, nadat het Terracotta leger op 31 augustus 2008 was vertrokken uit Assen.

De communicatiestrategie was er primair opgericht om zoveel mogelijk de samenhang van het project duidelijk te maken door het gebruik van een logo en een vormgeving met wisselende beelden gedurende de gehele tentoonstellingsperiode. De huisvormgever Rudo Menge van het Groninger Museum kreeg de opdracht om deze campagnes grafisch te ontwerpen.

Om het project breed onder de aandacht te brengen is voornamelijk ingezet op het genereren van free publicity bij de regionale, nationale en internationale media en op het inzetten van mond-tot-mond reclame. De media-aandacht is overweldigend geweest. De exposure op de landelijke en regionale televisie en radio was groot. De gezamenlijke persreis naar China (nov.2007) heeft geresulteerd in een groot aantal artikelen en uitzendingen. Er zijn drie specials van AVRO's Museumgasten over *Go China!* gemaakt: twee over moderne kunst in China en een over het Terracotta Leger. Ook RTV Noord en RTV Drenthe hebben uitgebreid verslag gedaan van deze persreis.

Om de free publicity optimaal te ondersteunen werd gebruik gemaakt van betaalde reclame in een zo breed mogelijke context en over een zo groot mogelijk gebied. De planning van de inzet van betaalde middelen was cruciaal, aangezien werd ingezet op een continue aandacht in een periode van tien maanden.

De communicatie / pr-marketing doelstellingen die de drie partijen in het kader van de promotie hadden geformuleerd, zijn op alle vlakken ruimschoots gehaald en hebben op sommige punten de verwachtingen ver overschreden. In totaal zijn er bijna een half miljoen bezoekers naar het noorden getrokken. De samenwerking tussen de communicatie / pr-marketing afdelingen van beide musea en de Rabobank is zeer nuttig en succesvol geweest. De partijen hebben van elkaars merk gebruik gemaakt en dat op een effectieve wijze gekoppeld aan *Go China!* Belangrijk in het hele project waren ook de samenwerkingsverbanden met SRC Cultuurvakanties, Marketing Groningen, Marketing Drenthe en de vele culturele instellingen in de provincies Drenthe Groningen en daarbuiten.

In het evaluatieverslag *Go China! Assen Groningen* worden alle cijfers genoemd. Een aantal unieke cijfers zijn in dit verslag uitgelicht:

- 3 persconferenties
- 1 persreis naar China (nov. 2007)
- 600 geregistreerde artikelen waarvan 135 artikelen in tijdschriften
- 14 internationale media geregistreerde artikelen
- 32 tv programma's
- 34 radioprogramma's
- 1 spot in de vliegtuigen van de KLM
- 4 multimediacampagnes
- 38 ster & cultuurspots
- RABO radiocampagnes op radio1, radio 2, Sky radio en Q-music
- 43 art advertenties in NRC/Volkskrant/Trouw met teksten van Paul Mertz
- 60 lokale RABO banken met een screenboodschap
- 10 RABO advertenties in magazines en in regionale dagbladen

PUBLIEKSONDERZOEK

De belangrijkste conclusies bij *Go China!*:

- Samenwerking Groninger Museum en Drents Museum groot succes. Drie kwart van bezoekers was op de hoogte van deze samenwerking.
- GM meerderheid vrouwen en 41 % boven de 55 jaar.
- GM heeft meer bezoekers vanuit Limburg getrokken.
- Grote invloed op steden Groningen en Assen. Vele nieuwe bezoekers naar de steden.
- Grote aantrekkingskracht voor de expositie Terracottaleger.
- GM spontane bezoeker duidelijk veel groter
- Rabobank wordt als duidelijke sponsor genoemd.

ECONOMISCHE SPIN-OFF

De bezoekers van het Groninger Museum geven tijdens *Go China!* gemiddeld per persoon per dag € 45,21 uit (exclusief bestedingen in de museumwinkel en het museumrestaurant), vermenigvuldigd met het aantal bezoekers tijdens *Go China!* aan het Groninger Museum: $134.544 \times € 45,21 = € 6.082.734,-$
Ongeveer 6% van het totale bezoekers komt uit de stad Groningen. De uitgaven van deze bezoekers worden niet meegenomen als we het hebben over de economische spin-off: $(1 - 0,06) \times € 6.082.734,- = € 5.717.769,-$

EXTRA ACTIES

Ook dit jaar stond het Groninger Museum op de Uitmarkt in Amsterdam. Tijdens de uitmarkt in Groningen presenteerde het museum de nieuwe tentoonstellingen en in het bijzonder de tentoonstelling Waterhouse. Zeven buitenlandse journalisten werden ontvangen die op uitnodiging van Marketing Groningen een bezoek brachten aan het Groninger Museum.

In begin november werd het boek Frans Haks: een portret gepresenteerd. Het boek is uitgegeven door het Groninger Museum onder eindredactie van Harma Rozema, Josee Selbach en Han Steenbruggen.

Voor het eerst in de geschiedenis werd er een Sinterklaasfeest georganiseerd. De afdeling PR/marketing organiseerde de avond met collega's van andere afdelingen.

SAMENWERKING

Belangrijke samenwerkingprojecten zijn er geweest met de Rabobank, SRC travel, Marketing Groningen en andere culturele instellingen.

Dankzij de enorme inzet van de stagiaires Evelien Bijleveld en Carianne Nieman heeft de afdeling pr/marketing volop kunnen draaien. De afdeling werd ondersteund door de afdeling publieksactiviteiten en commerciële activiteiten.

COMMERCIELE ACTIVITEITEN

In 2007 is begonnen met het bundelen van de commerciële activiteiten onder de verantwoordelijkheid van de business manager. Hieronder vallen de commerciële publieksactiviteiten (ontvangst, verhuur van zalen), exploitatie van de winkel en de fondsenwerving. In 2008 is deze herstructurering afgerond.

In dit hoofdstuk wordt eerst verslag gedaan van de resultaten van de winkel, dan over de fondsenwerving, waarna de commerciële publieksactiviteiten worden beschreven.

Voor al deze activiteiten was 2008 een bijzonder succesvol jaar, zij het dat de huuropbrengst van de ontvangsten wat minder lijkt, doordat veel avonden waren gereserveerd voor gratis sponsorontvangsten in het kader van het *Go China!* project.

MUSEUMWINKEL

Vanaf 2008 is het beleid van de museumwinkel op een paar punten bijgesteld. Het assortiment en het aanzien van de winkel werden meer afgestemd op het thema van de tentoonstellingen. Door kleine veranderingen in de inrichting is de winkel beter toegankelijk voor meer mensen tegelijk. Doordat het assortiment wat minder exclusief werd is de omzetsnelheid vergroot. Ook de ruimere keuze uit merchandise passend bij de tentoonstellingen (ansichtkaarten, magneten, ballpoints etc.) verhoogde de kooplust. Het grote succes van de catalogus *Russische Sprookjes, Volksverhalen en Legendes* en van de facsimile uitgave van de geïllustreerde sprookjes van Bilibin, droeg aanmerkelijk bij aan de omzet. Al met al steeg de omzet van de winkel in vergelijking met 2007 met bijna 100 procent. De personele kosten bleven, ondanks het geleidelijk afnemen van de inzet van vrijwilligers, nagenoeg gelijk aan die van 2007. De samenwerking met Boekhandel van der Velde, die sinds oktober 2007 alle boeken aan de museumwinkel levert, leidde tot een besparing in tijd. De samenwerking werd na een eerste proefjaar in 2008 verlengd voor vijf jaar.

FONDSENWERVING

Het Groninger Museum kan haar grootse, internationale ambities alleen verwezenlijken dankzij de steun van een aantal fondsen. In de bijlage worden alle begunstigers en sponsors genoemd.

Twee fondsen verdienen bijzondere vermelding omdat ze, naast de exploitatiesubsidies van gemeente en provincie Groningen, structureel zorgen voor aanmerkelijke medefinanciering van grote hoofdtentoonstellingen. Doordat deze fondsen een verbintenis voor lange termijn zijn aangegaan kan het museum ook in deze economisch minder stabiele periode haar beleid volledig uitvoeren.

STICHTING FONDS CULTURELE RELATIE-EVENEMENTEN GASUNIE/GASTERRA

Dit fonds, dat wordt gevoed door beide bedrijven die het haar naam gaven, neemt eens per twee jaar de financiering van een hoofdtentoonstelling op zich. In 2008 was dit "Russische Sprookjes, Volksverhalen en Legendes". Het fonds wordt ook gevoed door het museum, dat de geheven toeslag op entreetickets terugstort in het fonds. Hiermee is het een zogenaamd "revolving fund".

STICHTING FONDS KUNST EN ECONOMIE

Deze stichting is in 2003 opgericht door het Groninger Museum in samenwerking VNO/NCW Noord. De doelstelling is de ondersteuning van evenementen in het Groninger Museum die, door de grote stroom bezoekers, een stimulerende invloed hebben op de economie, alsmede een positieve naamsbekend opleveren voor Noord-Nederland. Ook dit fonds neemt één keer per twee jaar de financiering van een hoofdtentoonstelling voor haar rekening. Het fonds heeft in 2008 geen tentoonstelling gefinancierd. Wel is het werven van deelnemers uit het bedrijfsleven een zaak van permanente aandacht. In 2008 traden drie nieuwe deelnemers toe tot het fonds, vier bedrijven verlengden hun commitment met weer vijf jaar, terwijl de contracten van vijf bedrijven per 31 december 2008 afliepen en niet werden verlengd.

SPONSORING GO CHINA!

Uniek aan de financiering van *Go China!* was dat het Groninger Museum en het Drents Museum niet alleen met een gemeenschappelijke begroting werkten, maar ook gezamenlijk de fondsenwerving voor hun rekening namen om het gemeenschappelijke budget te financieren.

Bijzonder was de sponsorovereenkomst met Rabobank, die niet alleen vanuit de regionale banken sponsorde, maar ook een deel van het landelijke budget in het noorden besteedde. Naast contante middelen bestond de deal voor een groot deel uit marketingondersteuning op velerlei wijze. De tegenprestatie van de musea bestond, naast de gebruikelijke logovermeldingen, vooral uit avondontvangsten voor klanten en leden van de bank en uit korting op tickets voor klanten.

Naast de steun van Rabobank werd begin 2008, dankzij alertheid van ambtenaren van provincie en gemeente, nog een belangrijke subsidie voor dit project verworven bij het Samenwerkingsverband Noord Nederland uit het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling gelden. Overige sponsors van *Go China!* staan in de bijlage vermeld.

COMMERCIELE PUBLIEKSACTIVITEITEN

ONTVANGSTEN

Ontvangsten vormen een niet meer weg te denken deel van de activiteiten van het Groninger Museum. Voornaamste doel is het genereren van extra inkomsten, wat in 2008 heeft geresulteerd in een opbrengst van ruim 100.000 euro. Daarnaast richten we ons met deze ontvangsten op een belangrijke doelgroep, de zakelijke markt. In 2008 hebben we ruim 5000 gasten mogen verwelkomen - opnieuw meer dan het voorafgaande jaar. De ontvangsten zijn een goed voorbeeld van het veelkleurige en extroverte karakter van het Groninger Museum: het museum wil niet alleen een plaats zijn voor tentoonstellingen, maar ook een sprankelende ontmoetingsplaats, en een plek ter inspiratie.

Dat de ontvangsten ook voor sponsors een meerwaarde zijn, blijkt wel uit de samenwerking tijdens de tentoonstelling *Go China!* met Presenting Partner Rabobank. In de projectgroep relatiemarketing is, samen met het Drents Museum en de communicatie-adviseurs van Rabobank Groningen en Assen-Beilen en de manager cultuursponsoring van Rabobank Nederland, invulling gegeven aan de sponsorrechten van Rabobank op het gebied van de zogeheten 'hospitality'. Er is een format voor diverse soorten ontvangsten ontwikkeld waar alle deelnemende en geïnteresseerde lokale Rabobanken gebruik van hebben kunnen maken. Door de intensieve voorbereiding waarin de wensen van de Rabobank en de mogelijkheden van de musea bij elkaar waren gebracht, heeft de uitvoering van de ontvangsten efficiënt kunnen plaatsvinden, vanuit een duidelijk kader voor alle partijen.

In totaal hebben we voor de Rabobank 20 relatieavonden georganiseerd, variërend van een exclusief kijkje achter de schermen voor toprelaties van de Rabobank tot grote avondontvangsten met diner, muziek en inleiding door de conservator voor lokale banken. De avonden werden gemiddeld met een 8,7 als rapportcijfer beoordeeld door de gasten.

Opmerkelijke ontvangsten in 2008 waren het jaarlijkse galadiner voor het Fonds Kunst en Economie, de exclusieve previews voor hoofdsponsors Rabobank (*Go China!*) en GasTerra (Waterhouse) en de feestavond van de Nederlandse Museumvereniging ter gelegenheid van het jaarlijkse museumcongres waarbij we ruim 500 gasten uit de museumwereld mochten verwelkomen voor een uiterst geanimeerde avond met kunst, diner en dans.

Vormgever Rudo Menge ontwierp een nieuwe digitaal informatiepakket en een flyer.

Voor de nieuwste doelgroep - aanstaande bruidsparen - werd een trouwarrangement ontwikkeld. In 2008 werden 5 huwelijken gesloten in het Groninger Museum.

2008 IN CIJFERS:

- 5050 gasten
- 60 ontvangsten, waarvan
- 5 huwelijken en
- 20 exclusieve Rabobankontvangsten
- bij 35 ontvangsten was een rondleiding onderdeel van de ontvangst en hebben we
- 2880 mensen rondgeleid
- € 60.000 huuropbrengst
- € 100.000 totale opbrengst

RONDLEIDINGEN

Het museum is er trots op dat in 2008 bijna 13.000 bezoekers hebben deelgenomen aan een rondleiding, een stijging van ruim 2000 deelnemers ten opzichte van 2007. Ruim 2100 mensen boekten een arrangement en combineerden een rondleiding met een kopje koffie, lunch of borrel. In het najaar hebben we alle bestaande relaties en potentiële groepen via een omvangrijke mailing geïnformeerd over komende tentoonstellingen

en over de ontvangstmogelijkheden van het museum. Vormgever Rudo Menge ontwierp een prachtig nieuw digitaal informatiepakket met een digitaal aanvraagformulier, waardoor het mogelijk is geworden om direct via de website een rondleiding of arrangement te boeken. Ter promotie werden met diverse landelijke mediapartners lezersaanbiedingen met een rondleiding georganiseerd. We continueerden de samenwerking met Marketing Groningen en Kool Rondvaarten.

2008 IN CIJFERS:

- 8383 bezoekers hebben deelgenomen aan rondleidingen
- 2428 bezoekers hebben deelgenomen aan
- 74 arrangementen, en
- 2071 leerlingen, wat een totaal oplevert van
- 12.882 aantal deelnemers
- 16 rondleiders
- 4 instructierondleidingen
- 1 nieuwe digitaal informatiepakket
- 1 nieuw digitaal aanvraagformulier

MARKETINGACTIES EN SAMENWERKINGSVERBANDEN

In 2008 was er veel aandacht voor het continueren van bestaande en het ontwikkelen van nieuwe joint promotions met diverse partners, met als doel extra museumbezoekers en het genereren van free publicity voor de tentoonstellingen en voor het museum. De samenwerkingsverbanden zijn essentieel voor het bereiken van bestaande en nieuwe doelgroepen.

Belangrijk was de samenwerking met de Rabobank. Als Presenting Partner van de tentoonstelling *Go China!* hebben we samen met het Drents Museum diverse ledenarrangementen en aanbiedingen samengesteld voor de leden van de Rabobank. Deze werden gecommuniceerd via de media van de Rabobank, zoals het ledenmagazine Dichterbij (oplage 1,6 miljoen per nummer), de lokale Rabobankwebsites en via de communicatiekanalen en klantenbestanden van Rabobank Nederland.

Samen met de Rabobank werd twee maal een publiekswedstrijd georganiseerd met als hoofdprijs een reis naar China. De eerste actie is in samenwerking met radiostation Classic FM en SRC Cultuurvakanties tot stand gekomen en heeft ruim 3500 deelnemers opgeleverd. Voor de tweede actie is aan elke bezoeker van *Go China!* in Groningen via een speciale kaart naar hun contactgegevens gevraagd, waarbij men kans maakte op een volledige verzorgde reis naar China.

In september trok de jaarlijkse Rabobank Museumdag ruim 500 bezoekers; iets minder dan andere jaren omdat veel Rabobankleden de tentoonstelling *Go China!* al hadden bezocht dank zij de actie van 50% korting op de entree voor houders van een Rabobankpas.

De samenwerking met de marketingafdeling van het Drents Museum was nuttig en succesvol. Ter ondersteuning van de multimediacampagne van de tentoonstelling *Go China!* hebben we diverse gezamenlijke acties georganiseerd met partners zoals de AVRO, NRCV, ANWB, CJP en de Museumvereniging. Er is op grote schaal gelobbyd om culturele en toeristische instellingen de gelegenheid te geven aan te sluiten bij het thema van het project om zo een groter bereik te bewerkstelligen. Zo hebben Marketing Groningen en Marketing Drenthe de toeristische accommodaties gestimuleerd om speciale *Go China!* arrangementen te ontwikkelen. Een goed voorbeeld daarvan zijn de meerdaagse arrangementen met vakantiedorp Hof van Saksen.

Een andere belangrijke partner is de NS. Door de ligging van het museum tegenover het station trekt het museum een hoog percentage treinreizigers. Gebruik makend van dat gegeven organiseren we met grote regelmaat acties en activiteiten in samenwerking met de NS. Zo was er in 2008 een zeer succesvolle lezing over *Go China!* die maar liefst 1000 NS-reizigers naar het museum trok. Daarnaast leverde een kortingsactie in het kader van Russische Sprookjes met het blad Spoor (oplage 130.000 per nummer) een respons op van 1800 bezoekers.

Sinds 2007 is het Groninger Museum begunstigde van de BankGiro Loterij. Deze samenwerking wordt op diverse manieren uitgedragen. Zo was er een succesvolle wervingsactie met de Dining Chair van Maarten Baas die behalve veel aandacht ook extra loten en deelnemers heeft opgeleerd. Een dergelijke actie zal in 2009 terugkeren en een jaarlijks terugkerend event worden en dient inmiddels als voorbeeld voor andere

beneficiënten. Daarnaast hebben we in 2008 diverse gezamenlijke acties georganiseerd, zoals de wedstrijd in het kader van de tentoonstelling *Russische Sprookjes* waarbij bezoekers door lid te worden van de BankGiro Loterij kans maakten op een rondreis door Rusland.

In 2008 is de samenwerking met de Stichting Vrije Academie voor Kunsthistorische Onderwijs te Amsterdam geïntensiveerd. Naast diverse lezingen werd in 2008 ook een museumopenstelling in samenwerking met NRC Handelsblad georganiseerd.

Samen met de Volkskrant organiseerden we ter gelegenheid van de tentoonstelling *Russische Sprookjes* een bijzondere lezersaanbieding met acteur Gijs Scholten van Aschat die het sprookje van de Vuurvogel voordroeg voor een uitverkochte zaal volwassenen en kinderen.

Andere belangrijke samenwerkingspartners zijn SRC Cultuurvakanties, de Nederlandse Museumvereniging, AVRO, NCRV, Public Express en de ANWB. We werkten samen met de Bijenkorf, Nouveau, Libelle, Elegance, Kunstbeeld, VPRO, Arriva, Menzis en CJP en participeerden in de klantenpassen van de Stichting Kinderopvang Stad Groningen, de nieuwe De Agenda Voordeelpas van de Oosterpoort en de Stadsschouwburg, de Arriva Kortingskaart en de UMCG-pas

2008 IN CIJFERS:

- 20 lezersacties met een totale oplage van 7,3 miljoen hebben
- 2400 vouchers opgeleverd, goed voor 4800 bezoekers, plus
- 2000 deelnemers aan lezersaanbiedingen en 1100 ledenarrangementen voor Rabobankklanten
- 14 advertenties, die na aftrek van kosten een waarde vertegenwoordigen van 16.000 euro

(Nb. niet inbegrepen zijn de klantenpassen en de voordeelprogramma's waarin we participeren; deze zijn moeilijk in concrete cijfers uit te drukken.)

AFDELING

Behalve de coördinator maakten floormanagers Lijster van Rossem en Arjo Passchier en stagiaires Tessa Brink en Susan van Geijn in 2008 deel uit van de afdeling Commerciële activiteiten.

Het rondleidersteam, sinds jaar en dag het inhoudelijke visitekaartje van het museum, bestond in 2008 uit Jos Boerjan, Margriet Diertens, Anneke Dijkhuis, Mattie de Dreu, Marian Geboers, Christiane Heiser, Stijn Hooijer, Merel IJsbrandy, Arjo Passchier, Peter Propstra, Ellen van der Vecht, Marcel Wichgers en Marie Wollerich. We namen afscheid van Marika Albers, Nienke Wind en Josien Beltman. Het team werd eind 2008 verstrekt met drie nieuwe medewerkers: Jeanette van Beek, Jantien de Boer en Eric Setz.

De afdeling werd ondersteund door het boekingskantoor. Er werd samengewerkt met de business manager en de afdelingen educatie en PR/Communicatie.

TOEKOMST

De ambities reiken ver. Meer free publicity, meer bezoekers en meer opbrengsten.

Om dat doel met minimale middelen te bereiken vereist inventiviteit.

In 2009 wil de afdeling commerciële activiteiten initiator zijn van de Groninger Museumbus, waarmee tal van doelgroepen (kinderen, ouderen en andere groepen) naar het museum gehaald kunnen worden.

Na de voltooiing van het Onderwatercafé nieuwe stijl willen we het Groninger Museum als ultieme vergaderlocatie gaan vermarkten. Ook biedt de nieuwe vormgegeven ruimte extra mogelijkheden voor de aanstaande bruidsparen.

We willen nog meer investeren in het aangaan van structurele samenwerkingsverbanden en cross-overs en hebben daar in de voorbereiding op de tentoonstelling van Waterhouse een goede start mee gemaakt.

PERSONEEL EN ORGANISATIE

ORGANISATIEONTWIKKELING

Het jaar 2008 laat zich vooral kenmerken door tijdelijke wisselingen in de top van de organisatie en het vertrek van enkele medewerkers op cruciale functies.

Algemeen directeur, Kees van Twist, is op 1 februari betrokken naar New York in verband met zijn benoeming tot Ambassadeeraad Culturele Aangelegenheden. Patty Wageman heeft - naast haar functie als adjunct-directeur- de taken en verantwoordelijkheden van algemeen directeur vanaf die datum overgenomen. In september 2008 heeft Kees van Twist, conform afspraak, kenbaar gemaakt gebruik te maken van de terugkeermogelijkheid naar het Groninger Museum en hij zal per 1 februari 2009 opnieuw in dienst treden. In de maand december viel de gehele directiefunctie uit ten gevolge van gelukkige privé-omstandigheden. Door een sterk gedeeld verantwoordelijkheidsgevoel en een gezamenlijke krachtsinspanning van alle leidinggevend en medewerkers konden de tentoonstellingsprojecten ongewijzigd gerealiseerd worden. De uitvoering van een aantal interne organisatieprocessen hebben echter vertraging ondervonden waaronder het werken met e-Synergy en de uitvoering van de functiewaardering.

De tijdelijke directiewisseling heeft intern geleid tot een tijdelijke herschikking van taken voor een aantal leidinggevend en. Deze tijdelijke veranderingen hebben in enkele gevallen een duidelijker werkproces als resultaat gehad en in andere situaties worden nieuwe afspraken gemaakt zodra de directiefuncties weer volledig bezet zijn.

Per 1 mei heeft conservator Han Steenbruggen het Groninger Museum verlaten in verband met zijn benoeming tot directeur van het museum Belvédère in Oranjewoud bij Heerenveen. Tot zijn opvolger is benoemd Mariëtta Jansen, die de tentoonstellingen van De Ploeg en 20ste eeuwse kunst vorm zal geven en ontwikkelen.

Het voorgenomen vertrek in verband met F.P.U. in 2009 van de coördinator Technische Dienst, Eisso Nijborg, was aanleiding tot het vervroegd openstellen van deze vacature. Na de gelijktijdige in- en externe wervingsprocedure is besloten tot vervulling van de leidinggevende rol door het hoofd Collecties, Caspar Martens. Hij combineert voorlopig voor de duur van één jaar de leidinggevende rol over twee afdelingen, waarbij een aantal uitvoerende taken van de Technische Dienst gedelegeerd zijn aan drie medewerkers, Harrie Kemper, Peter Zwarts en Tjeco Boonstra. Daarmee hebben zij de functie van uitvoerend coördinator gekregen met eigen verantwoordelijkheden en bevoegdheden over een specialistisch deelgebied binnen de Technische Dienst. In de zomer van 2009 zal de directie na een evaluatie een beslissing nemen over hoe de leiding over de TD en de verdeling van werkzaamheden voortgezet gaat worden na 1 september 2009.

Eind 2008 is op basis van ervaringen besloten het werken met vrijwilligers in de museumwinkel niet te continueren. De combinatie van betaalde en onbetaalde medewerkers binnen deze, commerciële afdeling van het museum leidt tot ongewenste problemen bij de werkverdeling en roosterindeling. In de loop van 2008 is al begonnen met de afbouw van vrijwilligerswerkzaamheden in de winkel en ondanks deze maatregel zijn de personele kosten niet gestegen.

Het Groninger Museum blijft echter vrijwilligerswerk zeer belangrijk vinden en zal ook daar waar mogelijk is binnen de organisatie vrijwilligerswerk blijven aanbieden en ondersteunen. Dit geldt in het bijzonder voor informatiebalies van de afdeling niet-commerciële publieksactiviteiten waar 51 vrijwilligers met veel inzet, plezier en enthousiasme bezoekers ontvangen en informeren.

Eveneens heeft in de maand december een tweetal ontslagprocedures moeten plaatsvinden ten gevolge van bezuinigingen op de gesubsidieerde arbeid per 1 januari 2009. Dit betrof twee ID-medewerkers met een zogenaamde re-integratie indicatie, een indicatie voor uitstroom naar niet gesubsidieerd werk. Beide medewerkers waren er niet in geslaagd per 1 januari een andere baan te vinden maar zijn via de Dienst Sociale Zaken en Werk (St. WeerWerk) voor een periode van zes maanden opgenomen in een zgn. "vangnetregeling".

TIJDELIJK PERSONEEL

Als gevolg van de extra activiteiten voor de tentoonstelling Go China en als gevolg van de tijdelijke interne veranderingen heeft de directie besloten meerdere, tijdelijke extra medewerkers aan te trekken. Dit betrof de afdelingen Presentaties, Collecties, Technische Dienst, Educatie, Financiën, P&O, Beveiliging, Publieksactiviteiten en Communicatie.

Voor Go China zijn voornamelijk extra uitzendmedewerkers ingeleend. In totaal zijn er voor go China ca. 4100 uren gewerkt door tijdelijke medewerkers en ca. 200 extra uren door de medewerkers in vaste dienst. Dit betrof vooral extra werkzaamheden bij het transport, de inrichting, op- en afbouw van de tentoonstelling, de uitvoering van het onderwijs educatieprogramma, de rondleidingen en de vooral de beveiliging. In de maand december heeft dit proces van het inhuren van extra personeel zich gedeeltelijk herhaald bij de voorbereiding en opening van de tentoonstelling Waterhouse.

WERKPROCESSEN

Na een lange voorbereidingsperiode is op 1 september 2008 het digitale informatiesysteem e-Synergy "live" gegaan. Het doel van e-Synergy is om werkprocessen binnen het Groninger Museum beter op elkaar af te stemmen om daarmee een grotere efficiëntie te bereiken. Het systeem bevat de modules Financiën, HRM, Post, Agendabeheer, Intranet, Boeking en Relatiebeheer. De implementatie van dit systeem heeft een aantal kinderziektes met zich meegebracht en daardoor vertraging opgelopen. Deze vertraging is mede veroorzaakt door het "op maat moeten aanpassen" aan de specifieke werkprocessen binnen het Groninger Museum. In het najaar van 2008 is vooral hard gewerkt aan het oplossen van deze problemen. Daartoe is ook op projectbasis een tijdelijke medewerker aangetrokken. e-Synergy vergt echter - naast implementatie - ook een continu onderhoud; in 2009 zal een besluit vallen over hoe deze onderhoudstaak zal worden georganiseerd.

Zoals hierboven al genoemd heeft ook de uitvoering van de functiewaardering vertraging opgelopen in 2008. De functiebeschrijvingen zijn eind 2008 - op enkele uitzonderingen na - afgerond. De functies worden daarna volgens de CAO afspraken gewaardeerd door de AWWN volgens het museale functiewaarderingssysteem (ORBA).

GESUBSIDIEERDE BANEN

WSW-BANEN

Ook in 2008 is de bijzonder plezierige samenwerking met de Dienst Sociale Werkvoorziening van de gemeente Groningen voortgezet. De communicatie met deze dienst en de plaatsingsprocedure voor WSW-werknemers bij de afdeling Beveiliging verlopen naar tevredenheid. Veel WSW-werknemers willen de opleiding Beveiliging niveau 2 volgen zodra ze bij het museum gedetacheerd zijn. Ter voorkoming van teleurstellingen tijdens de opleiding zijn met het Noorderpoortcollege afspraken gemaakt over een toelatingstest.

ID-BANEN

Eind 2008 werken nog vier medewerkers met een maatschappelijk gesubsidieerde baan in het museum. Voor deze medewerkers is de baan door het besluit van de gemeenteraad voor de duur van drie jaar veilig gesteld.

OVERIGE GESUBSIDIEERDE BANEN

De directie heeft het besluit om gebruik te maken van andere gesubsidieerde banen uitgesteld tot 2009 mede omdat zij eerst duidelijk zicht wil hebben op de minimaal vereiste vaste bezetting van de organisatie en de daaraan verbonden personele lasten.

ONTWIKKELING PERSONELE BEZETTING

In 2008 is zichtbaar geworden dat de vaste personele bezetting op meerdere afdelingen zeer kwetsbaar is. Vaak betreft dit specialistische en unieke functies waar de continuïteit van de productie en dienstverlening risico's loopt door het grote tentoonstellingsprogramma, de vele activiteiten, educatieprogramma's, ontvangsten en uitbreiding van de openingsuren op de vrijdagavonden; risico's die versterkt worden bij ziekte en verlof. De directie zal in 2009 onderzoeken of en waar versterking van de organisatie nodig en mogelijk is.

STAGEBELEID

Ook in 2008 heeft een grote groep stagiaires gebruik gemaakt van de mogelijkheid om via het Groninger Museum praktijkervaring op te doen voor een beroepsopleiding, variërend van beveiliging tot kunsthistoricus. In totaal hebben 36 studenten in de loop van 2008 deelgenomen aan een stageprogramma. De samenwerking met de diverse opleidingsinstituten in Groningen, zowel de Universiteit van Groningen, de Hanzehogeschool en de MBO opleidingen Noorderpoortcollege en Alfacollege verloopt naar tevredenheid. Ook studenten uit andere steden en opleidingen vinden het Groninger Museum een aantrekkelijke en relevante stagegever. De verhouding tussen studenten uit stedelijke en niet-stedelijke opleidingsinstituten is 2:1.

Ook in 2008 heeft het Groninger Museum heeft er niet voor gekozen om verzoeken voor maatschappelijke stages of snuffelstages te honoreren Deze stages vergen bijzonder veel personele (begeleidings)capaciteit en dezelfde administratieve verplichtingen als reguliere stages en bovendien zijn de periodes te kort. Ze zijn daardoor te kostbaar voor het museum.

SAMENSTELLING PERSONEELSBESTAND (PEILDATUM 31 DECEMBER 2008*)

	T	M	V
Onbepaalde tijd	50	29	21
Tijdelijk	17	6	11
ID-banen	6	2	4
WSW-medewerkers	9	9	0
oud-Banenpoolmedewerkers	3	3	0
Uitzendmedewerkers	54	22	32
Vrijwilligers	53	4	49
Stagiaires	13	5	8

*) dit betekent dat men onder contract staat; voor uitzendkrachten betekent dit niet dat men ook feitelijk werkzaam is op 31 december.

OPLEIDINGEN

In 2008 zijn gebruikerscursussen e-Synergy gegeven voor alle medewerkers en een aparte cursus voor leidinggevend. Totaal hebben 45 medewerkers deelgenomen aan de algemene gebruikerstraining en 12 leidinggevenden aan hun specifieke cursus. Daarnaast hebben de medewerkers die systeembeheerder zijn voor het specialistische e-Synergy onderdeel (bijv. Boeking en Postbeheer) aparte trainingen gevolgd.

Aan de herhalingslessen BHV hebben 10 medewerkers deelgenomen.

Daar waar gewenst zijn de individuele wensen van medewerkers voor het volgen van een opleiding of cursus gehonoreerd.

ZIEKTEVERZUIM

Het netto verzuim is afgenomen van 4,6% naar 3,6%. Ook het gedeeltelijk verzuim daalde van 0,8% naar 0,4%. Er is een laag zwangerschapsverlof (0,1%; 2007: 0,95%). Het bruto verzuim bedraagt 4,1% in 2008 (2007: 6,3%).

De meldingsfrequentie*) is 1.75; in 2007 was dit 1.69; 11 medewerkers hebben zich 4x of vaker ziek gemeld (2007: 7).

Ook in 2008 heeft de Arbo-dienst geen arbeidsgerelateerde aandoeningen vastgesteld.

Samenvattend kan geconcludeerd worden:

het verzuimpercentage is gedaald en is laag;

de verzuimfrequentie is redelijk stabiel maar aan de hoge kant;

er is geen causaal verband tussen het werk en het ziekteverzuim vastgesteld.

*) de meldingsfrequentie is het gemiddeld aantal meldingen per persoon over een bepaalde periode.

Raad van toezicht per 31 december 2008

de heer drs. J.C. Houwert, voorzitter
mevrouw drs. H. d'Ancona
de heer prof.dr. D.E.H. de Boer
mevrouw A. Demeester
de heer mr. T.S. Plas
de heer drs. G.H.B. Verberg

Bestuur Stichting Kunstbezit en Oudheden Groninger Museum per 31 december 2008

de heer drs. J.C. Houwert, voorzitter
de heer prof.dr. D.E.H. de Boer
mevrouw A. Demeester
mevrouw J. Sanders-Mol

Ondernemingsraad

De ondernemingsraad bestond in 2008 uit: Bert de Jonge (voorzitter), Rob van Straten (secretaris), Stijn ten Hoeve, Harrie Kemper en Ruud Schenk. In december verliet Rob van Straten de ondernemingsraad en werd Harrie Kemper benoemd tot secretaris. Er is thans een vacature die in 2009 wordt opgevuld middels verkiezingen.

PERSONEEL 2008**MEDEWERKERS IN LOONDIENST OP 31-12-2008**

Mw. Anthonio-van Veen, J.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Baak, P.J.	(Commerciële Zaken)
Mw. Bakker, K.	(Publieksactiviteiten/Boeking)
Mw. Beer, J.	(Museumwinkel)
Dhr. Beentjes, J.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Betsema, R.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Bijlefeld, E.F.	(Communicatie & Publiciteit)
Dhr. Boer, A.G.	(Facilitaire Zaken/Technische Dienst)
Mw. Bonvanie, B.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Boo, A.S. de	(Informatiecentrum)
Dhr. Boonstra, T.	(Facilitaire Zaken/Technische dienst)
Dhr. Bos, W.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Broersma, M.	(Presentaties)
Mw. Cazemier, D.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Cutaia, A.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Dijk, J.H. van	(Collecties)
Mw. Dijkstra, H.J.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Dijkstra, K.M.	(Facilitaire Zaken/Technische Dienst)
Dhr. Dijkstra, R.	(Informatiecentrum)
Mw. Eriks, G.W.	(Directiesecretariaat)
Mw. Faucon-Kromojahjo, K.L.	(Secretariaat)
Mw. Gerritsma, A.J.	(Commerciële Publieksactiviteiten)
Dhr. Graaf, J de	(Museumwinkel)
Mw. Groot, G. de	(Educatie)
Mw. Heikens, I.	(Museumwinkel)
Dhr. Hekert, B.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Hewanchal, H.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Hoeve, S.D.ten	(Presentaties)
Mw. Hogerdijk, F.A.M.	(Financiën)
Mw. Jager, S.	(Publieksactiviteiten)
Mw. Jansen, M.M.M.	(Presentaties)
Dhr. Jonge, B. de	(Collecties)
Dhr. Kamminga, H.A.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Kemper, H.H.	(Facilitaire Zaken/Technische Dienst)
Dhr. Kiewiet, P.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Klooster, J.	(Collecties)
Dhr. Knol, E.	(Presentaties)
Dhr. Kolsteren, S.	(Educatie)
Dhr. Latumakulita, J.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Leeuw, M. de	(Informatiecentrum)
Mw. Loenhout, M. van	(Collecties)
Mw. Marcis-Bakory, K.	(Facilitaire Zaken/Huishoudelijke Dienst)
Dhr. Martens, C.	(Collecties en Facilitaire Zaken/ Technische Dienst)
Mw. Martijn, A.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Nakhostin Taghavi, M.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Nijborg, E.	(Facilitaire Zaken/Technische Dienst)
Dhr. Noeken, J.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Pattiwael, E.W.F.	(Personeel & Organisatie)
Mw. Postma, G.	(Secretariaat)
Dhr. Reitsma, K.J.	(Facilitaire Zaken/Technische Dienst)
Mw. Rongen, B.M.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Rozema-Woldhuis, H.A.	(Directiesecretariaat)
Mw. Rustebiel, T.T.	(Collecties en Facilitaire Zaken/Beveiliging)

Mw. Schat, M.	(Publieksactiviteiten)
Dhr. Schenk, R.	(Presentaties)
Mw. Schepers, C.C.	(Museumwinkel)
Mw. Schumacher, H.A.M.	(Personeel & Organisatie)
Mw. Selbach, J.G.T.M.	(Communicatie & Publiciteit)
Dhr. Sferrazza, D.	(Facilitaire Zaken/Technische Dienst)
Dhr. Sinderen, K. van	(Informatiecentrum/Automatisering)
Dhr. Slagter, G.R.	(Financiën)
Dhr. Snellaars, J.K.F.	(Automatisering)
Dhr. Straten, R. van	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Straver-Siwalette, L.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Topf-Lamberts, B.A.J.	(Secretariaat)
Dhr. Tuinstra, F.J.	(Financiën)
Dhr. Vrieling, J.	(Facilitaire Zaken/Technische Dienst)
Mw. Vrugtman, G.H.	(Publieksactiviteiten)
Mw. Wageman, P.	(Directie)
Dhr. Waldmann, H.I.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Wilson, M.	(Presentaties)
Mw. Zijpp, S. van der	(Presentaties)
Dhr. Zwarts, P.J.	(Facilitaire Zaken/Technische Dienst)

WSW MEDEWERKERS OP 31-12-2008

Dhr. Berk, S.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Güven, G.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Hendricks, J.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Immel, G.J.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Lambeck, R.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Palmans, R.J.	(Informatiecentrum)
Dhr. Vries, P. de	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Warnar, F.Y.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Wubbolt, R.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)

OUD BANENPOOLMEDEWERKERS

Dhr. Kremer, R.H.L.	(Informatiecentrum)
Dhr. Lammerts, H.N.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Raats, D.J.	(Informatiecentrum)

STAGIAIRES OP 31-12-2008

Mw. Frühmann, D.C.	(Educatie)
Mw. Hulsink, N.	(Educatie)
Dhr. Gholamzadeh Neghabi, J.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Groenewold, W.J.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Groot, J.F. de	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Linden, R. van der	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Miguel, M.F.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Schuiling, D.	(Personeel & Organisatie)
Mw. Seydel, M.J.	(Communicatie & Publiciteit)
Mw. Verhagen, A.M.	(Educatie)

VRIJWILLIGERS 31-12-2008

Mw. Asselbergs, S.E.	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Bak, H.F.	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Beekhuis-Winter, W.	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Boer, A. de	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Bolt, F.	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Boo-Huizenga, S.H.W. de	(Publieksactiviteiten/Infobalie)

Mw. Boon, M.	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Dhr. Bos, A.A.	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Bos-Willekes, C.J.M.	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Brandsen, E.	(Museumwinkel)
Mw. Brinkgreve, W.H.	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Broekema, E.W.	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Broer, F.W.	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Caspers, G.M.H.	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Ditmars, H.L.L. van	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Groothuis, H.J.M.	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Haas-Gies, J.M.C. de	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Heeg, C.G.	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Dhr. Heeringa, N.	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Helmers, C.E.M.	(Museumwinkel)
Mw. Hemmen, J. van	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Hendrikse-Ouwelaan, M.	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Hendriksen, M.	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Dhr. Hoek, K. van der	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Huisman, J.U.M.	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Idema-Vissers, J.G.	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Japink, W.	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Kasdorp, I.G.	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Kiewiet, Y.G.	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Koelers-Pit, L.	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Kolk, N.A. van der	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Kok, M.A.	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Koster, B.E.	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Kreugel - Goedkoop, I.T.	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Kuipers, J.H.	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Leemhuis, G.J.	(Collecties)
Mw. Mensink-Staals, G.	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Messel-Waiboer, J.A. van	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Moerman, M.	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Dhr. Ooijen, P. van	(Museumwinkel)
Mw. Pilon-Muller, E.	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Sanders, H.J.	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Schotborgh, M.J.	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Schuurman, C.T.J.	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Seijen-Nijlaan, T.J.	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Smeth, W.A. de	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Spanjer, H.	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Starreveld-Oom, M.	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Stoffers, M.	(Presentaties)
Mw. Tijdens, W.	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Tijdens-Willemsen, J.H.	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Vries, A. de	(Publieksactiviteiten/Infobalie)
Mw. Wilde, J.F. de	(Publieksactiviteiten/Infobalie)

UITZENDKRACHTEN OP 31-12-2008

Mw. Beets, C.	(Museumwinkel)
Mw. Beltman, J.F.	(Publieksactiviteiten/Rondeleidingen)
Dhr. Bijsterveld, S.A.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Boer, M.L. de	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Boerjan, J.T.	(Publieksactiviteiten/Rondeleidingen)
Dhr. M. Bos	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Bosman, D.	(Educatie/Museumdocenten)

Dhr. Bouma, D.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Buurman, B.S.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Cingel, C. van der	(Publieksactiviteiten/Rondeleidingen)
Mw. Cupédo, A.H.	(Educatie/Museumdocenten)
Mw. Demmer, L.	(Educatie/Museumdocenten)
Mw. Diertens, M.	(Publieksactiviteiten/Rondeleidingen)
Mw. Dijkhuis, A.M.H.	(Publieksactiviteiten/Rondeleidingen)
Mw. Dresscher, S.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Dreu, M. de	(Publieksactiviteiten/Rondeleidingen)
Dhr. Edelenbos, S.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Gall, M.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Geboers, M.	(Publieksactiviteiten/Rondeleidingen)
Mw. Geijn, S. van	(Commerciële Publieksactiviteiten)
Dhr. Groot, W.R. de	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Haverkamp, R.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Heiser-Schmid, C.S.A.	(Publieksactiviteiten/Rondeleidingen)
Mw. Holman, A.	(Educatie/Museumdocenten)
Mw. Hooijer, S.	(Publieksactiviteiten/Rondeleidingen)
Mw. IJsbrendy, M.	(Publieksactiviteiten/Rondeleidingen)
Dhr. Jager, R. de	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Janssens, B.E.	(Educatie/Museumdocenten)
Dhr. Jones, E.P.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Jong, N. de	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Koopmans, J.P.	(Staf/Chauffeur)
Mw. Kuipers, G.C.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Kuipers, M.S.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Kramer, J.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Kühlman, P.C.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Laan, S.G.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Lier, G.J.	(Educatie/Museumdocenten)
Mw. Nijenhuis, B.T.M.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Noppert, W.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Ottema, A.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Passchier, A.J.C.	(Publieksactiviteiten/Rondeleidingen)
Dhr. Propstra, P.H.	(Publieksactiviteiten/Rondeleidingen)
Mw. Rinds, T.	(Educatie/Museumdocenten)
Mw. Rossem, L.R.	(Commerciële Publieksactiviteiten)
Dhr. Schunselaar, J.W.	(Staf/Chauffeur)
Dhr. Setz, E.H.	(Publieksactiviteiten/Rondeleidingen)
Dhr. Sijbolts, A.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Stel, O.J. van der	(Educatie/Museumdocenten)
Dhr. Struijs, S.Y.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Dhr. Tongeren, D. van	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Vecht, E. van der	(Publieksactiviteiten/Rondeleidingen)
Mw. Veen, I. van der	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Veen, I.J. van der	(Educatie/Museumdocenten)
Mw. Veenstra, J.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Vermeer, D.	(Secretariaat)
Dhr. Wichgers, J.M.	(Publieksactiviteiten/Rondeleidingen)
Mw. Woldhuis, M.P.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Woldhuis, P.M.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Wollerich, M.G.	(Publieksactiviteiten/Rondeleidingen)
Dhr. Woudenberg, P.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)
Mw. Zuiderveld, A.D.	(Facilitaire Zaken/Beveiliging)

REKENING GRONINGER MUSEUM

EXPLOITATIE GRONINGER MUSEUM 2008

	JAAR REKENING 2007	JAAR REKENING 2008	
ALGEMENE BATEN			
800	Exploitatiesubsidies	4.201	4.228
810	Budgetsubsidie huur	442	442
820	Entreegelden	942	1.248
830	Pachten	33	33
890	Diverse baten	207	49
TOTAAL ALGEMENE BATEN		5.825	6.000
ALGEMENE LASTEN			
400	Personeelskosten	2.536	2.556
410	Afschrijving en contracten	569	599
420	Huisvesting	1.161	1.180
430	Algemene kosten	297	344
440	Marketing en communicatie	30	26
490	Diverse lasten	72	37
TOTAAL ALGEMENE LASTEN		4.665	4.742
SALDO ALGEMENE BATEN MINUS ALGEMENE LASTEN		1.160	1.258
ACTIVITEITEN			
450	Kosten collecties	292	884
850	-/- Omzet collecties	-89	-94
851	-/- Doelsubsidies collectie	-366	-966
	Netto kosten collecties	-163	-176
460	Kosten presentaties	2.326	4.653
860	-/- Gegeneerde omzet presentaties	-1.063	-3.186
	Netto kosten presentaties	1.263	1.468
470	Kosten publieksactiviteiten educatie	79	83
870	-/- Omzet publieksactiviteiten educatie	-26	-49
	Netto kosten PBA educatie	53	34
480	Kosten publieksactiviteiten commercieel	607	1.033
880	-/- Omzet publieksactiviteiten commercieel	-766	-1.271
	Netto omzet PBA commercieel	-159	-238
SALDO NETTO KOSTEN ACTIVITEITEN		994	1.088
SALDO BATEN MINUS LASTEN		166	170

BALANS GRONINGER MUSEUM PER 31-12-2008

ACTIVA - BEDRAGEN X € 1.000	JAAR REKENING 2007	JAAR REKENING 2008	AFWIJKING 2007 <> 2008
Immateriële vaste activa			
Bijdrage tweede fase bouw Groninger Museum	58	29	-29
Financiële vaste activa			
Lening U/G	10	6	-4
Materiële vaste activa			
Kunstschaten	PM	PM	
Investerings	654	826	172
Totaal vaste activa	722	861	139
Vlottende activa			
Vorderingen	663	1.752	1.089
Overlopende activa	77	435	358
Voorraad	120	130	10
Voorfinanciering projecten	827	385	-442
Totaal vlottende activa	1.687	2.702	1.015
Liquide Middelen			
Kas, bank en giro	162	74	-88
Totaal liquide middelen	162	74	-88
TOTAAL ACTIVA	2.571	3.637	1.066
PASSIVA - bedragen x € 1.000			
Kapitaal			
Algemene reserve	-378	-212	166
Resultaat	166	170	4
Aansprakelijk vermogen	-212	-42	170
Bestemmingsfonds			
Aankoopfonds	300	0	-300
Totaal bestemmingsfonds	300	0	-300
Voorziening			
Voorziening onderhoud depot	58	86	28
Totaal voorziening	58	86	28
Vreemd vermogen			
Lening aan GM	1.133	1.032	-102
Totaal langlopende schulden	1.133	1.032	-102
Kortlopende schulden			
Verplichtingen	821	1.694	873
Overlopende passiva	279	220	-59
Totaal kortlopende schulden	1.100	1.914	814
Liquide Middelen			
Kas, bank en giro	192	649	457
Totaal liquide middelen	192	649	457
TOTAAL PASSIVA	2.571	3.637	1.066

PUBLICATIES

Antieke bronzen, meesterwerken uit het Shanghai Museum / coörd. cat. C. Martens; Red. G. Wuestman. - 2008. - 160 p. : ill. - ISBN 9040084386

Ai Weiwei / samenst. S. van der Zijpp, M. Wilson. - 2008. - 96 p. : ill. - ISBN 9056622528 (NL/E)

Tekens aan de wand, Chinees realisme en Avant-garde in de jaren tachtig en negentig / samenst. C. Hendrikse. - 2008. - 152 p. : ill. - ISBN 9056621386

Writings on the wall, Chinese realism and avant-garde in the eighties and nineties / comp. C. Hendrikse. - 2008. - 152 p. : ill.. - ISBN 9789056625429

New World Order, hedendaagse installatiekunst en fotografie uit China / Red. S. van der Zijpp, M. Wilson. - 2008. - 199 p. : ill. - ISBN 9056622404

New World Order, contemporary installation art and photography from China / ed. Sue-an van der Zijpp, Mark Wilson. - 2008. - 199 p. : ill. - ISBN 905662251X

Armand Bouten [1893-1965]. Kunst maakt zichzelf, een diepgeworteld expressionisme / tekst S. van den Berg ; Red. H. Steenbruggen, D.

Hardeman, D. Sijens. - 2008. - 184 p. : ill.

J.W. Waterhouse (1849-1917), betoverd door vrouwen / E. Prettejohn, P. Trippi, R. Upstone, P. Wageman ; eindred. S. ten Hoeve. - 2008. - 242 p. : ill. - ISBN 9789085864837

J.W. Waterhouse (1849-1917), the modern pre-raphaelite / E. Prettejohn, P. Trippi, R. Upstone, P. Wageman; ed. S. ten Hoeve. - 2008. - 238 p. : ill. - ISBN 9789085864905

Ploeg Jaarboek 2007: Ontdekkingen, onderzoek & ontwikkelingen / samenst. H. Steenbruggen, D. Sijens. - 2008. - 106 p. : ill. - ISBN 90-5048-092-6

MARIËTTA JANSEN
Artikel
Jansen, M. - Aankopen van de Vereniging Rembrandt: Hendrik Nicolaas Werkman (1882-1945). - ill. - In: Groninger Museummagazine ; Jrg. 21 nr 3 (2008), p. 17 - 19

EGGE KNOL
Boek
Es, W.A. van , E. Knol, G. Kortekaas & A. Nieuwhof (red.). - Om een profiel der afgraving te bezien. Na 100 jaar terug naar Dorkwerd [= Jaarverslagen Vereniging voor Terpenonderzoek 96]. - 2008. - p. 1-196

Artikelen

Knol, E. - Meiers vaak rijke landbouwers in Stad en Lande. - In: Stad & Lande ; nr 4 (2008), p. 36-42.

Brinkhuizen, D.C., H. Buitenhuis, L.J.M. van Es, A.M.P. Kersten, E. Knol, R.C.G.M. Lauwerier, W. Prummel, & J.T. Zeiler. - In memoriam Anneke Clason 30 april 1932 - 7 april 2008. - In: Palaeohistoria 49-50 (2008), p. 1-2

Knol, E. - Vrienden aankopen oude kunst. - In: Groninger Museum Magazine ; Jrg. 21, nr 2 (2008), p. 56-57

Knol, E. - Het verleden van Groningen. - In: Groninger Museum Magazine ; Jrg. 21, nr 2 (2008), p. 39-41

Sint Nicolaas, E., & E. Knol. - Een Groninger Hansje-in-de-kelder. - In: Groninger Museum Magazine ; Jrg. 21, nr 2 (2008), p. 33-35

Knol, E. - Groninger zilver met steun van Rembrandt. - In: Groninger Museum Magazine; Jrg. 21, nr 2 (2008), p. 26-29

Knol, E. - Nessereiland, de oostelijkste punt van Reiderland. - In: Groninger Historisch Jaarboek Groningen 2008. - 2008. - p. 20-35

Knol, E. - De Bultvenne bij Termunterzijl. - In: Verwonderlijk verleden / red. L. Amkreutz, & A.. Willemsen. - 2008. - p. 40-41

Knol, E., G. Kortekaas & A. Nieuwhof. - Het aantekenboekje van Dorkwerd. - In: Om een profiel der afgraving te bezien. Na 100 jaar terug naar Dorkwerd [= Jaarverslagen Vereniging voor Terpenonderzoek 96] / red. W.A. van Es, E.Knol, G. Kortekaas & A. Nieuwhof. - 2008. - p. 50-124

Knol, E. - Het wierdenvraagstuk, Dorkwerd en student Van Giffen. - In: Om een profiel der afgraving te bezien. Na 100 jaar terug naar Dorkwerd [= Jaarverslagen Vereniging voor Terpenonderzoek 96] / red. W.A. van Es, E.Knol, G. Kortekaas & A. Nieuwhof. - 2008. - p. 17-32

Knol, E. - Het Angelsaksische grafveld Beetgum Besseburen. In: Diggelgoud, 25 jaar Argeologysk Wurfferbån, archeologisch onderzoek in Fryslân / red. K. Huisman, [et al.]. - 2008. - p. 148-157

Brinkhuizen, D., H. Buitenhuis, L. van Es, A. Kersten, E. Knol, R. Lauwerier, W. Prummel, J. Schelvis & J. Zeiler. - Bij het overlijden van Anneke Clason. - In: Vitruvius , nr 4 (2008),p. 6

Buursma, A., H. Feenstra, Borstlap, E., M. Bosch, Buursma, K. Essink H. Feenstra, D. Hagen, A. Heinze, E. Knol, Y. Nijlunsing, A. Oost, O. Overdijk, J. de Vlas & K. de Vries. - Bosch, eiland in de nevelen van de historie. - In: Bosch - op zoek naar een verdwenen eiland en zijn geschiedenis [= 't Heer en Feer" 9, themanummer] / red. H.M. Dubblinga & A.J. Maris. - 2008. - p. 10-54

Knol, E. - Wonen op wierden. Aanpassen aan een vruchtbaar land nabij de zee. In: Canon van Groningen, 40 ijkpunten uit de Groninger geschiedenis. - 2008. - p. 6-15

Korte berichten

[Knol, E.]. - Imitatie solidus Lodewijk de Vrome. - In: Cultureel erfgoed 2006, Historisch Jaarboek Groningen 2007 / red. H.A. Groenendijk. - 2008. - 132-156 (141-142!)

Knol, E. - Rottumeroog, mien laifste stee. - In: Golden Raand, kwartaalblad van het Groninger Landschap. - nr 3 (2008). - p. 18

Lanting, J. & E. Knol. - Duizenden jaren oude hamerbijl uit het Slochterbos. - In: Cultureel erfgoed 2007, Historisch Jaarboek Groningen 2008 ? red. H.A. Groenendijk. - 2008. - p. 143-144

Web-publicaties

Knol, E. & M. Driebergen. - De Hanzeschotel uit het zuivelhuis. - 2008. - www.hetverhaalvangroningen.nl

Knol, E. - Voorwerp van de maand: zilveren apostellepel. - 2008. - www.groningermuseum.nl/index.php?id=4-47

Knol, E., ... [et al.]. - Late middeleeuwen, vroegmoderne tijd en het historisch landschap van Holoceen Noord-Nederland. - In: De Nationale Onderzoeksagenda Archeologie (NOaA), Een bundeling van kennis en actuele onderzoeksvragen voor een beter beeld van ons verleden. Rijksdienst Oudheidkundig Bodemonderzoek Amersfoort / red. M. Alkemade, ... [et al.]. - Hoofdstuk 13, p. 1-34. - www.noaa.nl

STEVEN KOLSTEREN
Boeken
Groninger Museum, een kleurrijk gebouw / tekst Steven Kolsteren. - 2008. - 49 p. : foto's. - ISBN 978-90-5212-009-6
Groninger Museum, a colourful building / tekst Steven Kolsteren. - 2008. - 49 p. : foto's. - ISBN 978-90-5212-009-6

Artikelen

Kolsteren, S. - Door de achterdeur weer terug. - In: Frans Haks, een portret (2008); p. 43-49

Kolsteren, S. - Voorouders van het Groninger Museum. - In: Groninger Museummagazine; Jrg. 21, nr 3 (2008), p. 30 - 32

Kolsteren, S. - Het openen van de doos: Nieuwsgierige vrouwen = Opening the box: Curious Women. - In: Groninger Museummagazine ; Jrg. 21, nr 4 (2008), p. 35 - 39

Kolsteren, S. - De ziel van licht: winterlandschap van B.C. Koekkoek. - In: Groninger Museummagazine; Jrg. 21, nr 3 (2008), p. 20 - 21

Kolsteren, S., E. Bos - Go China! Assen-Groningen: Schoolkinderen uit het hele land naar Assen en Groningen met de Rabo Co China! cultuurbus. - In: Groninger Museummagazine ; Jrg. 21, nr 1 (2008), p. 22 - 23

Kolsteren, S. - We kunnen ons afvragen wie we zijn: Ai Weiwei's strijd voor individualisme en het opnieuw tot leven brengen van de Chinese traditie. - In: Groninger Museummagazine ; Jrg. 21, nr 1 (2008), p. 21 - 26

Kolsteren, S. - Eigentijdse Chinese kunst in het leven en werk van Sabine Wang. - In: Groninger Museummagazine ; Jrg. 21, nr 1 (2008), p. 27 - 31

Kolsteren, S. - Betoverd door mythologische vrouwen : John William Waterhouse. - In: Hermeneus : Maandblad voor de antieke cultuur; nr 5 (2008), p. 218-224

RUUD SCHENK
Artikelen
Schenk, R. - Twee schilderijen van Herman Kruyder. - In: Groninger Museummagazine ; Jrg. 21, nr 3 (2008), p. 22 - 23
Schenk, R. - Pattern & decoration uit Amerika. - In: Groninger Museummagazine ; Jrg. 21, nr 3 (2008), p. 24 - 25
Schenk, R. - Tekens aan de wand. - In: Groninger Museummagazine ; Jrg. 21, nr 1 (2008), p. 9 - 14

HAN STEENBRUGGEN
Boeken
Steenbruggen, H. en D. Sijens (samenst.). - Ploeg Jaarboek 2007: Ontdekkingen, onderzoek & ontwikkelingen. - 2008. - 106 p. : ill. - ISBN 90-5048-092-6

Steenbruggen, H., D. Hardeman, D. Sijens (red.). - Armand Bouten [1893-1965] . Kunstmaakt zichzelf, een diepgeworteld expressionisme. - 2008. - 184 p. : ill.

Steenbruggen, H. - Job Hansen, Grachtstraat 42. -2008. - 12 p. : ill. - ISBN 9789071139093

Rozema, H. J. Selbach, H. Steenbruggen (red.). - Frans Haks, een portret. - 2008. - 234 p. : ill. - ISBN 90-71691-67-5

Artikelen

Steenbruggen, H. - Een Zwitserse expressionist voor. - In: Groninger Museummagazine ; Jrg. 21, nr 3 (2008), p. 42 43

Steenbruggen, H. - Van drie wijzen en een vrouwelijk naakt: Bij een schilderij van Jan Jordens (1883 - 1962). - In: Groninger Kerken ; nr 1 (2008), p. 24

Steenbruggen, H. - Voor dit moment. - In: NOK - Kunst uit Friesland en Groningen. - 2008

Steenbruggen, H. - Over bezonken abstracties - recente schilderijen van Hans Boer. - In: Solo - Hans Boer, nr 15. - p. 4-5

Steenbruggen, H. - Fred Pollack - geheimtaal van de ziel. - In: Fred Pollack - geheimtaal van de ziel.

Steenbruggen, H. - Een klein universum van licht en kleur - het atelier van Job Hansen. - In: Ploeg Jaarboek 2007. -p. 41-47

Steenbruggen, H. - Jan van der Zee - een teruggevonden schilderij en een toeschrijving - Een aanvulling op het boek Wobbe Alkema en het

constructivisme. - In: Ploeg Jaarboek 2007. - p. 90-93

PATTY WAGEMAN
Boeken
Wageman, P., S. ten Hoeve (concept en samenst.). - Bron van betovering, J.W. Waterhouse (1849-1917), een bloemlezing uit werken van Ovidius, Dante, Shelley, Keats. - 2008. - 128 p. : ill. - ISBN 9789085864820

E. Prettejohn, P. Trippi, R. Upstone, P. Wageman; S. ten Hoeve (eindred.). - J.W. Waterhouse (1849-1917), the modern Pre-Raphaelite-. - 2008. - 238 p. : ill. - ISBN 9789085864905

E. Prettejohn, P. Trippi, R. Upstone, P. Wageman; S. ten Hoeve (eindred.). - J.W. Waterhouse (1849-1917), betoverd door vrouwen. - 2008. - 242 p. : ill. - ISBN 9789085864837

SUE-AN VAN DER ZIJPP
Boeken
Zijpp, S. van der, M. Wilson (samenst.). - Ai Weiwei. -2008. - 96 p. : ill. - ISBN 90-5662-252-8

Zijpp, S. van der, M. Wilson (samenst.). - New World Order, Hedendaagse installatiekunst en fotografie uit China. - 2008. - 199 p. : ill. - ISBN 90-5662-240-4 (ISBN 90-5662-251-X)

Artikelen

Zijpp, S. van der. - Avant-Garde uit de jaren tachtig. - In: New World Order, Hedendaagse installatiekunst en fotografie uit China / samenst. S. van der Zijpp, M. Wilson. - 2008, p. 8-9

Zijpp, S. van der. - New World Order?. - In: New World Order, Hedendaagse installatiekunst en fotografie uit China China / samenst. S. van der Zijpp, M. Wilson. - 2008, p. 23-35

Zijpp, S. van der. - Onbreekbaar. - In: Ai Weiwei China / samenst. S. van der Zijpp, M. Wilson. - 2008, p. 8-11

Zijpp, S. van der. - Avant-Garde uit de jaren tachtig. - In: Groninger Museummagazine ; Jrg. 21, nr 1 (2008), p. 6 - 8

Zijpp, S. van der. - New World Order? - In: Groninger Museummagazine ; Jrg. 21, nr 1 (2008), p. 15 - 20

Zijpp, S. van der. - Paarden in het museum. - In: Groninger Museummagazine ; Jrg. 21, nr 3 (2008), p. 54 - 55

Zijpp, S. van der. - China is hot. - In: Go China! Assen-Groningen Magazine ; Jrg. 21, nr 1 (2008), p. 34 - 39

Ai Weiwei / Sue-an van der Zijpp. - ill. - In: Go China! Assen-Groningen Magazine ; Jrg. 21, nr 1 (2008), p. 44 - 47

VERENIGING VAN VRIENDEN VAN HET GRONINGER MUSEUM

Evenals het afgelopen jaar is ook dit jaar weer een zeer actief en geslaagd jaar geweest. Bovendien is het ledental in 2008 weer licht gegroeid.

Er hebben zes lezingen c.q. bezichtigingsavonden voor de Vrienden plaatsgevonden over zeer gevarieerde onderwerpen. In het najaar werd een excursie naar Oldenburg georganiseerd.

Tijdens de ledenjaarvergadering is afscheid genomen van onze voorzitter de heer C.W.A. Hendrikse.

BESTUUR

Het bestuur van de vereniging werd gedurende het verslagjaar gevormd door de volgende personen:

Mr.Drs. C.W.A. Hendrikse	voorzitter (tot 27 mei 2008)
Mevr. Mr. G.R. van Baak - Klijnsma	vicevoorzitter, vanaf 27 mei 2008 voorzitter
Mevr. J. de Vries - de Bruin	secretaris
J.J. Bijker	penningmeester
Mevr. Drs. F.G. Bos	lid, redactielid Groninger Museummagazine
Mevr. Drs. E.A. Geers	lid
Mevr. G. Talsma	lid

In het afgelopen verslagjaar vergaderde het bestuur vier maal. Tussentijds was er regelmatig overleg over actuele zaken.

Er vond in het verslagjaar drie keer overleg plaats tussen een delegatie van ons bestuur en de museumdirectie.

JAARVERGADERING

Op 27 mei 2008 vond de ledenjaarvergadering plaats. Deze werd bijgewoond door 76 personen (inclusief bestuursleden).

Tijdens de vergadering werden de jaarstukken over 2007 goedgekeurd en het bestuur gedechargeerd voor het gevoerde beleid.

Het volgens rooster aftredende bestuurslid mevrouw Van Baak - Klijnsma werd bij acclamatie herkozen.

Het aftredende bestuurslid de heer Hendrikse heeft zich niet herkiesbaar gesteld. Mevrouw Van Baak heeft zich bereid getoond het voorzitterschap van de heer Hendrikse over te nemen. De heer Hendrikse werd door mevrouw Van Baak namens de VVGM bedankt voor de inzet die hij de afgelopen 23 jaar heeft getoond als bestuurslid in zowel roerige als rustige tijden. Tevens sprak mevrouw Schat namens het Groninger Museum haar erkentelijkheid uit voor al hetgeen de heer Hendrikse voor het museum heeft gedaan. Bovendien prees ze zijn grote betrokkenheid bij het museum. Als afscheidscadeau van de VVGM gaf mevrouw Van Baak het woord aan onze Dichter des Vaderlands Driek van Wissen. Hij droeg op zijn eigen wijze een gedicht op aan de heer Hendrikse. Dit speciaal voor de heer Hendrikse geschreven gedicht was door Philip Elchers vormgegeven in een fraai boekje dat als unicum aan de heer Hendrikse werd overhandigd. De heer Hendrikse was verrast door deze geste en sprak hier zijn dank over uit.

Besloten werd om de vacatures die zijn ontstaan door het overlijden van de heer Hermans (overl. 27-07-2007) en het zich niet herkiesbaar stellen van de heer Hendrikse niet op te vullen. Het bestuur wil het komende jaar bezien of men zich kan redden zonder het aantrekken van nieuwe bestuursleden. Mocht dit het geval zijn dan zal aan de volgende ledenvergadering een voorstel tot statutenaanpassing ter zake worden voorgelegd. In de kascommissie werd de aftredende mevrouw Pier opgevolgd door mevrouw Van Wees - Boogaard. Tijdens de ledenjaarvergadering werd mevrouw Schat voorgesteld als opvolgster van mevrouw Vrugteman. Mevrouw Vrugteman heeft jarenlang als liaison tussen het VVGM-bestuur en het Groninger Museum opgetreden. In 2007 heeft zij deze taak in verband met haar nieuwe functie bij het Groninger Forum moeten neerleggen. Er vond een discussie plaats over het beleid met betrekking tot de historische collectie waarna het VVGM-bestuur overleg terzake heeft gepleegd met de museumdirectie. Besloten werd niet verder op deze discussie in te gaan aangezien de VVGM geen bemoeienis heeft met het beleid van het Groninger museum.

HORST-JANSSEN-MUSEUM

In het verslagjaar 2008 is de VVGM eenzelfde vriendschapsband aangegaan met het Horst-Janssen-Museum te Oldenburg (een museum voor internationale grafiek) als met de Kunsthalle in Emden. Dit betekent dat VVGM-leden ook gratis toegang krijgen tot dit museum op vertoon van hun ledenpas.

KUNSTHALLE EMDEN

Op 25 oktober 2008 bezocht een 30-tal Vrienden van de Kunsthalle te Emden het Groninger Museum. Zij werden door een kleine delegatie van het VVGM-bestuur verwelkomd met koffie en gebak, waarna ze een rondleiding in het Groninger Museum kregen.

LEGAAT

De VVGM heeft een legaat ontvangen van de heer Mr. L.J. Noordhoff. Het betreft twee portretschilderijen van de schilder de heer F.C. de Hosson waarop hij en zijn vrouw C.E.L.A. Holtman staan afgebeeld, alsmede een schilderij van Elsie Spronck voorstellende het interieur van Zuiderpark 1. De heer Knol, conservator, heeft mede namens de VVGM het interieurschilderij van E. Spronck in ontvangst genomen. Het schilderij stond tijdens de ledenjaarvergadering op 27 mei 2008 in het auditorium opgesteld ter bezichtiging door de aanwezigen en de heer Knol gaf een toelichting op dit schilderij. De twee portretschilderijen zijn op dit moment in bruikleen bij mevrouw J.J.W.M. Noordhoff - Swane en zullen na haar overlijden beschikbaar komen. De betreffende schilderijen zullen door de VVGM in eigendom worden overgedragen aan de Stichting Kunstbezit en Oudheden van het Groninger Museum om zo een goede toekomst voor de waardevolle stukken te garanderen.

BIJDRAGEN AAN HET MUSEUM

In 2008 is een bedrag van € 28.500,- ter beschikking gesteld aan het Groninger Museum. Het bedrag is door het Groninger Museum gebruikt als bijdrage bij de aankoop van:

een serie geësceneerde foto's van Xing Danwen t.w.v. € 25.000, - uit de tentoonstelling Go China! - New World Order.

een (Groninger) daalder uit de zestiende eeuw t.w.v. € 3.530,-; (zie voor een toelichting respectievelijk pagina's 38 en 45)

BEZICHTIGINGEN VAN NIEUWE EXPOSTIES EN LEZINGEN DOOR DE VERENIGING GEORGANISEERD RUSSISCHE SPROOKJES, VOLKSVERHALEN EN LEGENDEN

Op 8 januari 2008 heeft mevrouw Wageman, adjunct-directeur en medeconservator, een lezing gegeven over deze tentoonstelling. Na de lezing vond een bezichtiging van de tentoonstelling plaats. Er namen 220 Vrienden deel aan deze avond.

In het kader van de *Go China! Assen-Groningen* manifestatie werden de volgende vrienden-avonden georganiseerd:

HET TERRACOTTA LEGER VAN XI'AN, SCHATTEN VAN DE EERSTE KEIZERS VAN CHINA

Op 26 februari 2008 vond er een Vriendenavond in het Drents Museum plaats ter gelegenheid van de *Go China! Assen-Groningen* manifestatie. Een lezing werd gegeven over het Terracotta Leger van Xi'an waarna de tentoonstelling kon worden bezichtigd. Op deze vriendenavond waren 180 personen aanwezig.

ANTIEKE BRONZEN: MEESTERWERKEN UIT HET SHANGHAI MUSEUM

Op 26 maart heeft de heer Martens, conservator collecties, een lezing gehouden over deze tentoonstelling, waarna de tentoonstelling kon worden bezichtigd. Het bestuur kon op deze bijeenkomst 160 mensen begroeten.

TEKENS AAN DE WAND: CHINEES NIEUW REALISME EN AVANT-GARDE UIT DE JAREN '80 EN '90

Op 9 april 2008 gaf de heer Hendrikse, voorzitter van de VVGM en gastconservator, een lezing over deze tentoonstelling. Hierna vond bezichtiging van de tentoonstelling plaats. Deze avond werd door 175 Vrienden bezocht.

NEW WORLD ORDER: HEDENDAAGSE INSTALLATIEKUNST EN FOTOGRAFIE UIT CHINA

Na afloop van de ledenjaarvergadering op 27 mei 2008 heeft mevrouw Van der Zijpp, conservator hedendaagse kunst, een lezing gegeven over deze tentoonstelling, waarna de tentoonstelling kon worden bezichtigd. De ledenjaarvergadering werd bijgewoond door 76 Vrienden.

ARMAND BOUTEN; KUNST MAAKT ZICHZELF

Op 12 november 2008 vond er over deze tentoonstelling een vriendenavond plaats. De heer Hardeman, conservator bij het Gemeentemuseum in Den Haag en gastconservator bij het Groninger Museum voor deze tentoonstelling heeft een lezing gehouden. De tentoonstelling kon aansluitend door 130 Vrienden worden bezocht.

EXCURSIE

Op 27 september 2008 vond er een excursie plaats naar Oldenburg. Een bezoek werd gebracht aan het Horst-Janssen-Museum. Mede in het kader van de tentoonstelling *Expressionismus: Auftakt zur Moderne in der Grossstadt* werd aldaar een inleiding gegeven over en een rondleiding gehouden langs de tentoongestelde grafische werken. Hierna kon men op eigen gelegenheid een wandeling door de binnenstad maken. Vervolgens werd er in het Augusteum een rondleiding gegeven door de tentoonstelling *Expressionismus: Auftakt zur Moderne in der Natur "100 Jahre Brücke in Oldenburg"*. Er namen 70 personen deel aan deze excursie.

LEDENBESTAND

	individueel lidmaatschap	partner lidmaatschap	studenten lidmaatschap	totaal aantal lidmaatschappen
31 december 2007	831	1200	31	2062
31 december 2008	842	1224	32	2098

SUBSIDIEGEVERS, BEGUNSTIGERS EN SPONSORS VAN HET GRONINGER MUSEUM IN 2008

SUBSIDIEGEVERS

Gemeente Groningen
Provincie Groningen

BEGUNSTIGERS

BankGiro Loterij
Mondriaan Stichting
Stichting Beringer Hazewinkel
Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum
Diverse anonieme particulieren

SPONSORS PER TENTOONSTELLING/PROJECT

Russische Sprookjes, volksverhalen en legenden
Stichting Fonds culturele relatie-evenementen
Gasunie/Gasterra

Go China! Assen-Groningen

Presenting partner :

Rabobank

Founders:

Samenwerkingsverband Noord Nederland - Europese
Gemeenschap/EFRO

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Begunstigers:

Mondriaan Stichting

Achmea

Gemeente Assen

Provincie Drenthe

Netherlands China Arts Foundation

Marketing Groningen

Travel-partner:

SRC Cultuurvakanties

Media-partner:

AVRO

Armand Bouten

Mevr. H.G.L.M. Brummelhuis-Middelhoff

Dhr. en Mevr. R. Ruisch

Vrijdagavond openstelling

RWE Power Benelux b.v.

Juniorclub

VSbfonds

DEELNEMERS VAN DE STICHTING FONDS KUNST EN ECONOMIE

ABN-Amro

BAM

BAT - Niemeyer

Boekhandel van der Velde

Bos & Bos Catering

Groningen Seaports

De Haan Advocaten & Notarissen

Hanzevast

Hazewinkel Pers

Holland Casino

Koninklijke Wagenborg

Koop Holding

KPMG

NAM

Rabobank

Staal bankiers

TCN Groningen

TKP Pensioen

UMCG

Gemeente Groningen

Provincie Groningen

COLOFON	
TEKSTBIJDRAGEN	Pieter Baak, Maaïke Broersma, Jan-Henk van Dijk, Rob Dijkstra, Ademiek Gerritsma, Saskia Jager, Mariëtta Jansen, Egge Knol, Steven Kolsteren, Marieke van Loenhout, Caspar Martens, Minke Schat, Ruud Schenk, Mieke Schumacher, Josee Selbach, J. de Vries-de Bruin (Vereniging van Vrienden), Sue-an van der Zijpp
EINDREDACTIE	Steven Kolsteren, Ruud Schenk
LAYOUT & OMSLAG	Rudo Menge
DRUK	Catchprint
COVER	Muchen & Shao Yinong, New China Series, no.6, 2008, met de hand ingekleurde foto, 265 x 531 cm, aankoop met steun van de BankGiro Loterij, 2008.0365
AFBEELDINGEN	<p>p. 8-9 Russische sprookjes, volksverhalen en legenden</p> <p>p. 12-15 Go China! - New World Order; Hedendaagse installatiekunst en fotografie uit China</p> <p>p. 16-17 J.W. Waterhouse; Betoverd door vrouwen</p> <p>p. 22-25 Go China! - Tekens aan de wand; Chinees nieuw realisme en avant-garde uit de jaren tachtig en negentig</p> <p>p. 30-31 Go China! - Antieke Bronzen; Meesterwerken uit het Shanghai Museum</p> <p>p. 32-33 Go China! - Ai Weiwei</p> <p>p. 36 Ai Weiwei, Water Melons, 2007, 17 keramische watermeloenen, porselein, hoogte: 38 cm / Ø 38 cm (meloen), aankoop met steun van de BankGiro Loterij, 2008.0364</p> <p>p. 37 Zhuang Hui, Mao, 2007, silicone, textiel, leer, ijzer, kunststof, 243 x 90 x 120 cm, aankoop met steun van de BankGiro Loterij, 2008.0368</p> <p>p. 40 Hermann Scherer, Porträt eines Malers im Atelier - Selbstbildnis, 1925, olieverf op canvas, 90 x 60,5 cm (doek), 97 x 67 x 3,5 cm (lijst), aankoop met steun van de BankGiro Loterij, 2008.0360</p> <p>p. 42 Ekke Kleima, Portret van George Martens, ca. 1930, was/olieverf op doek, 49 x 49 cm (dagmaat), bruikleen Stichting De Ploeg (schenking Dick Leutscher en Han Leutscher-Hazelhoff), 2008.0036</p> <p>p. 46 Insculpatieplaat van het waarborgkantoor Groningen 1810, verzilverd brons, diameter 8,1 cm, aankoop, 2008.0339</p> <p>p. 48 Vaandel Nederlandsche Vereen.[iging] van fabrieksarbeiders, afdeling Hoogkerk 1914 1/12 1924, vervaardiger: Fa. C.M. van Diemen te Dordrecht, fluweel en galonapplicatie, 134 x 91 x 3 cm, aankoop, 2008.0318</p> <p>foto's Marten de Leeuw; en courtesy kunstenaars</p>

GRONINGER MUSEUM

MUSEUMEILAND 1
 POSTBUS 90
 9711 ME GRONINGEN
T 050-3666555
I 0900-8212132
 WWW.GRONINGERMUSEUM.NL
 INFO@GRONINGERMUSEUM.NL

